

SOUSTŘEDĚNÍ NA POSLECH

Sborník zkušeností
a inspirací k využití
audioknih
ve čtenářských
klubech
i ve vyučování

EDITORKA

Nina Rutová

AUTORKY A AUTOR PŘÍSPĚVKŮ

Tereza Nakládalová, Klára Smolíková, Zbyněk Němec, Nina Rutová, Jarmila Polomská, Radka Vojáčková, Monika a Martin Slavíkovi, Lucie Lazecká, Markéta Tichová, Michaela Sembolová, Eva Fojtíková, Eliška Blahovcová, Martina Pobříšlová, Adéla Hufová, Markéta Vágnerová, Hana Hogenová, Nikola Hobrlantová, Denisa Vacková, Vendula Koubková, Jitka Polívková, Jitka Kalčíková, Jana Müllerová, Marcela Vejmelková, Jitka Bartošová

ILUSTRACE NA OBÁLCE

Karel Osoha

Texty doprovázejí ukázky z práce dětí a booklety příslušných audioknih zveřejněné se svolením vydavatelů.

www.ctenarskekluby.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Sborník zkušeností a inspirací k tématu audioknih vznikl v rámci projektu „Školní čtenářské kluby na 2. st. ZŠ“, který je financován Operačním programem Výzkum, vývoj a vzdělávání Evropskými strukturálními a investičními fondy a státním rozpočtem České republiky, registrační číslo CZ.02.3.61/0.0/0.0/16_012/0000589.

Publikace „Soustředění na poslech“ podléhá licenci CC BY-NC-SA 4.0:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

ISBN 978-80-907624-0-4

Obsah

Jak číst tuto knihu?	5
ÚVODNÍ ČÁST	
Úvodem	8
Neruš mě, poslouchám Nina Rutová	9
Nebojme se knihy poslouchat Klára Smolíková	11
Audioknihy a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami Zbyněk Němec	17
LEKCE A ZKUŠENOSTI (■)	
Audiolekce a její možnosti	24
William Saroyan: <i>Tracyho tygr</i> Návrh na poslechovou lekci	26
■ Hlučín Variace na lekci Niny Rutové	32
■ Meziměstí Variace na lekci Niny Rutové	35
■ Záhoří u Písku Variace na lekci Niny Rutové	37
■ Havířov Variace na lekci Niny Rutové	39
Roald Dahl: <i>Karlík a továrna na čokoládu</i>	43
Forrest Carter: <i>Škola Malého stromu</i>	45
Lewis Carroll: <i>Alenka v kraji divů</i> (Třikrát jinak)	48
Markéta Baňková: <i>Straka v říši entropie</i>	51
■ Audioknihy v hodinách českého jazyka a dějepisu	55
■ Rozhovor se Šimonem	56
Ray Bradbury: <i>Strom duchů</i> aneb čtenářský Halloween	57
■ Mé zkušenosti z práce s audioknihami	61
■ Proč nejsou audioknihy pro mne	65
■ My posloucháme každou chvíli	67

■ Nekonečný příběh aneb Co jsme se dověděli o tom, kdo a proč rád poslouchá?	68
Jan Werich: <i>Deoduši</i>	70
■ Překvapivé poznatky z natáčení s profesionálkou	73
■ Děti nahrávají zvukové knihy – zkušenosti z Krajské vědecké knihovny v Liberci	76
Ivona Březinová: <i>Útěk Kryšpína N.</i> Návrh na poslech audioknihy	80
■ Variace na lekci Niny Rutové	84
■ Jak čtou nevidomí	87
Jean Giono: <i>Muž, který sázel stromy</i>	91
■ Zkušenost z Vejprtu	93
■ Zkušenost z Tábora a Meziměstí	94
DOPORUČENÍ	
Jak děti získat pro poslech audioknih	96
Bibliografické poznámky	100

Jak číst tuto knihu?

Jakkoliv chcete. Pro počáteční orientaci vám ale může být několik informací k užítku:

1. Kniha je sborník, to samo o sobě již naznačuje určitou obsahovou variabilitu a pestrost.
2. Pomyslně ji můžeme rozdělit na tři části: teoretičtější úvodní část; praktickou část, která tvoří těžiště knihy; a nejkratší poslední oddíl obsahující závěry a doporučení.
 - Hlavní část sborníku, praktická část, přináší dva druhy příspěvků, které jsou graficky rozlišené:
 - **Lekce** jsou původní přípravy a návrhy aktivit na práci s konkrétní audioknihou. Každá lekce obsahuje v úvodu stručnou anotaci.
 - **Zkušenosti** (*okrově podtištěné stránky*) pak vypovídají o realizaci uvedených lekcí v různých klubech a s rozličnou úpravou. Dále pak přináší širokou paletu pozitivních i negativních zkušeností s poslechem audioknih jak z klubů, tak i z vyučování.
 - Závěrečná část obsahuje soupis doporučení pro práci s audioknihami a upozorňuje na možná úskalí. Je shrnutím a vyústěním celé publikace. Protože každé tvrzení v této části má oporu v praxi i teorii, uvádíme u něj vždy odkaz na konkrétní text, ze kterého výrok vyplývá. Může tak sloužit i jako rejstřík a určitě se najdou mnozí, kterým tento závěr paradoxně poslouží jako vstupní brána do celé publikace.
 - V publikaci najdete ještě jiné texty, které jsou často umístěny v boxech. Jsou to povětšinou převzaté části článků, které slouží jako okna z našeho malého zkušenostního domu do širého světa audioknih.

Vítáme šíření naší publikace dál. Děkujeme za zpětnou vazbu ke sborníku i vaše osobní zkušenosti s audioknihami na jana.horovska@novaskolaops.cz.

Úvodní část

Úvodem

Milí čtenáři,

právě čtete sborník, kterým zúročujeme řadu zkušeností z několika čtenářských projektů. Audioknihy jsme ve čtenářských klubech vždy brali jako přirozený doplněk k tištěným knihám, který si každý čtenářský klub použije, kdy chce a jak potřebuje. Přestože se občas lišily názory na jednotlivé žánry, témata i konkrétní tituly tištěných knih, většinou to byly odchylky, které se daly připsat rozdílnému vkusu dětí i manažerek a manažerů klubů. U audioknih jsme se ale setkali s tak velkou mírou rozporných názorů, že jsme se tématem začali více zabývat. V některých klubech si totiž audioknihy nemohli vynachválit, a to především proto, že si jejich poslech přály a užívaly samy děti, v jiných klubech bylo „nahrané slovo“ odsunuto do zadních polic jako něco, co prostě děti absolutně nebaví. Nutno ještě dodat, že těch druhých byla většina.

Je možné i tyto disproporce v názorech přisoudit pouze vkusu? Myslíme si, že nikoliv. Proč si to myslíme a co s tím můžeme dělat, na to bychom rádi odpověděli právě naším sborníkem. Čtenářské kluby se zaměřují nejen na čtení jako takové, ale též na samotné knihy, texty, příběhy – na jeden velký sdílený svět literatury. A k němu vedou různé cesty, naslouchání pak je jednou z nich. Ne náhodou se audioknihám říká kniha nebo četba do ucha, čtení ušima apod. A jak my z klubů všichni věříme, že z nečtenářů lze ve většině případů vychovat čtenáře, a dokonce i trochu víme, jak na to, odvážíme se tvrdit, že podobně je tomu s poslechem a nasloucháním. V klubech jsme si ale nedali takový cíl, a tak je náš soubor jen jakýmsi nečekaným produktem, inspirací, úvahou. Přesto nám posbírané střípky zkušeností zapadají do smysluplného konceptu čtenářského a literárního rozvoje.

V mnoha klubech se totiž díky knihám zvýšila úroveň komunikačních dovedností dětí. A při mnoha klubových schůzkách se píše a psaní tak začíná být pro děti ne cílem, ale prostředkem, a to, že čteme, je samozřejmostí; zdá se, že ke komplexnímu uchopení jazyka nám chybí vlastně už jen naslouchání.

Přijměte prosím tento sborník jako souhrn našeho bádání, proč a jak naslouchat. Doufáme, že leccos, co se nám podařilo zachytit, má platnost i za hranicemi našeho projektu a rádi si od vás kdykoliv poslechneme, zda tomu tak je.

*Za tým projektu Školní čtenářské kluby na 2. stupni ZŠ
Tereza Nakládalová, metodička*

Neruš mě, poslouchám

NINA RUTOVÁ

Vaříme, děti si vedle v pokoji hrají a přitom poslouchají snad již podvacáté *Medvídka Pú* v podání Marka Ebena. Jedeme k babičce, a aby nám i dětem cesta rychle a příjemně utekla, pouštíme si (dnes poprvé, ale jistě ne naposledy) *Nekonečný příběh*. Příště budeme ujíždět s Mikulkovými nebo Werichovými pohádkami, později budeme poslouchat Vinnetou a pak... Zkrátka audioknihy máme všichni rádi, patří k naší rodině stejně jako tištěné knihy. – K vaší rodině audia nepatří? – A k té vaší také ne!? – To si my, kteří jsme dospěli s ušima u reproduktorů, nedovedeme snad ani představit – jaký je to život bez poslechu?

Audioknihy byly po ruce nejen, když se někam jelo nebo se jen tak bylo doma a byla pohoda, lépe se s nimi stonalo, když horečka nedovolila očím číst, byly u toho, když dospělí potřebovali pracovat, když se oddalovaly povinnosti, později i při práci, u které není třeba myslet.

Ale jsme různí a někteří tedy audioknihy velebíme a jiní nechápeme, jak se někdo může tak dlouho „soustředit ušima“. Má na to vliv (podobně jako u knih), jestli jsme měli příležitost s audioknihami již od dětství vyrůstat? Patrně ano. Kdo do deseti let svého věku nepodleh hlase Karla Högera, Voskovce a Wericha nebo skřípavému Vochomůrkovi Jiřiny Bohdalové, může to ještě dohonit? Naučit se naslouchat mluvenému slovu se stejným potěšením jako lidé, kteří jsou v poslechu odmala „trénovaní“? A stojí za to se tomu učit, když je přece mnohem krásnější (praktičtější, k okolím ohleduplnější) si v klidu a bez „techniky“ číst?

Může být rozvíjení soustředěného poslechu pro někoho důležité? Proč by mělo? Co se tím učí a naučí? Bez poslechu se přece dá docela dobře žít. Dost na tom, že se nám daří u dětí ve čtenářských klubech a ve škole rozvíjet čtenářskou gramotnost, vztah ke knihám, k četbě.

Výzkumy schopnosti poslouchat audioknihy by mohly být zajímavé, avšak pro autorku tohoto textu podobně směšné jako výzkumy zkoumající lásku. Někdo nebo něco vám zkrátka sedí a něco nebo někdo nikoliv. A přesto... Odejďme od poslechu audioknih, které známe z dětství a představme si, že nám, kteří máme poslech rádi, jde o to, aby tu rozkoš zažili i druzí – děti. Co pro ně můžeme udělat? Co pro ně můžeme udělat ve čtenářských klubech, do nichž se vedle knih – opravdových knih, které se naučily číst a rozumět jim – dostaly darem i audioknihy? Kde jsou? Stojí v klubové knihovničce (mnohdy ještě nevybalené z plastového obalu)? Leží v nějakém šuplíku nebo se snad válejí nikým nepovšimnuté ve sborovně? Je tolik metod, postupů, je tolik činností, které jsme se museli naučit, abychom děti rozečetli. Stálo nás tolik úsilí najít pro ně ty správné knihy, které dočtou až do poslední kapitoly. Předali jsme *nerozečteným* dětem, dětem různě hendikepovaným i dětem, které doma knihy nemají, vztah k četbě, ke knihám. Je snad třeba ještě něco jiného? Není. Určitě není.

Poslech audioknih je něco, co je navíc, něco, co může dopadnout dobře a někdy dokonce i skvěle! S největší pravděpodobností v případě, že na poslech audioknih i na děti jdeme stejně citlivě jako na četbu, věnujeme přípravě stejně velkou péči, jakou jsme věnovali čtenářským lekcím a dílnám čtení.

Na následujících stránkách najdete několik příkladů dobré (ale někdy i méně dobré) praxe. Praxe, která vznikla z přesvědčení, že vynaložené úsilí bude stát za to, že děti budou soustředěně poslouchat a že třeba zažijí atmosféru připomínající bezpečí domova, radost rodiny na cestách, propojí se v jediném okamžiku nejen s tím, kdo čte, ale i s ostatními posluchači v knihovně, ve třídě... a propojí se s hrdiny příběhů, s dechem těch, kteří příběh právě teď a jen pro ně čtou.

VÍTE, ŽE...*

- V roce 2018 se prodalo takřka 300 000 audioknih?
- V roce 2018 vyšlo více novinek než dříve, a to hned 282 nových titulů?
- Mezi žánry je největší zájem o detektivky spolu s beletrií, následované audioknihami pro děti a mládež?
- Ve způsobu zpracování vede jednoznačně jednohlasá a vícehlasá četba oproti dramatizaci, která je zastoupena pouze 4 %?
- Celkově zájem o audioknihy a mluvené slovo meziročně stále stoupá? V roce 2018 o 16 % oproti roku 2017.

Přehled vydaných novinek naleznete na www.asociaceaudioknih.cz.

.....

* Jde o vybrané údaje o vývoji trhu s audioknihami v České republice, blíže viz: <https://echo24.cz/a/Ssjuk/audioknihou-roku-je-terror-od-spisovatele-simmonse-z-vydavatelu-vevodil-onehotbook>

Nebojme se knihy poslouchat

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

Audioknihy se mylně pokládají za médium, které se četbě zpronevěřilo. Přitom poslech příběhu, ať už vyprávěného spatra či nahlas předčítaného, provází lidstvo podstatně déle než tiché čtení. Pokud se zamyslíme nad přínosem zvukových knih, dojdeme k závěru, že jejich potenciál je ostudně nevyužit. Díky novým formátům totiž audiovydavatelé dokáží nahrát text jakékoli délky slovo od slova. Spolu s šířením povědomí o poslechu mluveného slova je však třeba také upozorňovat na náročnost profesionálního nahrávání. Nelegální šíření a stahování může nadějný rozkvět audioknih zastavit. Podobně jako knihy jsou však audioknižní nahrávky legálně dostupné v knihovnách. A právě knihovníci často drží zvukovým knihám palce a doporučují je těm, kdo se k četbě samotné nemohou z různých důvodů „prokousat“.

Do knihovny pro audioknihy

KLIKA A HURVÍNEK

Jako malá jsem žasla, že v mé milované knihovně nemají jen knihy. Na začátku osmdesátých let minulého století jsem v zastrčeném regále objevila gramofonové desky s nahrávkami klasické hudby. U pultu pak knihovnice pečlivě opečovávala audiokazety. Zjištění však na mé výpůjčky nemělo žádný vliv. Dál jsem jela v knihách, protože kazetový magnetofon naše rodina nevlastnila a jediný gramofon, který byl zastrčený pod postelí, bylo nutno natáhnout klikou. Přesto se na něm s trochou úsilí daly poslouchat staré nahrávky s Hurvínkem.

TUŽKA A KÁMEN MUDRCŮ

Do století jednadvacátého však vstupujeme se zcela novými možnostmi. Některé knihovny rozmach zvukových knih zatím nezaznamenaly, v jiných knihovnice a knihovníci promyšleně budují audioknižní fond. Ostatně i v oblíbené tábořské knihovně, kam jsem uvedla do světa knih obě své děti, je patrný posun od poslechu hudby k poslechu mluveného slova. Před patnácti lety, když jsem ještě synkovi pomáhala převíjet pomocí tužky zacuchané pásky kazety s první knihou Harryho Pottera, bychom audioknihy v hudebním oddělení spočítali na prstech jedné ruky. Dnes zde audioknihy kralují.

ČTENÁŘI A POSLUCHAČI

Nedávno jsem navštívila tišnovskou knihovnu a s její vedoucí Dagmar Kopřivovou jsme si o rostoucí oblibě mluveného slova povídaly. Internetem, který donedávna táhnul do knihovny nové tváře, dnes už nikoho neohromíte. Magnetem pro současné uživatele se stávají audioknihy. Dokonce prý knihovníci už interně rozlišují uživatele na čtenáře a posluchače a podle tohoto zařazení je směřují k titulům, které by je mohli zajímat.

RIZIKOVÝ FORMÁT

Přesunu mluveného slova z tradičních nosičů do neomezeného mp3 formátu vděčíme za prudký nárůst nekrácených audioknih nejrůznějších žánrů. Zároveň to však pro vydavatele znamená velké riziko. Češi totiž, podobně jako předtím u hudby, filmů či elektronických knih, hledají cesty, jak se k takovému obsahu dostat bez nutnosti za něj zaplatit. Zatímco v USA, Německu či Francii nepřehlédnete nabídku audioknih na knižních veletrzích, zvukové knihy okupují knihkupectví a vybojovaly si své místo ve školách, u nás mnoho audiovydavatelů zplakalo nad výdělkem. Nelegálně stažená zvuková kniha totiž nevykazuje žádný pokles kvality a internet poskytuje nová a nová stinná útočiště pro pirátské výměny. I ta nejmenší audiovydavatelství typu Walker&Volf zaměřeného na českou fantastiku bojují s větrnými mlýny, když obesílají s prosbami i výhrůžkami poskytovatele pirátských souborů.

DRAHÉ AUDIOKNIHY

S kultivací poslechu mluveného slova by tedy měla jít ruku v ruce i osvěta. Málokdo ví, že náklady na profesionální nahrávání zvukové knihy jsou srovnatelné s náklady na vydání knihy tištěné. Pokud je pro někoho nákup audionahrávek nedostupný, má přece u nás téměř pohádkovou možnost pořídit si za symbolickou cenu průkazku do knihovny. Síť knihoven koneckonců představuje nezanedbatelnou kupní sílu. Budou-li, povzbuzeny zájmem čtenářů o tento druh nosičů, audioknihy nakupovat, pomůže to stabilizaci audioknižního trhu.

AMATÉŘI PRO NEVIDOMÉ

V minulosti na poli mluveného slova poněkud osaměle kralovala Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, která se díky pomoci mnoha amatérských narátorů snažila touto cestou zpřístupnit knihy lidem se zrakovým postižením. Mnoho fanoušků mluveného slova si tak udělalo mylnou představu, že kdokoli může vydanou knihu namluvit a dále šířit. Autorská práva se však vztahují i na audioknižní verzi, takže nakladatelé uzavírají se spisovatelem, případně i překladatelem řádnou smlouvu.

NADĚJNÉ VÝHLEDY

Neskuhrejme na drahé audioknihy, když žijeme v tak skvělém státě, kde je pro nás zakoupí knihovny a my si je můžeme legálně půjčit a poslechnout. Pokud budou čtenáři akceptovat autorská práva, audioknižní nakladatelé budou rádi vydávat zvukové verze společně s knižními novinkami, a navíc se dočkáme namluvení mnoha zajímavých titulů staršího data. Nepodřezávejme audioknihám větev dřív, než se stihla být jen zazelenat. Máme přece knihovny!

Uši otevřeny poslechu

NAČ AUDIOKNIHY, KDYŽ ČTU?

Často slýchám od čtenářů pohrdavé odfrknutí na adresu audioknih doprovázené sdělením, že oni přece umí číst. Prošli dlouhým, pro mnohé i bolestivým procesem. Naučili se písmenka, s vypětím

všech sil přelouskali stránku, pak dvě, nakonec celou knihu. Povzbuzování okolím si osvojili důležité návyky. Na četbu se soustředí a dokáží to nejen na klidném místě, ale i v přečpaném autobuse. Čtou potichu a nikoho tím neobtěžují, což považují za své vítězství. S knihou jsou sami, odděleni od okolí. Rozpoznají kvalitu textu i knižního zpracování. Žehrají na nevhodné ilustrace, necitlivě zvolený font, vazbu či formát knihy, neuniknou jim chyby v textu. Kvalitu naopak ocení.

KDO SE DOBŘE POSLOUCHÁ

Poslech je jiný, ne nutně snadný. Každé dítě miluje předčítání a poměrně záhy rozpozná, kdo z rodiny číst umí a kdo ne. Nejen při hlasité četbě, ale i při stovkách hodin strávených ve školních lavicích a později na pracovních poradách si člověk uvědomí, jak důležitý je hlasový projev, jak ruší nedbalá výslovnost, řečové vady a mnohdy ještě víc mdlý proslov. Propadáme podmanivým hlasům herců, podle barvy či hloubky hlasu si mnohdy vybíráme i životního partnera.

TEXT DO UŠÍ

Dobrý text je zvukomalebný, má v sobě rytmus a nejlépe jeho kvality prověříme, pokud jej přečteme nahlas. Hodnotné knize přednes neublíží a kvalitní audioknižní zpracování ještě může zážitek povýšit. Neexistuje recept na dobrou audioknihu, cest ke špičkové nahrávce je více. Pokud sledujeme cíle čtenářské gramotnosti, upřednostníme zvukové knihy nekrácené a nedramatizované, co nejvíce se budeme držet spojenectví knihy a její sestry audioknihy kvalitně a slovo od slova přečtené.

MLUVENÉ SLOVO V ROZHLASU

Pro pořádek je však třeba uvést, že ne náhodou vznikl formát rozhlasové hry či čtení na pokračování, pro které je text předlohy upravován a krácen, aby vyhověl předem dané stopáži. Mnozí dospělí vyrostli na společném poslechu mluveného slova vysílaném v rozhlasu, vnímají ho jako důležitý rituál spjatý s jejich dětstvím. Hlasitou četbou lépe prozkoumáme divadelní hru, jejíž tiché čtení bylo pro nejednoho školáčka utrpením.

STRÍDÁNÍ ČETBY A POSLECHU

Nezapomínejme, že kniha tištěná a namluvená si nekonkurují. Nekrácenou zvukovou knihu mohou chvíli poslouchat a pak pokračovat četbou. Nejde o adaptaci srovnatelnou s filmovou verzí. Hlavní materií audioknih zůstávají slova. Mění se však okolnosti jejich vnímání. Audiokniha nezatěžuje zrak. Při poslechu dospělí uklízí, vaří, pracují na zahradě či řídí, děti si kreslí, stavějí si ze stavebnice či usínají. Podobně jako u předčítání můžeme audioknihu poslouchat společně, třeba jako přírůstek k večernímu čtení, kulisu ke společným aktivitám či cestám autem.

VÍCE UŠÍ VÍCE SLYŠÍ

Sdílení představuje důležitý moment. Děti vnímají reakce dospělých, jejich smích, komentáře, zatažený dech. Lépe se pak společně mohou o vyposlechnutých knihách bavit, vzájemně si vyměnit názory nejen na jejich literární kvality a audioknižní zpracování. Také se mohou po společném poslechu vyjadřovat k hodnotám a postojům v příbězích skrytých a srovnávat je s vlastními zkušenostmi. V četbě se současné děti starší generaci vzdalují, neboť preferují novinkové tituly, které

jejich rodiče neznají a málokdy si je v dospělosti přečtou. Jsou rádi, že jejich potomci čtou a už se příliš nezajímají o to, co konkrétně si holky a kluci čtoucí samostatně vybírají.

V SAMOTĚ A V KRAJINĚ

Ne o každý příběh se chceme při poslouchání dělit, některé si schováváme jen pro sebe a se sluchátky na uších vyrážíme ven. Pro vnímání audioknih je inspirativním momentem párování slyšeného s vizuálním vjemem. Knihu přirozeně můžeme číst na roztodivných místech, ale nedocílíme stejného účinku, jako když současně posloucháme a procházíme či projíždíme krajinou, vnímáme padající soumrak či jemný déšť. Podle výpovědí čtenářů, kteří jsou zároveň aktivními posluchači audioknih, se výběr titulů pro poslouchání liší od těch, které si hodlají přečíst. Někdy k poslechu zláká osvědčený herec či herečka, jindy proud řeči pomůže přenést přes obtížné či méně atraktivní pasáže, kvůli kterým by knihu tištěnou odložili.

CD PRO BABIČKU, MP3 PRO VNUČKU

Mladší generace je nerozlučně spjatá s mobilními telefony, mp3 přehrávači a tablety, navíc nemá problém s využíváním pokročilých aplikací určených k poslechu audioknih. Pokud se během poslechu zamyslí, nahrávku si přetočí zpět, podobně jako listujeme v knize. Nemají potíže s označením si místa, kde při posledním poslechu skončili. Takové drobné obtíže totiž často od poslechu odradí dospělí, kteří lpí na hmotném nosiči a kvalitně zpracovaném bookletu. Proměny médií však radikálně hlasitě čtení nemění. I případné hudební znělky mají předchůdkyně v hudbě, kterou se vypravěč před staletími sám doprovázel, aby lépe navodil tu správnou atmosféru příběhu.

Stručně do historie

HUDBA ZE ZÁZNAMU

Jak už bylo zmíněno, současný rozmach audioknih je provázaný nejen s uspěchaným životním stylem, ale též s novými technickými možnostmi zvukových nosičů. Zajímavé je, že polaritu živé hudby a poslechu hudebních nahrávek nevnímá společnost zdaleka tak vyhroceně. Málokde se doma muzicíruje, přitom bez hudební kulisy si mnozí nedokáží svůj život ani představit.

ŽIVÝ KONCERT A AUTORSKÉ ČTENÍ

Hudebník se nezpronevěřil svému poslání, pokud hudbu nahrál a my si ji můžeme pustit reprodukovat. Koneckonců i na návštěvu koncertu populární kapely určitě dojde. Co se zúčastnit setkání s oblíbeným autorem? Nutno podotknout, že ani spisovatelé nebývají z autorských čtení zrovna nadšení. Pokud si sami mohou vybrat, raději předčítání z vlastní knihy přenechají zkušenému herci. V našich krajích navíc není velká tradice chodit na besedy se spisovateli. Knihovníci by mohli vyprávět, kolikrát jim bylo stydno, že na autora, jehož knihy jsou neustále rozpůjčované a kterého měsíce přemlouvali k návštěvě, se přišlo podívat jen pár nejnějnějších čtenářů.

KAM ZMIZELI VYPRAVĚČI?

Opravdu se všichni skvělí vypravěči přesunuli do televizních estrád, v případě dětského publika do youtube videí? Lidé odpradávná rádi poslouchali dobré řečníky a o autorství příběhů se pranic nestarali. Písmo dokázalo vyprávění uchovat, ale celou antiku by nikoho nenapadlo číst jinak než nahlas. Tiché čtení se zrodilo až v tichu středověkých klášterů. Při něm nelze o textu diskutovat, zato je možné o přečteném rozjímat. Společné čtení v rodinném kruhu či v salonu a v širší společnosti však zůstalo zachováno a tato společenská zábava se udržela na výsluní po celá staletí.

OD FONOGRAFU KE GRAMOFONU

Prvním vynálezem, který začal narušovat rodinné muzicírování i předčítání, byl fonograf, který si roku 1877 nechal patentovat Thomas Alva Edison. Vynálezce sám ho zamýšlel využít jako diktafon a jeho snem bylo zaznamenat do nahrávek hlasy významných osobností.

Válce fonografů začaly o deset let později nahrazovat trvanlivější gramofonové desky, které bylo navíc možno zhotovovat ve větším počtu. Na počátku 20. století gramofonové desky doslova zaplavily svět a byly čím dál dostupnější. Daleko větší využití však našly v hudební branži, pro četbu celé knihy byla délka nahrávky žalostně nedostatečná. Mluvené slovo zastupovala zábavná vystoupení, státnické projevy politiků, dokonce i reportáže ze sportovních utkání.

U nás byly legendární nahrávky Osvobozeného divadla či příběhy Spejbla s Hurvínkem, které profesor Skupa převedl na gramofonové desky již ve dvacátých letech 20. století. Když Jan Werich v sedmdesátých letech namluvil Švejka, bylo potřeba sedmáct gramofonových desek! Četbě, která se pro potřeby zvukového záznamu musela krátit a rozdělovat na více desek, se lépe dařilo v rozhlase.

ČTENÍ NA ROZHLASOVÝCH VLNÁCH

Zájem veřejnosti o pravidelné rozhlasové vysílání rychle rostl. Mluvené slovo a hudba se doplňovaly, brzy vznikaly specializované programy, mezi které patřily také původní rozhlasové hry a adaptace, stejně jako čtení na pokračování. Ještě dlouho po nástupu televize byl rozhlas dostupnějším médiem, který se poslouchal v kruhu rodinném. Pak však televize ovládla hlavní vysílací časy a rozhlasový přijímač byl vystěhován z obývacího pokoje do kuchyní, dílen a automobilů.

PRŮKOPNICKÉ AUDIOVYDAVATELSKÉ POČINY

Pro páskové magnetofony zvané kotoučáky a od poloviny šedesátých let kazetové magnetofony bylo poprvé možno ve větší míře vydávat audioknihy. Průkopníkem ve vydávání mluveného slova u nás bylo vydavatelství AudioStory, které vzniklo již v roce 1991 s cílem přinášet špičkové zvukové nahrávky četby. Mnohé z nich jsou dnes dostupné v reedici na CD či ve formátu mp3.

AŽ K POSLECHU Z CHYTRÝCH TELEFONŮ

Nemá smysl se příliš rozepisovat o nosičích, se kterými se dennodenně setkáváme. Cédéčka čili kompaktní disky se na konci 20. století rychle rozšířily a po ovládnutí trhu s hudebními nahrávkami se na ně přesunulo i mluvené slovo. Komprimovaný formát mp3 umožnil časově prakticky neomezený záznam, a to se pro zvukové knihy ukázalo být rozhodující. Nástup osobních počítačů

a chytrých telefonů pak zrušil potřebu vlastnit speciální přehrávač, stačí aplikace na přehrávání. Pro soubory není třeba chodit do specializovaného obchodu a audioknihy k poslechu nabízejí cestujícím letecké i autobusové společnosti. Pro některé z cestujících bylo toto setkání s příběhy okamžikem probuzení dávno zasuté potřeby být jejich součástí. Z některých se stali pravidelní posluchači mluveného slova, jiné tento zážitek přivedl až k četbě.

AUDIOKNIHY PŘI PRÁCI VE ČTENÁŘSKÝCH KLUBECH

Při návštěvě čtenářského klubu jsem se ptala na zkušenosti s využitím audioknih. Bylo zajímavé, že všechny kluby audioknihy vyzkoušely, ale až na jeden klub se jejich využití příliš neosvědčilo.

Vedoucí klubů hodnotili práci s audioknihou jako statickou činnost, která děti nenadchla. Odůvodňovali to tím, že mají v klubech převážně nadstandardní čtenáře, děti s poruchou pozornosti či děti hyperaktivní.

Když jsem se na stejné téma ptala dětí z klubů, tak audioknihy zavrhly s tím, že na rozdíl od klasické knihy se audiokniha nedá použít všude, zato klasickou knihu mohou číst v autobuse, venku, doma, dokonce i při výuce. Některé děti audioknihu zamítly proto, že doma nemají klid, je tam více členů domácnosti a malý prostor (při poslechu by rušily ostatní), jiní zase u poslechu vždy usnou.

Jitka Švejnová, speciální pedagožka

Audioknihy a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

ZBYNĚK NĚMEC

Audioknihy se v posledních letech stávají čím dál více rozšířeným prostředkem k rozvoji čtenářství. V některých případech mohou audioknihy nahradit práci s psaným textem, mnohdy jsou ale používány jako prostředek augmentativní, tedy doplňující a rozvíjející vlastní čtenářskou práci s textem. Článek se soustředí na využívání audioknih u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP), konkrétně u žáků se specifickými vývojovými poruchami učení. Na příkladech tří zahraničních výzkumů text ukazuje na možné přínosy práce s audioknihami, které jsou pro žáky se specifickými vývojovými poruchami učení důležitým doplňkovým zdrojem informací, pomáhají rozvíjet jejich vztah k literatuře a mohou být i cenným podpůrným prostředkem při rozvoji jejich čtenářské techniky. Závěrem je využití audioknih u žáků se specifickými vývojovými poruchami čtení doporučeno zejména jako doplňkový prostředek k práci s psaným textem ve formátu asistovaného čtení.

Mezi dětmi a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se téma práce s audioknihami týká hlavně těch žáků, kteří mají problémy se čtením běžného psaného textu – konkrétně tedy žáků se zrakovým postižením a žáků se specifickými vývojovými poruchami učení, zejména s dyslexií. Protože žáků se závažným zrakovým postižením je relativně málo (statistiky ministerstva školství ze školního roku 2017/2018 uváděly v základním vzdělávání jen asi 740 zrakově postižených dětí) a žáků se závažnými specifickými vývojovými poruchami je naopak podstatně více (podle ministerských statistik jich v témže školním roce bylo v základních školách více než 44 tisíc), zaměřuje se následující text na druhou jmenovanou skupinu, konkrétně pak hlavně na možnosti práce s audioknihami u dětí s dyslexií.

U žáků s dyslexií, tedy specifickou vývojovou poruchou čtení, jejichž vzdělávací obtíže primárně pramení ze snížené schopnosti práce s psanou formou textu, by se hledání alternativních nebo augmentativních postupů – nahrazujících nebo doplňujících běžný rozvoj čtenářské techniky za využití audionahrávek textů – jakoby logicky nabízelo. Jednoduchou úvahou bychom mohli předpokládat, že u dětí, u kterých psaný text funguje jen s obtížemi, pomůže, když tento text doplníme o jeho čtenou/audio formu. Potud logická úvaha... A co k tomu říkají fakta?

V českém prostředí se zdá být zkušeností s využitím audioknih u čtenářů s dyslexií minimálně, pokud jsou vůbec nějaké, proto se k tématu podíváme na – alespoň několik vybraných – zkušeností popsaných v zahraničí.

A začneme ještě poměrně obecně: Moore a Cahill (2016) se pokusili zpracovat metastudii, která by analyzovala dosud existující výzkumy související s tématem využití audionahrávek při rozvoji čtenářství, a to nejen u žáků s dyslexií. U základních východisek autoři argumentují, že hlasité čtení rodiči nebo učiteli sice je všeobecně uznávaným podpůrným prostředkem pro rozvoj dětského čtenářství, současně ale uvádějí jako sporné, nakolik toto může fungovat u dětí v pozdějším věku nebo u adolescentů. Mimo to také dodávají, že dokud není čtení dětí založeno na jejich vlastní práci s psaným textem, nelze vlastně mluvit o čtení v pravém slova smyslu tohoto pojmu.

Každopádně ale Moore a Cahill (2016) na základě analýzy výsledků předchozích výzkumů jasně poukazují na některé dílčí přínosy práce s audioknihami, které v obecné rovině mohou seznamovat posluchače s novými knihami a žánry, rozvíjet slovní zásobu, učit kritickému poslechu, rozvíjet porozumění, podporovat užití verbální komunikace. Ve vztahu k vlastnímu čtení pak audioknihy dávají vzor plynulého čtení, mohou modelovat čtení a podporují rozvoj slabších čtenářů, pokud tito čtenáři poslouchají audionahrávku během samotné práce s psaným textem.

Při interpretaci výsledků studií zaměřených na dopady práce s audioknihami u žáků se specifickými vývojovými poruchami čtení jsou ale výše uvedení autoři opatrní a jejich výsledky vnímají jako poměrně nejednoznačné...

A proto se pojdme podívat na výsledky experimentálního výzkumu zaměřeného přímo na žáky s dyslexií: Esteves a Written (2011) se ve svém výzkumu soustředili přímo na využití audioknih u žáků s „reading disability“ (dyslexie a další specifické obtíže v oblasti čtení) – studie se zúčastnilo dvacet žáků s těmito diagnózami, ve věku 8 až 12 let, z pěti různých škol na severozápadě Spojených států amerických. Výzkum měl klasickou experimentální podobu, zahrnoval tedy pretest, fázi intervence a následně posttest. Autoři použili dva testy, jeden zaměřený na počet správně přečtených slov za minutu, druhý na vztah ke čtení.

Ve fázi intervence dostalo deset žáků z experimentální skupiny k dispozici mp3 přehrávače s audioknihami, vybrali si autentické knížky z oblasti literatury pro děti a mládež, a během osmi týdnů absolvovali tito žáci pětkrát týdně asistované (= na individuální potřeby a možnosti zaměřené, podporované) čtení s doprovodem audioknihy. U deseti žáků z kontrolní skupiny probíhala ve fázi intervence aktivita obdobně, jen místo doprovodného poslechu audioknihy byla aktivita těchto žáků omezena na samostatné tiché čtení.

V popisu výsledků experimentu Esteves a Written (2011) konstatují, že se všichni žáci zlepšili v počtu správně přečtených slov za minutu, ale také že pokrok u experimentální skupiny byl v této oblasti daleko větší než pokrok u skupiny kontrolní. Vztah ke čtení zůstal u obou skupin v experimentu beze změn. Hlavním závěrem studie je tak konstatování, že učitelé mohou výrazněji podpořit rozvoj plynulosti čtení u dětí se specifickými vývojovými poruchami učení, pokud namísto tradičního tichého čtení zapojí do výuky asistované čtení s doprovodem audioknihy. Pro praxi tak autoři doporučují podporovat asistované čtení s využitím audioknih jak při rozvoji čtenářských technik v běžných vzdělávacích programech, tak i v programech zaměřených na podporu žáků se specifickými poruchami učení.

PŘÍNOSY PRÁCE S AUDIOKNIHAMÍ (NEJEN) U ČTENÁŘŮ SE SPECIFICKÝMI VÝVOJOVÝMI PORUCHAMI UČENÍ

- rozvíjí slovní zásobu, podporuje užití verbální komunikace
- podporuje porozumění literárnímu textu
- podporuje schopnost sluchového vnímání, pozornost, soustředěnost
- dává vzor plynulého čtení
- při souběžném využití s psaným textem podporuje schopnost porozumět textu
- při použití v asistovaném čtení rozvíjí rychlost čtení
- představuje efektivní doplňkovou metodu při učení (i při práci s tištěnými učebnicemi)

Benefity z práce s audioknihami lze u žáků se specifickými vývojovými poruchami učení doložit i kvantitativní cestou, se zapojením statisticky významného vzorku žáků: Moe a Wright (2013) ve své studii předkládají a analyzují data od 697 dánských školáků ve věku 12–16 let, z toho ve 497 případech šlo o žáky se specifickými poruchami učení zasahujícími oblast čtení, registrované v organizaci Nota (dánské knihovnické a expertní centrum pro osoby, jejichž postižení zasahuje schopnost práce s psaným textem), která svým uživatelům zajišťuje přístup k audioknihám. V kontrolní skupině pak bylo 200 náhodně vybraných školáků bez postižení.

Z výsledků výzkumu je zřejmé, že práce s audioknihami patří u dánských žáků se specifickými vývojovými poruchami učení mezi klíčové zdroje informací – 33 % respondentů z výzkumné skupiny žáků s dyslexií uvedlo, že s audioknihami pracuje pravidelně denně nebo týdně, a jen 28 % uvedlo, že s audioknihami nepracuje vůbec. (Oproti žákům bez postižení, kde jen 3 % respondentů z kontrolní skupiny uvedla, že s audioknihami pracuje denně nebo týdně, a naopak 82 % uvedlo, že s audioknihami nepracuje vůbec.) Polovina dotazovaných žáků s dyslexií také ve výzkumu uvedla zkušenost s prací s audioknihou ve formě doprovodného materiálu ke školní učebnici, přičemž tyto audioknihy zprostředkovávali žákům obvykle jejich učitelé.

Za pozornost stojí také to, že žáci s dyslexií zjevně používají audionahrávku primárně nikoli jako náhradu práce s psaným textem, ale jako doplnění práce s tištěnou podobou textu – 66 % dotazovaných ze skupiny žáků s dyslexií uvedlo, že při poslechu audioknih zároveň sleduje psaný text, většinou v tištěné knize, méně často na počítači (Moe, Wright, 2013).

V souhrnu lze, na základě výše popsaných poznatků z výzkumných studií, práci s audioknihami při rozvoji čtenářství u dětí a žáků se specifickými vývojovými poruchami učení rozhodně doporučit, zejména jako materiál doprovázející práci s psanou formou knižních textů. V ideálním případě tak audionahrávka bude žákům s dyslexií pomáhat při práci s psaným textem k porozumění textu a rozvoji vlastního plynulejšího čtení.

Závěrem jen pro zajímavost: Pokud budete chtít v práci s žáky s dyslexií využít audioknihy, věřte, že rozhodně nejste sami. Ve Spojených státech amerických existuje už více než půl století společnost Learning Ally, která se primárně věnuje práci s audioknihami a audionahrávkami textů u dětí i dospělých se speciálními potřebami. Tato organizace, dříve známá také jako RFB&D (Recording for the Blind and Dyslexic), vznikla v roce 1948 primárně pro potřeby zajištění audioknih pro osoby se zrakovým postižením, od roku 1995 se ale cíleně věnuje i propagaci a použití audioknih v práci s dětmi i dospělými s dyslexií. Více informací lze nalézt na webu organizace <https://learningally.org/>.

Zdroje:

- ESTEVEZ, K. J., WHITTEN, E. (2011). 'Assisted Reading with Digital Audiobooks for Students with Reading Disabilities', *Reading Horizons*, 51(1), s. 21–40. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?authype=shib&custid=s1240919&profile=eds> [cit. 2019-01-29].
- MOE, S. WRIGHR, M. (2013). Can Accessible Digital Formats Improve Reading Skills, Habits and Educational Level for Dyslectic Youngsters? *Universal Access in Human-Computer Interaction. Applications and Services for Quality of Life: 7th International Conference, UAHCI 2013, Held as Part of HCI International 2013, Las Vegas, NV, USA, 21.–26. 07. 2013, Proceedings, Part III* [online], s. 203–212 [cit. 2019-01-29].
- MOORE, J., CAHILL, M. (2016). 'Audiobooks: Legitimate "Reading" Material for Adolescents?', *School Library Research*, 19. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?authype=shib&custid=s1240919&profile=eds> [cit. 2019-01-29].

Příklad z praxe

(...) Dívka T. četla jen s částečným porozuměním textu. Čtení do doby, než začala navštěvovat klub, nevyhledávala, bylo pro ni spíše trestem a odmítala ho.

Od začátku docházky do čtenářského klubu si tato dívka vybírala knihy s pomocí dospělých, vždy volila formu pokus–omyl. Při sdílení nemluvila, popř. odpovídala pouze jednoslovně, a to: „Nevím.“ Postupným sledováním přístupu k četbě kluboví vedoucí zjistili, že dívku vyčerpává samotná četba natolik, že není schopna soustředit se na obsahovou stránku textu a vnímat ji. Vůbec nebyla schopna plnit aktivity, které vycházely z četby a z práce s textem. Výjimečně se nechala od někoho inspirovat a odpověděla stejně jako někdo před ní. V klubu přistoupili na metodu společné četby, ujala se jí kamarádka, se kterou chodí do třídního kolektivu. Ta jí začala předčítat z knížky Kluk v sukních. T. měla z poslechu četby daleko větší zážitek, dokázala pak o četbě hovořit a zapojila se do aktivit po četbě. Stalo se na čas tradicí, že tyto dvě dívky si zalezly v knihovně do koutku a četly společně: někdy předčítala zdatnější čtenářka, někdy se střídaly po větách. T. si text spolužívala. V následujícím období začala chodit do klubu další dívka L. (Romka, ke které má T. velmi blízko), ta začala s T. spolupracovat a předčítat jí. Také ostatní klubové děti se snažily T. pomáhat, byly velmi ohleduplné a tolerantní.

T. byly vybírány a doporučovány knihy s minimálním množstvím textu a naopak s množstvím obrázků, aby dle obrázků měla T. možnost text pochopit: Poseroutka, Příběhy detektiva Štíky, Ztřeštěný dům na stromě – 13 pater, Deník mimoňky. Takto pokračovalo několik sezení se sdílenou četbou, popisováním obrázků, domýšlením příběhů. Při oslavě prvních klubových narozenin poslouchali v klubu audioknihu se sledováním poslechové ukázky v tištěné podobě. Vedoucí klubu překvapila změna u T. a její celková proměna: T. se nevyčerpala samotným čtením, očima klouzala po řádcích a zároveň vnímala slyšený text. Dokonce se několikrát stalo, že zmíněnou pasáž četla zároveň s poslechem. Asi třikrát se stalo, že přečetla slovní spojení špatně, což vyvolalo u ní samotné bouřlivý a upřímný smích. To vedoucí čtenářského klubu přivedlo na myšlenku zkombinovat poslech s četbou a včlenit poslech pravidelněji do náplně čtenářského klubu.

Lekce a zkušenosti

Audiolekce a její možnosti

NINA RUTOVÁ

Tato publikace je v naší republice možná prvním souhrnnějším textem, který mapuje didaktický potenciál audioknih. Přesněji: je svědectvím o tom, jak jsme (především ve třetím roce projektu) zkoušeli ve čtenářských klubech s dětmi nejen číst a o přečteném s nimi hovořit, ale jak jsme zařadili do klubového programu také poslech audioknih a k jakým zkušenostem jsme při tom dospěli.

Od nápadu k prvnímu provedení lekce vede někdy dlouhá cesta úprav, ověřování, získávání dalších podnětů, informací, dalšího zkoušení. Když „tutéž“ lekci vyzkouší více klubových vedoucích (učitelé, knihovnic), hledá pak ještě znovu každá svůj vlastní ideální postup s ohledem na své žáky, proměňuje postup a cíle. A nápady se transformují stejně jako Tracyho tygr. Berte tedy naše lekce jako „polotovar“, který si dotvoříte dle sebe. Naše zkušenosti vnímejte jako individuální bloudění i poznávání.

Pokud jsme snad dospěli k nějakým zobecněním, pak jsou to možná jen tato dvě:

DŮLEŽITÁ JE PROMYŠLENÁ PŘÍPRAVA

Na poslech audioknihy se skupinou dětí je třeba se připravit stejně pečlivě, jako jsme se připravovali na čtenářské lekce a dílny čtení. Lze přijít mezi děti, pustit jim audioknihy a očekávat, že je zaujme? Takový postup se ukázal (až na dvě výjimky) neúspěšný. Úspěch a pozornost dětí zaručí většinou vhodné otázky (činnosti, aktivity) před poslechem, během poslechu i po něm. Stane se, že ani za těchto podmínek se lekce nepodaří. Nezbyvá, než přemýšlet, proč se tak stalo. Ve čtenářských klubech byly okamžité reflexe po klubové schůzce běžnou součástí práce klubových vedoucích, což mnohé ocenily jako vynikající prostředek k dalšímu plánování.

ZKUSIT LEKCI NĚKOHU JINÉHO ZNAMENÁ STÁT SE JEJÍM SPOLUAUTOREM

Zdálo by se, že nejjednodušší je vzít si (nejlépe již praxí ověřenou) přípravu někoho jiného a realizovat ji ve vlastním čtenářském klubu, ve vlastní hodině. Jak však víme (víte), k uspokojivé práci a k dobré klubové schůzce nebo k dobré vyučovací hodině většinou nestačí reprodukovat otázky, zadání a aktivity, které vymyslel někdo jiný. Máme jinou skladbu dětí, jinou věkovou kategorii dětí, máme jiné rituály, děti se jinak staví k jejich „narušení“, rozdílná je celková atmosféra, a tak i to převzaté musíme řádně promyslet a měnit. Abychom získali o poslechu audioknih ve čtenářských klubech co možná nejvíce informací, napadlo nás nejprve oslovit několik klubových vedoucích s otázkou, zda by pro ně bylo zajímavé vyzkoušet s dětmi v klubu poslechovou lekci, kterou jim posíláme v příloze e-mailu. V průvodním dopise byla prosba, aby lekci nepovažovaly (byly to samé ženy) za hotový produkt k ověření v praxi, ale aby lekci nejprve samy dotvořily, přivlastnily si ji tak, aby se při realizaci cítily dobře. „Budeme vděční za transformaci, jsme zvědaví na různé variace, které vzniknou na základě vašich vlastních preferencí, cílů, potenciálu, který vidíte ve své skupině dětí.“

Nezapomeňme, že do čtenářských klubů chodily především děti, které měly a některé dosud mají se čtenářskými dovednostmi, se schopností soustředit se, se slovní zásobou aj. spíše problémy, někdy i pod vlivem dosti těžkého osobního osudu. Ani jeden z titulů však nebyl v žádném ohledu předpojatě „jednoduchý“, nebrala jsem (po mnohaletých zkušenostech, jak jsou i tyto děti schopné zvládnout a pochopit i myšlenkově složitější literární sdělení) ohledy na žádné hendikepy. Možnosti zjednodušení či vynalézavého zpřístupnění náročnějšího textu k poslechu byly plně v rukách těch, které se do experimentu zapojily.

Věříme navíc, že pedagogy i knihovnice může vést sdílená zkušenost k odvaze předkládat dětem i sobě výzvy, u nichž se nám může zprvu zdát, že jsou za hranicí našich možností nebo možností nám svěřených dětí, že na ně děti svým intelektem nedosáhnou. Jakých změn se námi vyslané lekce dočkaly a jaký měly ohlas u dětí, si můžete přečíst na následujících stránkách (*Tracyho tygr* str. 26–42 a *Útěk Kryšpína N.* str. 80–86). Snad to bude čtení pro vás („lidi z oboru“) nejen poučné, ale místy i svou rozporuplností zábavné. Jsme při pedagogické práci s dětmi stále na cestě.

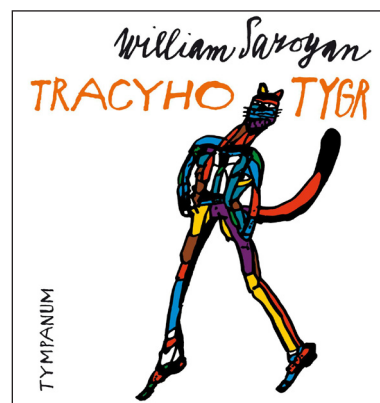
Přáli bychom si, aby vám naše zkušenosti nejen pomohly v rozhodování, zda využívat audioknihy při výuce a tvůrčích činnostech, ale abyste mezi lekcemi, zkušenostmi i variacemi na jedno téma našli inspiraci pro svou vlastní cestu a přitom se třeba vyvarovali některých našich chyb.

I proto jsou v závěru publikace naše zkušenosti shrnuté do jednoduchých doporučení.

Poznámka: U Tracyho tygra a Útěku Kryšpína N. vždy nejprve uvádíme návrh na lekci, kterou jsme poslaly klubovým vedoucím, po lekci následují její variace a reflexe těch, které měly chuť se do našeho malého experimentu zapojit.

William Saroyan: Tracyho tygr Návrh na poslechovou lekci

NINA RUTOVÁ

K soustředěnému poslechu této audioknihy postačí jednoduché zadání: Sledujte, v co se postupně mění Tracyho tygr. Dříve však, než děti začnou poslouchat audioknihy, zahrají si některou z doporučených her. Na závěr poslouchají písně českých kapel, které z novely čerpají inspiraci a hledají v nich zásadní verše – srozumitelné ohlasy na Tracyho tygra.

Aktivita před poslechem (evokace)

Hra se zástupným předmětem:

Nabídněte dětem nějaké předměty – např. dva papírové kulaté či hranaté tácky na občerstvení a předvedte, jakým způsobem se mohou proměnit v cokoli jen tím, jak s nimi budete zacházet – stačí s tácky začít jednat – mluvit na ně, mluvit o nich... Kdokoliv ze skupiny stojící v kruhu bude mít nápad, vejde do kruhu a může se zapojit – tácky se plynule mění v rukách dětí např. ve vějíř, deštník, brýle, sluchátka apod., jak se komu líbí, a dokud to skupinu baví.

Otázka: Dovedete si představit, že i zvíře se může měnit nějakému autorovi v jeho knize v různé věci? Napadá vás, jak s proměnou může pracovat?

(Dialogy dětí ve dvojicích, trojicích.)

Zkusme to:

- Symbolem koho nebo čeho by mohla být třeba kočka? (očekávané odpovědi: ticha, mazlení, hebkosti, škrábání apod.).
- Orel (očekávané odpovědi: mohl by být symbolem svobody, krále, sázky [ve hře panna nebo orel] apod.).
- Tygr (očekávané odpovědi: síla, nebezpečí, strach, pruhy, něco plyšového apod.).

Varianta:

Lze také využít slovní hru na metafory:

- Čím by byl tygr, kdyby se stal věcí? (V jakou věc by se proměnil?)
- Čím by byl tygr, kdyby se stal sportem? (Jaký sport by znázorňoval?)
- Jakým kusem nábytku by mohl být?
- Jakou vlastností by se mohl stát?
- Do kterého živlu by se mohl převtělit?

- Jaká krajina by se z něj mohla stát?
- Čím by byl tygr v roli ročního období?
- Mohl by být emoci? – Jakou?
- Jaký věk by mohl znázorňovat?

A i v této variantě pokračujeme otázkami:

Otázka: Dovedete si představit, že i zvíře se může měnit nějakému autorovi v jeho knize v různé postavy a věci? Napadá vás, jak může autor s proměnou v knize pracovat?

Následují dialogy dětí ve dvojicích, trojicích a společné sdílení nápadů.

Zkusme to:

- Symbolem koho nebo čeho by mohla být třeba kočka? (očekávané odpovědi: ticha, mazlení, hebkosti, škrábání apod.).
- Orel (očekávané odpovědi: mohl by být symbolem svobody, krále, sázky [ve hře panna nebo orel] apod.).
- Tygr (očekávané odpovědi: síla, nebezpečí, strach, pruhu, něco plyšového apod.).

Získané odpovědi zapisujeme.

Na tomto místě lze dětem předat dle vlastního uvážení pár informací o autorovi a knize Tracyho tygra. (Informace jsou připojené v příloze na konci lekce.)

Během poslechu (uvědomění)

Zadání pro žáky: Poslechneme si teď ukázkou z Tracyho tygra, občas audionahrávku zastavíme a zapíšeme si, co pro nás tygr symbolizuje v právě vyslechnuté části.

Po poslechu první kapitoly, kdy Tracy najde svého tygra a také po začátku druhé kapitoly, kdy se Tracy rozhodne, že zajde za šéfem a řekne si o místo ochutnávače kávy a také po rozhovoru s šéfem může učitel otázku „kdo je to tygr“ zopakovat, případně dát dětem na výběr z mnoha možností (viz pracovní list).

Děti sdílejí (ve dvojicích, trojicích a nakonec třeba i v celé třídě), proč vybraly právě tuto věc, tento výraz, tento zástupný pocit, vlastnost apod. – mohou také změnit svůj názor, když jim vysvětlení spolužáka/spolužačky připadá výstižnější vzhledem k slyšenému úryvku.

Po četbě (reflexe)

Existuje několik písní s motivem Tracyho tygra. Písničku s motivem Tracyho tygra má v repertoáru Radůza, skupina Kryštof, Vypsaná fixa (Smutné a veselé vraždy), Psychedelic morning (My Laura: My Laura_home demo_2009).

Vyberte si některou z nich nebo všechny a hledejte spolu s dětmi souvislosti mezi příběhem a písní:

A) Otázka k písni Radúzy*

Který verš podle vás nejlépe vystihuje Tracyho tygra? Proč si to myslíš?

Duší svůj a tělem ničí
krotitel přitáh obojek
Obejmi mě, ze sna křičím
Vyměním své tělo za tvoje...

Udělej krok, a ještě jeden
přece tu postávat nebudem
Poslední sousto zapijem jedem
Teď, a pak rána na buben

Někde jinde zatvrzele
dvě děti cizí nutnosti
dva obnažení nepřátelé
tlučou se kosti o kosti

Tělem tvůj a duší ničí
krotitel přitáh obojek
Obejmi mě, ze sna křičím
Zavřeli Tracys' tygra do Tróje...

B) Z této písně mohou děti předvídat, jak se bude příběh dále vyvíjet: Psychedelic morning (My Laura: My Laura_home demo_2009**).

C) V případě, že jsme poslouchali i třetí kapitolu, ve které potká Tracy Lauru, zamiluje se, porozumějí děti i písni Tracy nazpívanou kapelou Vypsaná fixa***.

.....

* <https://www.youtube.com/watch?v=ZnHi4zhVyGw>

** <https://bandzone.cz/track/download/278155?hash=c1ccb6b8eae9d6287dae076e4e84f56cf9010448>

*** <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/vypsana-fixa/tracy-7834>

Otázka:

- Vyber si jeden úryvek a řekni, jak mu rozumíš.

Srdce v mém těle žene moji krev
Pomocí tepen a žil, labyrintem cév
Zrychlenej rytmus, stříky a záběry
Skrze pár očí, skrze dvě kamery
Se chodbami nervových vláken
Ženou obrazy z předočnických pláten
Na malou chvíli se jeden z nich zastaví
Protrhne sítnice, vletí mi do hlavy.

Proti mně jde moje osobní Laura
Já si vleču svého chciplýho tygra.

Už dávno nejsem ochutnávačem skořicových káv
Zabíjím tygra, jsem jeho osobní sebevrah
Už dávno nejsem ochutnávačem
Zabíjím tygra ráno i večer
Pomerančová kůra mě děsí
Možná ji hodil můj kámoš Tracy

Proti mně jde moje osobní Laura
Já si vleču svého chciplýho tygra.

Zalez si do tmy, v hlavě má běsy
Možná ho zachrání můj kámoš Tracy.

Vypsaná fixa (Smutné a veselé vraždy)

TYGREM SE TU ROZUMÍ NĚCO JAKO

(Vyškrtni, co sem nepatří, nebo podtrhni nejmýstižnější slovo.)

podlost	mazanost
chuť do života	lenivost
podraz	zamilovanost
životní síla	alter ego – jeho druhé já
láska	strach
zbabělost	síla
štěstí	emoce
dobro	podvědomí
nebezpečí	fantazie
drzost	snění
smělost	mládí
bojovnost	Tracyho potřeby

.....

.....

TYGREM SE TU ROZUMÍ NĚCO JAKO

(Vyškrtni, co sem nepatří, nebo podtrhni nejmýstižnější slovo.)

podlost	mazanost
chuť do života	lenivost
podraz	zamilovanost
životní síla	alter ego – jeho druhé já
láska	strach
zbabělost	síla
štěstí	emoce
dobro	podvědomí
nebezpečí	fantazie
drzost	snění
smělost	mládí
bojovnost	Tracyho potřeby

.....

.....

Příloha

(...) Nikde jinde na světě v téhle novelce neobjevili fascinující literární dílo, nikde jinde se nestala kultovní knihou teenagerů, starců a čtenářů v produktivním věku. Na tom, že tygrova láska byla v Čechách opětována, má lví podíl anglista a překladatel Jiří Josek, který tuhle „marginální“ novelu objevil za studií a prý jí naprosto propadl. Díky jeho péči a skvělému překladu Tracyho tygr vychází v roce 1980 v češtině s kongeniálními ilustracemi Jiřího Šalamouna a doslovem Martina Hilského, který okouzleně vyjmenovává všechny možné metamorfózy tygra, jenž přišel do Saroyanovy obraznosti ze slavné básně Williama Blakea: „Tracyho tygr je černý panter, který uteče z cirkusu. Tracyho tygr je láska. Tracyho tygr je sen, touha a radost. Tracyho tygr je Laura Luthyová. Tracyho tygr je alkoholický nápoj za pětadvacet centů. Tracyho tygr je nafukovací hračka pro děti. Tracyho tygr je senzace v novinách, puma nabarvená na černo a veliký černý kocour...“

Tracyho tygr měl vlastně štěstí, že vpadl do české literatury za šedé normalizace, kdy mu nestálo v cestě mnoho konkurentů. Z hlediska čtenářské popularity dopadl na vrchol potravinového řetězce. Stal se námětem mnoha divadelních inscenací, jež se v Česku objevily navzdory Saroyanovu zákazu jeho dílo jakkoli adaptovat. Vznikl i původní český jazzový muzikál, k němuž napsal texty opět Jiří Josek, jenž byl dlouho jediným oficiálním držitelem práva napsat na motivy téhle knihy muzikálové libreto. Na repertoáru je měla divadla v Pardubicích a v Ostravě, kde se stal Tracym tehdy velmi mladý Richard Krajčo. Tracyho tygr byla unikátní činoherní inscenace pražského Divadla Nablízko, která se hrála i ve verzi pro neslyšící – za každým hercem se jako stín pohyboval černě oblečený tlumočník do znakové řeči. Sedm let měli více méně vyprodáno. Tracyho tygr vyšel v češtině několikrát knižně a jednou jako audiokniha v přednesu Vlastimila Brodského. Tracyho tygr je důvod, proč se skupina Laura a její tygři jmenuje tak, jak se jmenuje, je to název nebo námět několika popových písní (Radůza, Vypsaná fixa). Zkrátka, Tracyho tygr je v Česku slavný a nesmrtelný jako kocour Mikeš. Jako by si surrealisticky pohrával s umíněnými slovy svého autora: „Kdo opravdu chce, ten neumírá.“

Zdroj: Jan Čáp: WILLIAM SAROYAN (Causa, Reflex č. 35/2008)

Tracyho tygr (Hlučín)

Variace na lekci Niny Rutové

JARMILA POLOMSKÁ

Cíle

Děti:

- využijí fantazii a promění a ožíví věci
- odhalí symboliku některých slov
- na základě poslechnutého textu porozumí termínům: symbol – metonymie – metafora, najdou v textu přenesené pojmenování a své rozhodnutí zdůvodní
- objeví krásu nonsensu v literatuře
- posoudí hranice reality a fikce v novele Tracyho tygr
- diskutují a argumentují ve skupině tak, že respektují pravidla komunikace (mluví jen jeden, nasloucháme si)

Evokace

Do skupin dětí rozdělíme předměty a dáme dětem instrukci:

Představte si, že budete hrát loutkové divadlo. Máte k dispozici tyto předměty a můžete z nich „vykouzlit“ cokoli – zapojte svou fantazii. V co by se mohly podle vás přeměnit? Proměny zrealizujte a předvedte si je ve skupině. Vyberte jednu, kterou představíte ostatním.

Následuje sdílení skupin, poté je čas na případné dotazy a ocenění.

Reflexe na práci a komunikaci ve skupině, množství nápadů, způsob výběru toho, který byl představen ostatním.

Uvědomění

- a) Takto si se čtenářem hrají i autoři literárních textů. Používají různá přenesená – obrazná pojmenování – metaforu, metonymii, symboly.

Co si představujete pod slovem symbol?

Následuje brainstorming – zapisujeme na tabuli nebo flipchart.

Otázka: Dovedete si představit, že i zvíře se může měnit nějakému autorovi v jeho knize v různé postavy a věci? Napadá vás, jak s proměnou může pracovat?

Následují dialogy dětí ve dvojicích, trojicích a společné sdílení nápadů.

b) Zkusme to:

- Symbolem koho nebo čeho by mohla být třeba kočka? (očekávané odpovědi: ticha, mazlení, hebkosti, škrábání apod.).
- Orel (očekávané odpovědi: mohl by být symbolem svobody, krále, sázky [ve hře panna nebo orel] apod.).
- Tygr (očekávané odpovědi: síla, nebezpečí, strach, pruhy, něco plyšového apod.).

Získané odpovědi zapisujeme.

c) Vlepte si do sešitu tento text – podtrhněte slova nebo věty, které vám nejsou zcela jasné.

William Saroyan – Američan arménského původu (1908–1981)

Tracyho tygr (1951)

Novela vyprávějí o mladíkovi jménem Thomas Tracy, který měl tygra. Tygr je zde abstraktní pojem, nejedná se o skutečné zvíře. Každý čtenář si pod pojmem „tygr“ bude představovat něco jiného. Autor sám končí příběh slovy: „... a tygrem, jenž je láska“. Zároveň je však zde druhá rovina, kde tygr je skutečným zvířetem, kterého všichni vidí. Saroyan v této knize popírá hranici mezi realitou a fikcí a smyslem a nesmyslem.

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/William_Saroyan

Následuje diskuse o podtržených textech a tím, jak děti vnímají realitu a fikci v literatuře, popř. jak se projevuje v knize, kterou čtou v dílnách čtení.

Během četby/poslechu

a) Poslechneme si pár kapitol z Tracyho tygra. Vaším úkolem je přemýšlet o tom, co zastupuje tygr v díle, které uslyšíte. Je to tygr?

Poslech (17 minut)

b) Po poslechu prvních dvou kapitol děti:

- Odpoví na otázku: Co symbolizuje tygr v ukázce? Objevili jste v textu něco, co by se dalo nazvat „nesmyslem“?
- Ve skupině (trojici) pracují s předtištěným výčtem možností, co podle nich představuje tygr (viz pracovní list na str. 30).

c) Děti sdílejí se třídou, proč vybraly právě tuto věc, tento výraz, tento zástupný pocit, vlastnost apod. – přečtou svůj výběr a svůj výběr zdůvodní.

Najdeme tedy něco, na čem bychom se shodli všichni?

d) V čem spočívá realita a fikce poslechnuté ukázky?

Po společném sdílení si děti napíší do sešitu, v čem se konkrétně projevuje realita a fikce.

e) Vraťme se k našim pojmům – přeneseným pojmenováním:

Jestliže

- metafora je pojmenování něčeho na základě vnější podobnosti;
- metonymie je pojmenování něčeho na základě vnitřní podobnosti.

Rozhodněte se ve skupinách o tom, které přenesené pojmenování se vyskytuje v našem příběhu a zdůvodněte své rozhodnutí.

Po krátké diskusi následuje sdílení výsledků skupinové debaty.

Reflexe

- Zhodnoťte práci v týmech – oceňte se navzájem – popř. doporučte vylepšení. (Kdo respektoval pravidla diskuse, kdo měl zajímavé nápady a postřehy.)
- Pomocí škály na prstech zdvižené ruky 0–5 (0 = nerozumím – 5 = rozumím) ohodnoťte, jak po dnešní hodině rozumíte významu přeneseného pojmenování v našem textu.

Tracyho tygr (Meziměstí)

Variace na lekci Niny Rutové

MONIKA SLAVÍKOVÁ*

Začali jsme **aktivitou před četbou**:

Dva talíře – na pokyn **hraj či použij** (aktivitu děláme v dramatickém kroužku) – bylo znát, že tři děti z klubu chodily nebo chodí do dramatického kroužku. Ty se přidaly mezi prvními; začít nikdo nechtěl, tak hrál Martin (klubový vedoucí), pak se děti přidaly a bylo to fajn (asi tři děti se hry nechtěly zúčastnit – oni tohle neumí a nic je nenapadá – možná se styděly, aby se neztrapnily, ale pomohlo jim, když se dozvěděly, že mohou hrát ve dvojicích – pak už to zvládli všechny.)

Otázka: Dva talíře se v našich rukou měnily ve spoustu různých věcí, zvířat, dokonce i v miminko. Dovedete si představit, že i zvíře se může měnit nějakému autorovi v jeho knize v různé věci? Napadá vás, jak s proměnou může pracovat?

Ve skupinkách (kdo chtěl, tak sám) jsme vymýšleli (po modelové ukázce) symbolem čeho by mohli být jednotliví živočichové. Následovalo společné sdílení.

Opsala jsem z lístečků, co děti napsaly do **pracovního listu**:

kůň – [symbol] dobré nálady, svobodomyslnosti, krásy, rychlosti, síly

housenka – sleva a štěstí

králík – neplecha

plameňák – nafoukanost

štír – nebezpečí

ovce – lehkost

labuť – čistota

býk – zlost

straka – krádež

vlaštovka – naděje

kočka – samota, klid

orel – majestátnost

lenochod – ospalost

lev – hrdost

tygr – dravost

myš – plachost

pes – věrnost

sova – moudrost

mravenec – kamarádství, pracovitost

.....

* Lekci upravili a vedli Monika Slavíková s Martinem Slavíkem ze čtenářského klubu v ZŠ Meziměstí.

štika – hbitost, sport, rychlost

prase – nepořádnost

Tato aktivita děti bavila – jsou rády, když mohou pracovat ve skupinách a úkol jim připadl snadný.

Chtěla jsem zařadit ještě hru na metafory (je uvedena v lekci), ale v této chvíli už byl úvod dlouhý a očekával se poslech. Hru ale určitě vyzkoušíme jindy.

Audioknihy jsem uvedla velice jednoduše podle zadání – děti během poslechu zapisovaly, co pro ně tygr symbolizuje právě v této ukázce. (Poslech je poměrně zaujal.)

Sdílení:

tygr symbolizuje — přání, majetek, řečnictví
rozhodnost
lenost, pýchu, rozhodnost
náhodu = štěstí
pýchu, přátelství, zdvořilost
sebevědomí
ospalý, neobjevený, objevený, důležitý
troufalost

Některé děti uváděly (převážně ty starší ze 7. a 8. třídy), že by je zajímalo, jak bude příběh pokračovat. Menším dětem to bylo vesměs jedno.

Dále jsme v lekci nepokračovali – písničky jsme neposlouchali, protože bylo potřeba udělat pauzu, a pak jsme navázali dílnou čtení. Zadání do dílny čtení znělo: **Zamysli se, které zvíře by si vybral za kamaráda hrdina tvé knížky a co by zvíře symbolizovalo?** (Nic jiného nás v tu chvíli nenapadlo a potřebovali jsme úkol, který by děti zvládly a bavil je.)

Při závěrečném zhodnocení většina dětí uváděla, že se jim lekce líbila, některé byly trochu vlažné, prý jim to přišlo docela těžké. Nejvíce se to (paradoxně) líbilo čtvrtáčkám a sedmákům, osmákům. Podle mého názoru záleží hodně na vyspělosti a myšlenkové zralosti (ani ne tak čtenářství). Svě si tam ale určitě našli všichni.

Více jsme nezvládli. Schůzky se tentokrát zúčastnilo devět dětí ze 4., 5., 7. a 8. třídy.

Tracyho tygr (Záhoří u Písku)

Variace na lekci Niny Rutové

LUCIE LAZECKÁ, MARKÉTA TÍCHOVÁ*

L. L.: Lekci Markéta zahájila ukázkou různých vydání knihy a CD. Děti se nejprve zhrozily, že budeme knihu číst celou, poslech je uklidnil. Pokračovali jsme poslechem první kapitoly. Už při tomto poslechu se děti plně nesoustředily, některé si špitaly, posunkovaly. Po vyslechnutí ukázky nejvíc děti zaujalo, že Tracy považoval černého pantera za tygra.

Následoval první úkol – zamyslet se nad tím, co symbolizují různá zvířata; společně jsme zkusili tygra: síla a odvaha (kočka: roztomilost; orel: dobrý zrak, dobrý reflex, svoboda, odvaha, zlost a moře; slepice: ukecanost, drbna; liška: chytrost, bystrost, moudrost; lev: král zvířat, odvaha, síla, slunce; včela: med, plástev, spojení sil) – u některých nápadů nebylo jasné, co tím děti myslí, nebo přímo odkazovaly na souvislosti s daným zvířetem. Děti si mohly vybrat tři zvířata, některé skupinky se pustily do všech zvířat. Do úkolu se nejvíce zapojili Áďa, Petr, Jirka a Sára. Následovala krátká pauza na sušenky.

Využili jsme také druhou variantu úkolu – hra na metaforu. Jirka s Áďou mladším spolužákům vysvětlili, co je to metafora a metonymie. Rozdali jsme si druhý záznamový list, ze kterého si děti opět mohly vybrat tři položky, kterým se budou věnovat, všechny skupinky se pustily do všech. Zde se tygr různě proměňoval. Věc: nejčastěji plyšák nebo socha; sport: běh, ragby; nábytek: potah na křeslo, postel, televize; vlastnost: agresivita, dominance, rychlost; živel: vítr, 3× oheň; emoce: 2× vztek; období: zazněla všechna čtyři; krajina: Afrika/Asie/Sibiř, prales, poušť. Na začátku tohoto úkolu se děti hodně překřikovaly, musela jsem je upozornit na dodržování pravidel.

Při poslechu druhé části se děti zřejmě už nudily – trvala téměř 12 minut. Lucka a Jára usínali, Maty a Jirka si kreslili (posléze jsem ale zjistila, že poslouchali), Áďa a Dajka na sebe přes místnost něco posunkovaly a chvílemi se smály, to celkem rušilo.

Po poslechu se Jirka ujal slova, že kapitolu shrne. Na Markétin dotaz, jak byl tygr v příběhu zobrazen, uvedl, že byl Tracyho přítel, pomáhá mu, je v něm – ale pak byl pod stolem – to z něho vylezl? Evička chce říct také svůj názor, ale nedokáže ho formulovat, nakonec uvádí, že si Tracy na tygra myslí, myslí si, že je u něj. Jirka reaguje, zda tedy nebyl blázen.

V posledních společných chvílích se děti pouští do třetího úkolu – určit, co se tygrem rozumí. Děti vyškrtly strach a zbabělost. Dajčina skupinka, která už se do ukázky nezaposlouchala, vybrala lenivost. Jirka uvedl, že nejdřív zakroužkoval několik pojmů, ale nakonec vybral jeden – alter ego. Maty s tímto tvrzením okamžitě souhlasil.

* Lekce proběhla ve čtenářském klubu Pusheen v ZŠ Záhoří u Písku, lekci upravila Markéta Tichová, která zapsala reflexi spolu s Lucií Lazeckou.

Markéta se ptá, zda děti mají také takového tygra. Někteří přitakají, hlavně Matyáš, který sám o sobě říká, že někdy je hodný a někdy dost zlobí a ruší. To je jeho tygr. Končíme poslechem písně Tracyho tygr od Radůzy. Děti už nedávají pozor. Povídají, někteří odcházejí na autobus.

Zbývající děti na otázku, zda by si chtěly knihu dočíst, říkají, že rozhodně ne, že by si ji nepůjčily. Áda říká, že ji teď láká Zlodějka knih.

Při následné diskusi vedoucích jsme dospěly k názoru, že jsme spíše než druhou kapitolu měly pustit třetí – ta se věnuje lásce. To je téma, které je dnes u našich dětí aktuální. Dnes nejen obecně, ale konkrétně *dnes*.

M. T.: Potěšilo mne, jak se děti zhostily úkolů – nezaznamenala jsem žádný odpor k tomu, že by měly něco psát (jako to bylo v minulosti), záznamové listy pro ně byly oporou, mohly se vrátet k jednotlivým položkám. Zajímavé byly i jejich názory a nápady, které si dovedly obhájit. Největší radost ve mně vyvolal Jirkův výběr toho, co se rozumí tygrem v knížce – alter ego. Šel k tomuto výsledku stopu po stopě už od prvního poslechu, kdy uvedl, že tygr byl v Tracym. Jirka patří ve třídě spíše k slabším žákům, není nijak vyčleněn, ale neplatí za vůdčí osobnost. Tuto roli získává v klubu, kde je jednak nejstarší, jednak může ostatním předat své znalosti. Dodává mu to sebedůvěru.

V dětství jsem měla velké potíže se čtením, žel v době mého dětství byla speciální pedagogika a SPU mladou disciplínou. Knihy jsem se naučila chápat, vnímat a posléze milovat na základě denního poslouchání Českého rozhlasu a rozhlasových her.

V tomto ohledu a na základě vlastních zkušeností jsem svému synovi mimo čtení knih od útlého věku pouštěla pohádky na CD, což se stalo vítanou aktivitou na cestách autem. Když syn začal číst, už knihy miloval a čtení si užíval.

Díky této zkušenosti vím, že poslech audioknih je aktivita, kterou je třeba trénovat.

Jitka Švejdrová, speciální pedagožka

Tracyho tygr (Havířov)

Variace na lekci Niny Rutové

MICHAELA SEMBOLOVÁ, EVA FOJTÍKOVÁ*

Eva Fojtíková (E. F.): Míša se vítá se všemi přítomnými a oznamuje příčiny změny místa, sděluje také, že dnes nepovedou setkání obě klubové vedoucí (Tereška „ztratila hlas“), ale společně na dnešní setkání připravily lekci, která je trochu jiná, než jsou děti zvyklé.

„Víte, co je audiokniha?“

„Má audiokniha nějaké výhody? Jaké? Pro koho bude velkým přínosem?“

„Poslouchali jste někdy nějakou audioknihu?“

Michaela Sembolová (M. S.): Na tabuli píšu slovo symbol a ptám se, co to podle dětí znamená. Ozývají se různé odpovědi, většinou znak, obrázek, odkaz. Pokračujeme dále a zjišťujeme, jaké symboly děti znají. Vzpomínají si na srdce jako symbol lásky, čtyřlístek jako symbol štěstí, slzu jako symbol smutku a několik dalších. Ptáme se, zda symbolem musí být jen věci a děti odpovídají, že ne. Symbolická může být i krajina, člověk, zvíře a řada dalších věcí kolem nás. Vše, např. i škola, může pro nás být symbolem něčeho (např. nudy, otravnosti apod., jak zmiňují děti). Ptáme se, jaké zvíře může symbolizovat nějakou vlastnost. Děti odpovídají, že páv pýchu, sova moudrost, gepard rychlost, lev sílu a vznešenost a Kristýna se pak ozývá, že vlastně všechna zvířata zvěrokruhu symbolizují určitou typickou vlastnost. Děti pak přemýšlí, co znamenají jednotlivá znamení.

Nakonec se ptám, čeho by mohl být symbolem tygr. Děti přemýšlí a zmiňují sílu, odvahu, obratnost i rychlost.

E. F.: Padají návrhy, jako je pancéřový štít – síla, cirkulárka – dravost a rychlost a další.

A kdyby byl sportem, jako který sport byste si ho představily? – „Byl by orientačním během.“ – „Nebo biatlonem.“ – „Taky by mohl být maratonem, protože musí být vytrvalý, když chce ulovit kořist.“ – „Karate.“ „Jo, bojový sport. Musí být připravený na boj.“

Kdyby se měl proměnit v nábytek. Čím by podle vás byl? – (Smích.) „Pohodlná židle na kolečkách, pruhovaná.“ – „Asi by byl podložka pod nohy, s hlavou, jak má vyceněné zuby.“

Kdyby se přeměnil v živel? – „To by byl bouřka.“

.....

* Lekci připravily a vedly: Michaela Sembolová a Tereza Jačmeníková, vedoucí čtenářského klubu v ZŠ M. Pujmanové, Havířov. Zápis ze schůzky regionální koordinátorka Eva Fojtíková doplnila také o reflexi Michaely Sembolové.

Kdyby byl emocí? – „Nejlepší by byl agresivita. Jde z něho strach.“ – „Taky rozumnost. Musí si rozvážit, jak má jít na kořist.“

Kdyby byl věkem? – „Byl by patnáct a taky osmnáct. Nebo mezi patnácti a osmnácti.“ (Martina) – „V patnácti je nejvíc agresivita. V osmnácti už i rozvažuje a je furt výbušný.“ (Kristýna)

A kdyby byl krajinou, kterou krajinou by byl? – „Byl by Island, protože je sopečný.“ – „Jako krajina s červánky.“ „Taky ho vidím jako západ slunce. Krvavý.“

Míša hovoří o tom, že si z knihy společně poslechnou ukázky a třemi čtyřmi větami je s knihou seznámí. Říká, že audioknihy namluvili skvělí herci. Zmiňuje Vojtu Dyka, kterého děvčata jistě znají (souhlasné přikyvování), a říká, že kniha musí být opravdu dobrá, musí stát za to, když se rolí ujali výborní a známí herci. Možná že podle hlasů děvčata poznají další herce.

Míša: „Než začneme poslouchat, dám vám otázku, abyste věděli, čeho si máte všímat. Proč je Tracyho společníkem tygr?“

POSLECH PRVNÍ UKÁZKY

Klid, děvčata poslouchají, je vidět, že se soustředí na poslech.

Po chvíli: Kristýna zavírá oči. Martina se na židli vrtí a hledá pohodlnou polohu. Nela si dává hlavu na stůl. Martina si dává nohy na vedlejší židli. Až do konce ukázky klid.

Míša: „Jak to na vás působí, když příběh jen posloucháte?“

„Je lepší, když čteme. Když to jenom slyším, nestihnu si to domyslet, jak to rychle utíká. Když čtu, můžu se zastavit a představit si, o čem to je.“ (Martina)

„Když si knížku čtu, vidím to, co čtu, jako seriál. Vidím v hlavě to, co se tam děje. Tady to nestíhám.“ (Kristýna)

„Taky jsem to nestíhala.“ (Iza) Další se připojují – obdobně.

Míša: „Co myslíte, jak to, že pro Tracyho je tygrem panter?“

„Ale jak může být panter tygrem, když je každý jiný.“

„Může. To je o tvém úhlu pohledu. Pro tebe může být něco úplně jiného. O tom se tady bavíme. Proč by nemohl v panterovi vidět tygra?“ (Kristýna)

Míša do toho vstupuje: „Věděl Tracy, kdo je tygr, když byl malý?“

„Nevěděl. Nikdy ho neviděl, až pak v té zoologické.“ – „To nebyl tygr, ale panter.“

„No byli mu tři roky a on už tam v něčem viděl tygra. Pak ho zase viděl v něčem jiném.“ (Martina)

„Ať už byl tygr cokoli, Tracy to tak chtěl.“ (Kristýna)

M. S.: Poměrně matoucí je hlavně pro Martinu a Nelu to, že nakonec je tygrem černý panter. Proto jim skáče do řeči Kristýna, která vysvětluje, že přece nejde o reálné zvíře, že Tracyho tygr je vlastně

jeho druhé já, které ho životem provází a v určitých situacích mu pomáhá dospět. Vypadá to, že dívky pochopily, ale stejně jim to vrtá hlavou. Martina navíc dodává, že ukázka je namluvena poměrně rychle, a tak nemá čas se zamýšlet nad tím, co slyší. Společně se zamýšlíme nad tím, jestli také máme svůj vnitřní hlas, který nás provází a nabádá nás, abychom udělali něco, na co si netroufáme. Většina z nás se shodne, že ano.

MÍŠA UZAVÍRÁ DEBATU A POUŠTÍ DRUHOU UKÁZKU

Tentokrát úplný klid. Vypadá to, že všechny děti pozorně poslouchají. Blížíme se ke konci ukázky – vypadá to, že některá děvčata jsou už unavená.

Po ukázce:

Okamžitě se hlásí Martina: „Štve mě, že se tam skáče ve věku. Jednou má tři roky, pak zas je už skoro dospělý. To by bylo lepší, kdyby měl jenom jeden věk.“

„I v jiných knížkách se postavy pohybují ve věku.“ (Stáňa)

„To bys nepochopila o tom tygrovi.“ (Kristýna)

Míša: „Pro Tracyho je tygr symbolem. Zkuste teď ve dvojicích probrat, čeho je symbolem. Co pro něho tygr představuje. Přemýšlejte spolu a zapište si to.“

Děvčata reagují s rozpaky, jestli ten úkol zvládnou. Ale okamžitě se pouštějí do práce. Vidím pohledy obrácené do sebe, přemýšlejí, probírají spolu, zapisují. Každá dvojice pracuje.

Míša: „Pojďme se podívat, na co jste přišly.“

„Je to jeho druhé já, to lepší.“ (Iza a Kristýna)

„Ten tygr to dělá za něho.“ (Nela a Martina) – rozpaky, jak pokračovat dál. „Máme toho víc, ale nestojí to za to.“

Niki a Stáňa se stydí říct, co spolu vymyslely.

Terezka (klubová vedoucí) podává pomocnou ruku příkladem – možná z filmů znají takovou scénu, kdy člověk stojí u zrcadla, kouká na sebe, myslí si, že je v takové situaci, kdy to musí vzdát, ale jak tak na sebe kouká, najednou se vidí jako jiný, silnější, odvážnější člověk, říká si, že to přece nevzdá a jde a situaci vyřeší.

Míša: „Kdo se u vás dere více do popředí? Je to ten tygr, nebo raději ustoupíte?“

Rozproudí se debata o odvaze.

„Člověk má mít odvahu jít do toho, nebát se říct si svůj názor. Ale musí počítat s tím, že si pak ponese následky. Mám s tím svoje zkušenosti.“ (Kristýna)

Na to hned v rychlém sledu reakce.

„Ale někdy je lepší svůj názor neříkat.“

„Nebudu v sobě dusit něco, co mě pak bude štvát a ubije mě to. Prostě ponesu následky.“ (Kristýna)

„Záleží na tom, jak to člověk řekne. Protože někdy z toho může vzniknout hádka nebo něco horšího, co člověk ale nechce.“ (Martina)

Míša: „Co myslíte, byla to u Tracyho odvaha, nebo to byla drzost, že tak mluvil se svými nadřízenými?“

„Nemyslím si, že byl Tracy drzý. Říkal to slušně. Jenom si stál za svým... no než to vzdal.“ (Kristýna)

„Jak to kdo bere. Ten vedoucí to tak bral, že je to od něho drzost.“ (Iza)

„Když si řekl o ochutnávače a jsou před ním čtyři, co na to čekají.“ (Martina)

„Ale vyšlo to nastejno, když mu to místo stejně nedal.“

Míša: „Vraťme se k Tracymu a k tomu, čím mu byl jeho tygr?“

„Tygr byl opravdu jeho druhé já. To odvážné, které mu napovídalo, že má jít do toho.“ (Kristýna)

„Jeho tygr byl něco, co ho proměňovalo.“ (Martina)

Míša: „Ano, člověk se mění. Měníme se v průběhu let, okolnosti nás k tomu vedou. Souhlasím s Kristýnou. Tracyho druhé já to bylo, které mu pomáhalo. Provázelo jej životem a pomáhalo mu projít dospíváním a stát se mužem.“

Míša: „Zkusme si ještě říct, jak na nás působil poslech audioknihy.“

Martina se netrpělivě hlásí o slovo. „To byl Lábus, že? Co mluvil toho ... ?“ (Martina)

Míša souhlasí a sděluje další jména herců, kteří v ukázkách promlouvali. Na ta jména ale děvčata nereagují.

Míša: „Podařilo se vám poslouchat celou dobu?“

Dozvídáme se, že víceméně ano, že ta druhá ukázka sice byla delší, ale byla zajímavější, že u poslechu se musíme více soustředit, nemůžeme přestat poslouchat, protože pak ztratíme nit a nevíme, u druhé ukázky se muselo poslouchat, co se říká i kdo to říká. Poslouchat a vnímat je těžké.

Míša shrnuje tuto debatu a říká, že se často dopouštíme té chyby, že přestaneme poslouchat to, co druhý říká, což může vést k nedorozumění.

Míša na závěr pokládá ještě jednu otázku: „Setkaly jste se v některé knize s tím, že měl hrdina své druhé já?“

Přemýšlení, rozpaky, krčení ramen.

„Setkali jste se s něčím, co bychom mohli považovat za symbol?“

„V tom Psím poslání je pes symbol té věrnosti.“ (Iza)

„Harry Potter, tam jsou symboly, Voldemort je symbol zla.“

„Aslan v Narnii je symbol síly.“ „Je na straně dobra.“

M. S.: Po druhé ukázce, kdy se Tracy pokouší získat povýšení bez řádného kariérního postupu, děti začínají rozumět, že tygr je Tracyho odvážnější já, které ho přiměje troufale a jasně si jít za svým cílem. A i když na konci ukázky Tracy nakonec couvne, děti v tygrovi opět vidí hlavně odvahu.

S Terezou pak pátráme, zda všichni pochopili, zda se jim ukázky líbily, a jestli porozuměli významu symbolu v literatuře. Zdá se, že všichni chápou, přece jen mám ale pocit, že Nele s Martou to ještě vrtá hlavou. Shodují se, že by daly přednost knize, protože jim lépe umožňuje představovat si, co čtou. Podle mého názoru nejvíc zaujala kniha Kristýnu, která reagovala nejdospěleji a v podstatě okamžitě pochopila, co v knize tygr zastupuje.

Na závěr se loučíme, uklízíme třídu a děti odcházejí domů.

Roald Dahl: *Karlík a továrna na čokoládu*

ELIŠKA BLAHOVCOVÁ*

Pro poslech mé oblíbené audioknihy jsem chtěla získat i své žáky. Osvědčilo se propojit poslech s vlastní tvorbou dětí (shrnování pomocí leporela) a porovnat audioknihy s filmem.

TŘÍDA

Třetí třída základní školy, lze využít i ve vyšších ročnících.

ČASOVÁ DOTACE

Cca měsíc a půl.

POMŮCKY

Knihy Roalda Dahla kvůli úvodnímu seznámení s autorem, audiokniha (CD) a film *Karlík a továrna na čokoládu*, papír, pastelky, lepidla.

Cíl

- Děti budou shrnovat děj a porovnávat audioknihy s filmem.

Když jsem měla třetí třídu, rozhodla jsem se, že se zaměřím v českém jazyce na poslech knih. Přemýšlela jsem, kterou audioknihy vyberu, aby děti zaujala. Vzpomněla jsem si na svá studia na vysoké škole, kdy jsem musela přečíst povinnou četbu ke zkoušce a státnicím z českého jazyka. Nestíhala jsem číst a práci jsem si chtěla ulehčit. Stáhla jsem si z internetu audioknihy *Karlík a továrna na čokoládu*, kterou četla Barbora Hrzánová. Ještě teď si pamatuji, jak mě její hlas zaujal. Dokázala mě vtáhnout do děje a upoutat.

Rozhodla jsem se, že dětem pustím právě toto audio. Zajímalo mě, jaký k poslechu zaujmou postoj a také, zda je dokáže Barbora Hrzánová upoutat stejně jako mě.

Věděla jsem, že film *Karlík a továrna na čokoládu* budou děti znát, ale už nebudou vědět, kdo je autorem knižní předlohy. Napadlo mě, že bychom mohli srovnat film s knihou pomocí poslechu audioknihy.

* Eliška Blahovcová je učitelka na 1. stupni ZŠ Květnového vítězství v Praze 11, certifikovaná učitelka Kritického myšlení a vedoucí čtenářského klubu.

CÍL POSLECHU

- Žáci na základě poslechu shrnou, co slyšeli. Porovnávají audioverzi s filmem. Pracují ve skupině.

Můj cíl byl takový, aby děti poslech především těšil. Chtěla jsem společně s dětmi vytvořit obsah (leporelo) ze shrnutí přečtených kapitol, který by měly děti neustále před sebou.

Úvodní hodina

Přichystala jsem si pro děti krátké seznámení s autorem. Měla jsem připravenou prezentaci s jeho fotografií a krátkým životopisem, bibliografií a zajímavostmi. Navštívili jsme školní knihovnu, kde jsme hledali knihy, které napsal. Musela jsem si některé zapůjčit v místní knihovně. Děti si z nich četly a sdíleli jsme si zkušenosti s filmy nebo knihami, které děti již znaly.

Zaměřili jsme se hlavně na knihu *Karlík a továrna na čokoládu*.

Následující hodiny

Představila jsem dětem CD (booklet) a také interpretku – herečku Barboru Hrzánovou. Vysvětlila jsem dětem, že se budeme snažit popsat děj na základě poslechu CD a také svých zkušeností s filmem.

Pustila jsem dětem první kapitolu, kde jsem jim modelovala, jak bych si jejich práci představovala. Vzali jsme si velký papír, na který jsme si napsali název audioknihy, autora, nakladatelství a název první kapitoly. Děti pak ve skupinkách kreslily a stručně shrnuly děj první kapitoly. Následně vybraly nejzdařilejší obrázky se shrnutím, které jsme nalepili pod název první kapitoly. Na zvláštní papír jsme si psali vše, co nás napadlo, že je v audioverzi (tedy v knize) jinak než ve filmu. Vše jsme měli po celou dobu vystavené a připevněné kolíčky na síti vzadu ve třídě.

Další hodiny byly velmi podobné.

Dokončení a shrnutí

Po dokončení poslechu jsme si celý příběh shrnuli i za pomoci obsahu (leporela) z kapitol. Na závěr jsme si pustili samotný film. Zkontrolovali jsme si a zároveň i doplnili, v čem se audiokniha a film liší.

Čas jsme věnovali i samotnému zhodnocení poslechu, výběru audia a práce ve skupinách. Že se dětem poslech i činnosti kolem něj líbily, jsem poznala i z toho, že se mě ptaly, kdy už budeme poslouchat, a dokonce i o přestávkách si leporelo vylepšovaly. Měla jsem radost, že má volba byla správná.

Těším se, až projekt znovu zopakují s jinou třídou a jsem zvědavá, zda i další děti budou mít z poslechu a shrnování pomocí leporela a porovnávání rozdílů mezi audioknihou a filmem stejnou radost.

Forrest Carter: Škola Malého stromu

JARMILA POLOMSKÁ*

Úkoly, které jsou kreativní a vycházejí z potenciálu textu, vedou posluchače audioknihy k vnímání detailů. Poslech je završen ilustrací, do které děti při opakovaném poslechu vpisují nezvykle krásné jazykové obraty (starší děti si mohou uvědomit, že jde o metafory, personifikace, přirovnání).

Anotace

Kniha patří mezi memoárovou literaturu a určitě ji ocení děti od 10 let. Zaujme však i starší čtenáře. Lukáš Hlavica načetl nezkrácenou verzi knihy (7 hodin a 40 minut). Americký autor Forrest Carter je údajně čerokíjského původu.

Malý pětiletý chlapec přišel o oba rodiče – maminka byla indiánka a otec bílý. Do výchovy si jej vzali prarodiče – babička byla z kmene Čerokijů a laskavě mu předávala indiánské příběhy, tradice, ale také mu četla knihy. Dědeček jej učil žít v souladu s přírodou, brát si jen to, co by potřeboval k životu. Oba jej vedli k úctě k řádu a světu i lidem kolem sebe. Chlapce pojmenovali indiánským jménem Malý strom. Malý strom poznal překrásnou přírodu hor na východním americkém pobřeží i zajímavé lidi – jako byl například Borovej Billy, Vrbovej John, pan Wajn. Idylický pobyt u prarodičů však vystřídají tvrdé podmínky v internátní škole pro sirotky, kam je chlapec odveden v souladu s americkými zákony. Nešťastný Malý strom posílá vzkazy přes Psí hvězdu a Vrbovej John jej přichází zachránit. Po smrti prarodičů si Malý strom nachází své místo ve světě.

Cíle

Děti:

- vysuzují z názvu knihy a obalu – ilustrace
- reprodukují poslechnutý text
- hledají rozdíly mezi zážitkem z četby a poslechem audioknihy
- vizualizují poslechnutý text (kreslí)
- oceňují „krásná slova“ v popisu krajiny
- pojmenují klady četby i klady poslechu audioknihy

* Jarmila Polomská učí na 2. stupni Základní školy Hlučín-Rovniny, působila jako regionální koordinátorka čtenářských klubů v Krnově a Bruntálu.

Postup lekce

EVOKACE

A) Nejprve napište dětem na flipchart nebo tabuli název hůlkovým písmem: ŠKOLA MALÉHO STROMU.

Otázky:

- O čem může být kniha s tímto názvem?
- Co se mohou malé stromy učit?
- Které předměty by mohly v takové škole mít? Připište je k názvu knihy na flipchart.

Tady patrně budou děti vyvozovat, že se jedná o rostlinu a předměty v takové škole by mohly být například Růst, Tvorba květů a plodů...

Poté napište název knihy znovu: *Škola Malého stromu*.

Otázky:

- Čím se liší tento název od předchozího?
- Proč je tam velké písmeno u slova Malého?
- Kdo by se mohl jmenovat Malý strom? Už jste se někdy v knize (filmu) setkali s takovými jmény? (Velké písmeno by děti mohlo navést ke jménu. Pokud by neměly zkušenosti s indiánskými jmény, je dobré mít v zásobě kartičky s indiánskými jmény.)
- Proč asi indiáni mají taková jména?
- Jak by ses jmenoval/a ty a proč?

Svá nová indiánská jména si děti navzájem představí a zapíší si je na svou kartičku – jmenovku.

B) Ukážeme dětem obal audioknihy:

Otázky:

- Popište obal audioknihy. Zaměřte se i na detaily.
- Proč autor namaloval na obal ptačí pero?
- Proč přimaloval ke slovu MALÉHO ty dva malé obrázky?
- Víte, co to je?
- Proč asi jsou na obalu vodorovné čáry v pravidelných rozestupech?

Pero si děti určitě spojí s indiánskými členkami nebo i jmény indiánských hrdinů (náčelník Orlí pero).

K osvětlení malých symbolů psacího pera u slova MALÉHO by pomohlo, kdybyste dětem přinesli ukázat pero s násadkou nebo alespoň plnicí pero. Určitě si vzpomenou na své první zážitky s psacím perem (dnes již bohužel někteří plnicí pero nebo pero s násadkou neznají).

Vodorovné čáry dětem mohou připomenout buď letokruhy, nebo řádky v písance. Všechny tyto indicie děti navedou k tomu, že si někdo něco zapisoval – zde se lze s dětmi pobavit o pojmu autobiografie, deník. Zjistěte, zda si deníky píší. Jak může deník s autobiografií souviset?

UVĚDOMĚNÍ

Pokyn před poslechem č. 1:

- Udělejte si pohodlí a pozorně poslouchejte.
- Sledujte, čím se liší čtení knihy a její poslech.
- Co nabízí kniha a poslech nikoliv a co naopak najdeme navíc v poslechu?

Děti si poslechnou první kapitolu s názvem *Malý strom* (čas 10 min. 49 sekund).

Po poslechu:

- Máte nějaké otázky?
- Bylo tam něco, čemu jste nerozuměly?
- Co vám bylo u toho příjemné – nepříjemné?

Poté děti ve dvojicích stručně převypravují příběh, který právě slyšely.

- Čím se liší poslech od četby knihy?

Na flipchart zapisujte do dvou sloupců jejich odpovědi, co nabízí čtenáři navíc kniha nebo posluchači audiokniha.

Pokud děti u audioknihy uvedou hudební složku, vyzvěte je, aby pojmenovaly nástroje, které byly využity (flétna, bubínek).

Pokyn před poslechem č. 2:

- Nyní se soustředíme na prostředí, ve kterém se příběh odehrává – pozorně poslouchejte a snažte si krajinu představit tak, abyste ji mohli poté nakreslit jako obrázek nebo jednoduchou mapku.

Děti si poslechnou část druhé kapitoly s názvem *Cesta* (čas 6 min. 10 sekund).

Po poslechu dětem rozdejte papíry a pastelky:

- Nakreslete, co jste při poslechu „viděli“.
- Pozn.: Pokud budete mít ve skupině děti, které myslí, že tento úkol nezvládnou (nejsou schopné vizualizovat), dovolte jim popsat krajinu slovy.

Vizualizaci lze obohatit o sbírání „krásných a neobvyklých slov a slovních obrátů“:

Pusťte druhou ukázkou znovu a děti si mohou do obrázků dopisovat tato slova (např.: Země se nadoouvá, uhýbá apod., voda je krev země, rampouchy se zubily, led je jako poleva na dortu, bystřina je jako hřbet ocelového nože). Starší čtenáři jistě přijdou na to, že se jedná o metaforu, personifikaci nebo přirovnání.

REFLEXE

Z obrázků lze udělat galerii, kterou si mohou děti prohlédnout.

Otázky:

- Komu z vás je příjemnější si knihu sám číst a proč?
- Komu z vás je příjemnější poslouchat audioknihu a proč?
- Čím se liší kniha *Škola Malého stromu* od jiných příběhů, které čtete?

Lewis Carroll: *Alenka v kraji divů* (Třikrát jinak)

MARTINA POBŘÍSLOVÁ *

Lekce, při které děti ocenily možnost samostatného přemýšlení nad klady a zápory tří různých zpracování téhož úryvku (kniha/audiokniha/film) a nové poznatky využily i při hlasité četbě úryvku v návazné dílně čtení.

Cíle

- číst, naslouchat, sledovat stejný úryvek z jedné knihy v různém zpracování
- porovnat trojí formu zpracování uměleckého textu – „papírová“ kniha, audiokniha, filmové zpracování
- najít přednosti jednotlivých zpracování
- vyzkoušet si vlastní hlasitý přednes (jako „načítat“ audioknihu)

Pomůcky

- *Alenka v kraji divů* – kniha, audiokniha, filmová ukázka, čtvrtky, fixy

Čtenářská minilekce

Dnes se seznámíme s úryvkem z jedné knihy ve trojím podání: nejdříve si přečteme úryvek z knihy, pak si poslechneme totéž v audioukázce a nakonec se podíváme na kousek filmu. Budeme společně hledat výhody a nevýhody jednotlivých zpracování. Jestlipak poznáte knihu, odkud pochází tato ukázka...

- a) Z knihy *Alenka v kraji divů* (pečlivě obalené do neprůsvitného obalu) přečteme ukázkou, kdy Alenka běží za králíkem a on skočí do tmavé díry.
Pak se ptáme dětí, kdo zná tento příběh – a v jaké podobě ho zná: knihu/audioknihu/film?
Potom společně prolistujeme knihu a povídáme si, co v ní všechno je – text, ilustrace, grafická úprava apod.

.....

* Martina Pobřislová vede čtenářský klub v ZŠ J. K. Tyla v Písku, lekci vedla s Jitkou Bartošovou.

- b) Stejný úryvek si pustíme jako audiokázku. Zeptáme se, jaký v tom děti vidí rozdíl, zavedeme řeč i na audioknihy jako takové – kdo je poslouchá? Které?
- c) Pustíme tentýž úryvek z filmu (my jsme si vybraly zpracování z roku 2010).

ZADÁNÍ:

Pojďme se teď zamyslet, jaké jsou výhody a nevýhody jednotlivých zpracování. Rozdělte se na tři skupiny. Každá skupina dostane velkou čtvrtku. Na ní je napsáno buď KNIHA, nebo AUDIOKNIHA, nebo FILM. Rozdělte čtvrtku na dva sloupce, do jednoho pište plusy a do druhého minusy...

Po třech minutách jsme vyměnily mezi skupinami čtvrtky, na které děti psaly. A pak ještě jednou. To znamená, že každá skupina dostala možnost vyjádřit se ke všem zpracováním. Pak si jednotlivé skupiny zvolily své mluvčí a ti prezentovali, co je na čtvrtce napsáno. Po každé prezentaci se ještě rozvinula debata.

Dílna čtení

Jedním z největších pozitiv audioknihy i filmového zpracování je určitě práce s hlasem, přednes, zvukové efekty. Dáme dětem úkol, aby hledaly ve své knize větu nebo úryvek a připravily si jeho výrazný expresivní přednes. Zdůrazníme jim, aby se zaměřily na práci s hlasem, s intonací, na náladu a atmosféru úryvku, které by měla být z přednesu poznat.

„Dejte vašemu přednesu tu správnou náladu, kterou ve vašem úryvku cítíte.“

Útržky z reflexe

Děti skvěle pracovaly ve skupinách, které si vytvořily. Diskutovaly, hledaly plusy a minusy. Zapojeni byli všichni. Díky malým skupinkám se nikdo nestyděl mluvit nahlas.

Výsledky jejich práce jsou na fotografiích na následující straně.

(Poznámka: Před čtením jsme nezdaly nejdříve žádný úkol, původně jsme chtěly, aby úryvek děti sepsaly jako filmový scénář, ale nestihly jsme jim ho předem ukázat. Nápad, jak propojit lekci s četbou vlastních knih v dílně čtení, nás napadl až během čtení, a tak jsme děti potichu obešly a úkol vybrat si úryvek a s patřičným výrazem jej přečíst jsme zadaly individuálně. Moc jsme nevěřily, že děti úkol zaujme. Mýlily jsme se – předváděli se i ti, kteří většinou nechtějí prezentovat své splněné úkoly.)

KNIHA

kdya +
kde nemam
počítač.

můžeme si to sami
představit

výhoda pro hluchý
Ilustrace
Zabaví
přotyčky' věci štan

-
Čte se dlouze

НЕРАНАТАУС;
NIC
NM DA

musíme jenom
byť u knihy

někdy až máe
dlouhé

AUDIOKNIHA

+
• kdye člověk je
Slepý tak to poslouchá

• Dá se u toho
odpočívat
NEBOLÍME
RUCE A OČI

můžeme u toho
dělat něco jiného

ZVUKOVÉ EFEKTY

KVALITA PŘEDNESU

-
• hevíbím obrázky
• když nemám počítač
• NEMUSÍTE SE TOU
SOCIÉT. OIT.

FILM

+
-||-

nemusíme se namá-
hat
kratsi

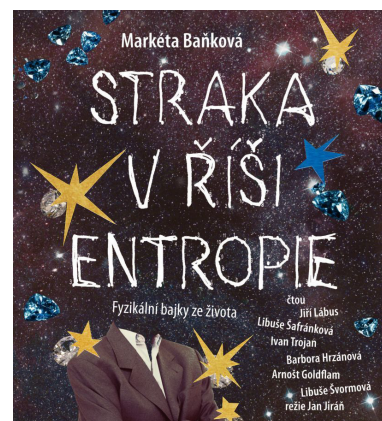
Kamusí se tolik
přemýšlet nad dějem

už je zobrazeno jak
to vypadá

рочправный дѣй

~~SONTAN REKLAMY~~
SONTAN REKLAMY

Markéta Baňková: *Straka v říši entropie*

ADÉLA HUFOVÁ, MARKÉTA VÁGNEROVÁ *

Navazující program pro čtyři klubové schůzky využívá didaktický potenciál současného knižního titulu, v němž se humorně mísí pohled beletristický s pohledem vědeckým.

Děti postupně zažijí samostatnou hlasitou četbu, scénické čtení hostů, poslouchají audioknihu a pokusí se o vlastní dramatizované čtení (listování). Na závěr píší bajky na vlastní téma.

Anotace knihy

Straka v říši entropie jsou bajky pro dospělé i děti. Zvířata v nich luští záhady existence a fungování světa. Zjistíme, proč se hroch udrží na vodní hladině i proč někteří samci nepohrdnou samičkou z igelitu. Jak lišky prochází krizí středního věku a kdo všechno chce být ideálem krásy. Proč nemá smysl bojovat proti nepořádku a jak zatočit s jezevcem notorikem. Jak může notorik pád ze schodů omluvit zakřivením časoprostoru a že i myši mají určitý názor na kvantovou neurčitost. Vzrušující témata podstaty vesmíru, která jinak bývají pro laika příliš složitá, jsou v této knize podána lehce, jakoby mimochodem. Kniha humornou formou přibližuje klasické fyzikální zákony, které pochopí malé děti, ale dotýká se i náročných témat fyziky moderní doby, určené starším dětem a dospělým. Kniha zaujme i čtenáře, které fyzika nezajímá, nebo z ní mají dokonce strach – ti najdou především grotesku, jejíž hrdinové po cestě vědy docházejí k filozofii.

Cíle

Děti:

- poznají novou knihu a budou připravené na vystoupení hostů, kteří z ní přednesou některé bajky formou scénického čtení (listování)
- zopakují si hlavní znaky bajky
- zjistí, jaká forma zpracování jim vyhovuje nejvíce – a kdy si toho nejvíce zapamatují

.....

* Markéta Vágnerová a Adéla Hufová vedou čtenářský klub v ZŠ Dubí 1, kde také učí na 2. stupni.

Úvod

Práce s knihou a tématem bajek byla rozdělena do čtyř lekcí – mezi nimi byl vždy týdenní rozestup (pouze listování proběhlo hned druhý den po čtenářském klubu).

1. LEKCE – SEZNÁMENÍ SE S KNIHOU, SPOLEČNÁ ČETBA BAJKY UNIFIKACE KRÁSY

Během řízeného čtení (každý měl nakopírovaný text) se všichni přítomní vystřídali v hlasité četbě, někdy jsme se zastavili a diskutovali o problému, který se v bajce objevil (např. plastické operace), občas jsme čtení přerušili proto, abychom zjistily, jak děti textu rozumí.

Reflexe: *Bajka Unifikace krásy, kterou jsme vybraly, byla pro děti srozumitelná, díky ní pochopily principy elektrostatiky. Diskutovaly hlavně o tom, jak je důležité být sám sebou a nepodléhat tlaku okolí.*

2. LEKCE – LISTOVÁNÍ – SCÉNICKÉ ČTENÍ

Vybrané bajky z knihy přednesli poutavě herci z Jihočeského divadla České Budějovice.

Dětem se představení moc líbilo, ocenily vtíp, hudební doprovod. Děti jsme upozornily také na výborný přednes. Na besedu s herci bohužel nezbyl čas, spěchali na jinou školu.

3. LEKCE: PORADNA SLÍPKY JARMILY

Před poslechem audioknihy: **brainstorming formou myšlenkové mapy**

Dětem jsem na flipchart napsala slovo BAJKA a kolem zapisovala všechny asociace, které je k pojmu napadly.

Během tvorby myšlenkové mapy jsem zjistila, že děti již umějí vyjmenovat základní znaky bajek, někteří si vzpomněli i na autory (např. I. Olbrachta měli v povinné četbě), na druhou stranu si nepamatovali Ezopa.

Poté jsme si připomněli Listování a přešli jsme k druhé aktivitě, na kterou jsme předem připravily zvláště na papíry formátu A4 názvy kapitol, zvláště klíčové fyzikální pojmy a zvláště obrázky zvířat.

Následovalo **přirazování obrázků a klíčových pojmů k názvům bajek**, které děti slyšely před týdnem v Listování.

Při hledání spojitostí se zapojily všechny děti a nejenže si při této aktivitě připomněly obsah bajek, ale vzájemně si jej víc a víc upřesňovaly a zopakovaly si přitom i celkem obtížné fyzikální pojmy. Správnost jsme si ověřili ještě pomocí pracovních listů s názvy kapitol, v nichž většinou figuruje i zvíře.

BĚHEM POSLECHU

Vybídly jsme děti k pozornému poslechu a pustily jsme jim z audioknihy bajku *Poradna slípký Jarmily*. Před posledním odstavcem jsme poslech přerušily a zeptaly se, jak si myslí, že bajka skončí – co znamená „*že se má dát Elsa sama do pohybu?*“. Následovala diskuse (o problémech v rodinách, pití, druhých šancích apod.).

PO POSLECHU

Pak děti odpovídaly písemně na otázky, které jsme vztáhly k textu (viz pracovní list) a odpovědi sdílely v celé skupině.

Na závěr jsme děti vybídly k dramatinaci bajky. Děti měly sehrát část bajky. Samy se měly domluvit na obsazení, procítit svůj projev, být herci. V této fázi jsme ponechaly veškeré rozhodování a domluvu na dětech.

SEBEREFLEXE

Následovala společná diskuse o tom, co bylo (a je) pro děti nejpříjemnější: četba bajek z knihy, scénické čtení – listování, poslech audioknihy, možnost vlastní dramatinace?

- Při čem se nejvíce soustředily?
- Při čem si zapamatovaly nejvíce informací?

4. LEKCE: PSANÍ VLASTNÍ BAJKY

Děti se staly spisovateli a napsaly svou vlastní bajku. Kdo chtěl, přečetl ji ostatním.

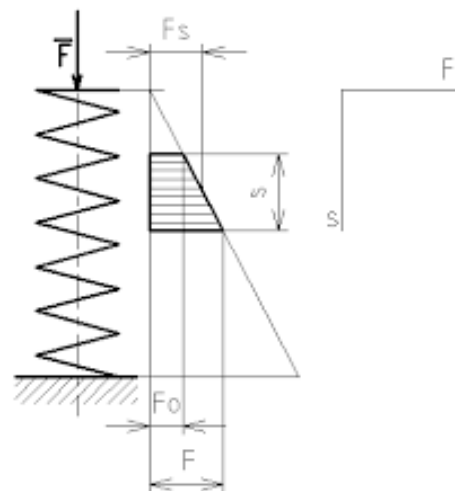
Při práci s audioknihou bych doporučovala začít s poslechem kratších celků, které by mohly navazovat na text čtený a naopak. Ideální by bylo využívat metody kritického myšlení. Například kombinace četba, poslech a domýšlení textu by mohla být pro děti poutavou aktivitou. Dále bych doporučila pouštění několika krátkých ukázek z různých titulů, děti by pak mohly hádat název knih, odhadovat podle ukázky k jakému titulu patří, přiřazovat obrázky, sdělovat která ukázka se jim líbila nejvíce a proč atp.

Trpělivost lektora při vřazování poslechu audioknih přinese dětem zlepšení pozornosti, rozvine slovní zásobu, pochopení textu, aktivnější přístup k výběru autorů a žánrů a v neposlední řadě přinese lektorovi uspokojení z práce, která přinese dětem něco nového.

Jitka Švejdová, speciální pedagožka

PRACOVNÍ LIST K POSLECHU K LEKCI STRAKA V ŘÍŠI ENTROPIE

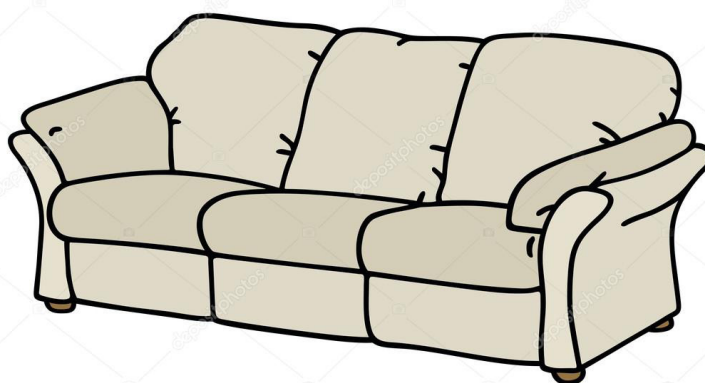
1. Jaký problém řeší Elsa?
2. Čeho se týká poradna Jarmily?
3. Jaký zákon působí na muže Elsy?
4. Kde stále pobýval manžel Elsy?
5. Co poradila Jarmila Else?

6. Při jaké příležitosti si Elsa uvědomila, že miluje svého manžela?
7. O jakou pobočku chtěla Jarmila rozšířit svou poradnu?
8. Co poradila Jarmila Else ohledně kanape? Bylo to úspěšné řešení?
9. Jaké poslední řešení nakonec Elsa uskutečnila?

10. Kam nastoupil manžel Elsy?
11. Jaké zvíře byla Elsa a Jarmila?

Audioknihy v hodinách českého jazyka a dějepisu

ADÉLA HUFOVÁ*

Během své učitelské praxe stále hledám metody, které by zajímavým způsobem obohatily hodiny literatury a dějepisu. Snažím se o to, aby má výuka byla nápaditá a zajímavá. Samozřejmě také apeluji na to, aby si moji žáci odnesli nějaké poznatky. Nemyslím si, že všechny vyučovací hodiny musí být vždy jen ve stylu Komenského hesla „škola hrou“. Proto je pro mě někdy velmi náročné vymyslet hodinu, která by děti bavila, ale také je něco naučila.

Ráda ve výuce pracuji s mluveným slovem: audioknihami a různými poslechovými ukázkami. Děti rády poslouchají, většina je více soustředěná než při četbě z knihy. Snažíme se společně zachytit důležité informace, něco si zapamatovat – někdy formou pracovních listů, jindy společnou diskusí. Do těchto aktivit se zapojují všechny děti a je skvělé, že baví i děti se specifickými poruchami učení. Proto mám poslech v hodinách ráda.

Důležité je při poslechu zvolit správnou délku ukázky. Pokud posloucháme pověst či báji, snažím se vybírat ty kratší. S audiem pracuji jen občas a pouze část hodiny, abych děti správně motivovala či upřesnila nějaké probírané téma.

Odměnou mi je pak dobrý pocit, když děti samy různými formami recitují či rapují klasické básně s nadšením (znáte tu zrapovanou Maryčku Magdonovou?).

.....

* Adéla Hufová je vedoucí čtenářského klubu v ZŠ Dubí 1 a učitelka českého jazyka a dějepisu.

Rozhovor se Šimonem

ADÉLA HUFOVÁ*

Šimon navštěvuje klub od jeho počátku, nyní je v 7. třídě. Je to žák se specifickými poruchami učení a tělesným hendikepem. Má problém s čteným textem, čte s velkými chybami a velmi často se zadržává. Čtení neměl nikdy rád, ale díky čtenářskému klubu našel zálibení v knihách – hlavně komiksech, píše svoji vlastní knížku, cítí se v klubu moc dobře, našel si zde i kamarády.

Šimone, ve kterých předmětech se nejvíce setkáváš s audioknihami či poslechem?

Hlavně v angličtině, ale také občas v českém jazyce a dějepisu.

Co je pro tebe příjemnější, kdy se lépe soustředíš – při čtení knihy, nebo při poslechu audioknihy?

Určitě při poslechu audioknihy.

Proč máš raději poslech?

Při poslechu si snadno představuji děj knihy, ale když čtu sám, musím se hodně soustředit na text, což mi sebere všechnen čas a už nedokážu věnovat pozornost ději.

Pamatuješ si nějaké knihy, které jsme poslouchali při vyučování či v čtenářském klubu?

V dějepise jsme poslouchali starověké báje a v češtině *Knihu džunglí* a *Staré pověsti české*, také posloucháme básně. V klubu jsme také něco poslouchali, ale již si nepamatuji názvy – ale jedna kniha byla o klukovi, který sloužil u čaroděje [pozn. A. H.: *Čarodějův učeň*] a druhá byla o klukovi, který se přistěhoval do nového bydliště [pozn. A. H.: *tuto hodinu vedla spisovatelka Klára Smolíková*].

Posloucháš doma nějakou audioknihu či si raději čteš knížky?

Máma mě nutí číst, takže čtu knížky.

Chtěl bys, aby se audioknihy více využívaly ve výuce?

Určitě, je to pro mě o dost jednodušší a příjemnější.

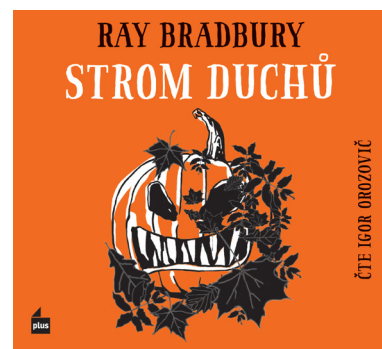
Když máš povinnou četbu, čteš si ji sám, s pomocí někoho nebo se snažíš vyhledat audioknihu a poslechnout si ji?

Čtu hlavně s mámou, hodně mi při čtení pomáhá, kus čtu já a kus ona. Pokud je ale kniha v audioverzi, snažím se ji najít, a pak ji poslouchám – to je fajn.

.....

* Rozhovor vedla v únoru 2019 Adéla Hufová, vedoucí čtenářského klubu v ZŠ Dubí 1, Šimonova učitelka českého jazyka a dějepisu.

Ray Bradbury: *Strom duchů* aneb čtenářský Halloween

HANA HOGENOVÁ*

Po řízeném čtení, otázkách, diskusích a výrobě origami jsou děti vtaženy do děje knihy a sedm stran příběhu si rády poslechnou v herecké interpretaci z audioknihy. Poslech, který přichází po několika aktivitách, děti vnímají jako relaxaci a jsou připravené vnímat text zvědavě a s hlubším porozuměním.

Anotace knihy

Příběh knihy *Strom duchů* se odehrává během Dne duchů, Halloweenu. Parta devíti kluků vyráží společně koledovat, Pipkin není očividně ve své kůži, ale Halloween by si nenechal za nic na světě ujít. Kluci se na popud Pipkina vydají temnou roklí až k domu, kde straší. Cestou narazí na strom ověšený dýněmi, který se nazývá Strom duchů. Každá rozsvícená dýně na stromě reprezentuje jednoho koledníka. Na kluky záhy čeká setkání s tajemným Kostrounem, který jim sdělí, že si Pipkina vypůjčila smrt a bude žádat výkupné. Kostroun má pro kluky lákavou nabídku: vydat se za záchranou kamaráda a při tom najít odpověď na to, co je Den duchů, Halloween. Osm chlapců čeká strastiplná cesta, při níž nahlédnou do různých koutů světa v různou historickou dobu a dozví se, jak se tam slavil Den duchů. Na závěr dostanou možnost zachránit Pipkina. Budou všichni ochotni darovat rok ze svého života?

Cíle

Nabídnout dětem program na téma Halloween s bohatým spektrem čtenářských činností a vtáhnout děti do děje knihy *Strom duchů*.

CÍLE SETKÁNÍ FORMULOVANÉ TAK, JAK BYCHOM JE ŘEKLI DĚTEM:

Dneska nás čeká něco úplně jiného, než na co jste byli doposud zvyklí. Celá klubová schůzka se ponese v duchu Halloweenu.

POMŮCKY: kniha a audiokniha *Strom duchů* od R. Bradburyho, čtenářské kostky, oranžové a zelené papíry formátu A4, narovnané háčky (vánoční), černé fixy, nůžky, návod na vytvoření origami dýně: <https://www.youtube.com/watch?v=u1yf0gBVESQ>, váza s větvičkami nebo nakreslený strom se zapíchanými špendlíky na zavěšení dýní, nakopírované úryvky z knihy *Strom duchů*, halloweenské kostýmy, originální záložka.

* Hana Hogenová je knihovnice a vedoucí čtenářského klubu v ZŠ Ruská v Litvínově. Lekci vedla spolu s Kamilou Fridrichovou, učitelkou na 2. stupni v téže škole.

Seznam úryvků, se kterými budete pracovat:

- kapitola 1 (str. 9–13, čte manažerka)
- kapitola 3 (str. 17–20, čtou samy děti)
- kapitola 4 (od pasáže „Uvnitř domu kráčel kdosi z daleka směrem ke vchodovým dveřím“, str. 24–26, před text je možno umístit obr. ze str. 23, čtou samy děti)
- kapitola 5 (str. 27–34, poslech audioknihy)

Aktivity před četbou/poslechem

Přivítejte děti na klubové schůzce a seznamte je s tím, že vaše schůzka bude netradičně pojatá, že se celá ponese v duchu Halloweenu. Hned poté jim rozdejte čtenářské kostky, vezměte si k ruce knihu *Strom duchů* a vyzvěte děti, ať si hodí žlutou kostku.

Pozn.: Žlutou čtenářskou kostkou se hází před vlastní četbou textu a otázky mají čtenáře aktivizovat k přemýšlení o tom, co si budou číst. Zde je pár otázek ze žlutých kostek pro ilustraci:

- Prohlédni si obal knihy. O čem asi příběh vypráví?
- Kdo knihu ilustroval?
- Jaké otázky tě v souvislosti s příběhem napadají?

Aktivity při četbě/poslechu

Po házení kostkou se pusťte do čtení první kapitoly. Nám se osvědčilo, že celý text četla jedna manažerka a druhá během čtení pokládala dětem otázky vážící se k textu. V závorkách upozorňuji na přesné místo, kdy je vhodné četbu zastavit a otázku položit.

- Čeho bylo městečko plné? (str. 9, po přečtení „A to městečko bylo plné...“)
- Proč asi nedorazil na smlouvané místo? (str. 13, po přečtení „Není tu Pipkin!“)
- Proč si myslíte, že by to pro ostatní kluky nebyl Halloween? (str. 13, po přečtení „Bez Pipkina to není Halloween.“)

Další úryvek (kapitolu 3) si budou číst děti samostatně. Není potřeba dětem nic dějově doplňovat, protože tato kapitola navazuje vyprávěním na kapitolu 1. Při čtení děti sledujte a jak budou postupně dočítat, tak z nich vytvořte dvojice, ve kterých budou pracovat se zelenou čtenářskou kostkou. Při házení obcházejte dvojice a pozorujte, zda nemají děti problém s odpovídáním na otázky. V případě potřeby se ke dvojici na chvíli připojte a vedte je k odpovědi, popř. jim ukažte, jak byste se s otázkou vyrovnali vy.

Pozn.: Zelenou čtenářskou kostkou se hází v průběhu četby a otázky mají navést čtenáře k tomu, aby přemýšleli o přečteném textu. Na kostkách mohou padnout např. tyto otázky:

- Kde se příběh odehrává?
- Vyber nějaký problém nebo zápletku, které se v příběhu objevují.
- Jak myslíš, že příběh skončí?

Než přistoupíte k dalšímu úryvku, stručně informujte děti o ději, aby měly plynulou návaznost v příběhu: *kluci dorazili k domu, ke kterému je Pipkin poslal* (možno ukázat obr. domu na str. 23), *odhodlali se zaklepat* a pak se jich ještě zeptejte:

- Co myslíte, že se dělo dál?

Odpověď čeká na děti v kapitole 4, jejíž část si budou opět samostatně číst. Až všichni dočtou, seznamte děti s tím, že si také vytvoříte svůj Strom duchů a přistupte k tvorbě origami dýní. Každý si svou dýni ozdobte dle své fantazie a pak ji zavěste na váš strom. Doporučuji do stopky ještě zabalit drátek – docílíte toho, že bude stopka dobře tvarovatelná a bude vám držet v dýni i po zavěšení na strom.

Dále vás čeká oddychová chvílka s audioknihou. Navodte si příjemnou temnou atmosféru a zaposlouchejte se do kapitoly 5. Poté se dětí zeptejte:

- Co nabízel Kostroun klukům? A zajímá to i vás?

Aktivity po četbě/poslechu

Na závěr můžete dětem i sobě věnovat vámi vytvořenou záložku, která bude odkazovat na knihu *Strom duchů* a dát dětem možnost odnést si svou origami dýni. Sundání dýně symbolicky odkazuje na moment v knize, v němž se čtenář dozvídá, že když se za koledníkem zabouchly při návratu domů dveře, tak mu zhaslo světýlko v dýni na stromě duchů. A ještě můžete děti vyzvat, aby si v případě, že přečtou celou knihu *Strom duchů*, hodily poslední kostkou.

Pozn. Oranžovou čtenářskou kostkou se hází po dočtení celého textu a otázky mají čtenářům pomoci shrnout text. Zde nabízím pár otázek z oranžových kostek pro lepší představu:

- Jaké ponaučení si můžeš z příběhu odnést?
- V čem se odlišuješ od hlavní postavy?
- Navrhni jiný konec příběhu.

Při další klubové schůzce je možné na čtenářskou lekci navázat sdílením domácí četby i dílnou čtení. Jako pojící článek lze využít kamarádského vztahu, který mezi sebou měli hlavní dětské hrdinové z knihy *Strom duchů*. Sdílení domácí četby můžete tedy dělat s důrazem na otázku: „S kterou postavou z knihy, kterou jsem naposledy četl/a, bych se chtěl/a kamarádit a proč?“ A při dílně čtení lze prozkoumat např. kamarádský vztah literárních postav.

Zadání dílny čtení

Při čtení věnujte pozornost postavám, které spojuje přátelství. Proč se tyto postavy přátelí? Co je spojuje?

Reflexe z realizované lekce

- Halloweenské kostýmy nám pomohly navodit správnou atmosféru a podnítit v dětech zvědavost a zájem o to, co budeme na klubové schůzce dělat.
- Čtenářské kostky mohou usnadnit kladení otázek k textu, ale někdy je na místě, abychom se děti dále doptávali, a tím jim pomohli přijít s konkrétnější odpovědí. Jako velmi důležité vnímám dávat dětem zpětnou vazbu na jejich odpovědi a nebát se přiznat, že by nás taková odpověď vůbec nenapadla.
- Některé z dětí neměly vybranou knihu na dílnu čtení, ocenily tedy, že budeme pracovat se společným textem.
- Děti text knihy očividně zaujal a stály o to, dozvědět se, co se bude v příběhu dít dál. Se zájmem odpovídaly na všechny otázky, i když na některých bylo vidět, že by si radši samy zvolily, s kým budou pracovat ve dvojicích. Přesto byla práce v náhodně sestavených skupinách pro mnohé přínosem, protože se setkaly s názory a náhledem na text někoho, s kým se běžně nekamarádí.
- Skládání origami dýní bylo příjemným zpestřením jinak čtenářsky intenzivní lekce. Panovala při tom uvolněná atmosféra, děti mezi sebou i s námi manažerkami neformálně komunikovaly a měly snahu dýni originálně ozdobit.
- Poslech audioknihy se dětem líbil, bylo to poprvé, kdy jsme této možnosti využili. D. nám k tomu zhasl světlo, tím byl efekt ještě umocněn a kolegyně dětem ještě pantomimicky ztvárnila pasáž, v níž se parta setká s panem Kostrounem. To děti také hodně bavilo.

Mé zkušenosti z práce s audioknihami

NIKOLA HOBRLANTOVÁ*

Když jsme do knihovny dostali od Nové školy kromě knih ještě audioknihy, měla jsem radost, neboť jsem se domnívala, že pro nečtenáře bude toto zajímavější forma práce a jednodušší způsob, jak se dostat k příběhům v knihách. Ale u dětí takové nadšení nevyvolaly. Domnívala jsem se, že nemají s audiem zkušenosti. Po krátké debatě jsem však zjistila, že důvodem jsou tituly, které neznají nebo je nezaujaly. Rozhodla jsem se, že to přesto zkusím. Práci s audioknihami jsme zatím zařadili čtyřikrát, pokaždé jsme pracovali jiným způsobem a s jiným cílem.

Obr Dobr

Vyzkoušely jsme s kolegyní práci s audioknihou hned v dubnu 2017 po otevření čtenářského klubu. Cílem bylo nabídnout poslech jako alternativu ke čtení pro nečtenáře. Vybraly jsme tento titul, neboť byl nedávno v kinech a děti ho díky tomu měly v povědomí. Na audioknize jsme postavily čtenářskou lekci se zaměřením na poslech, domýšlení příběhu, řízený rozhovor, hru s fantazií.

STRUČNÝ POPIS PRÁCE

Podle názvu a obalu zkus předvídat, o čem bude kniha vyprávět.

Ukázky z audioknihy *Obr Dobr*.

- 1) Během poslechu vypiš, nakresli, co tě zaujme k popisu obrů, obra Dobra a zemi Obrů.
- 2) Koho jedí Obři – Turci chutnají jako ..., v knihovně vyvěsíme jako nápovědu obrázky; jména hlavních postav a kde se děj odehrává.
- 3) Proč unesl Sofii?
- 4) Zvláštní jazyk Obra – hra se slovy, co znamenají (např. čoklidi, fredkovat), nápověda formou obrázků; kde bydlí Sofie.
- 5) Do čeho dává Obr sny? Vzpomeň na začátek ukázky, co je v jeho jeskyni.
- 6) Porovnej Obry a popiš je a jejich zemi.

REFLEXE

Výběr knihy se nakonec ukázal nešťastným právě z důvodu dřívějšího zhlédnutí filmu některými členy našeho klubu. Jejich fantazie byla ovlivněna. Úkoly mezi jednotlivými ukázkami děti bavily. Těžší bylo udržet jejich pozornost při poslechu. A to jsem záměrně vybírala ukázky krátké (nejdelší měla čtyři minuty). Nebo možná právě to byl problém, navíc v kombinaci s úkoly – posluchači se prostě plně nesoustředili. Dalším aspektem možná byla první zkušenost s audioknihou. Děti uváděly, že tato forma pro ně není tak atraktivní jako samotné čtení knih. Nic se nevyrovná vůni

.....

* Nikola Hobrlantová je učitelkou na 2. stupni a vedoucí ve čtenářském klubu v ZŠ a MŠ Březno.

knih. Poslech si dovedou představit spíše jako kulisu bez soustředění se na text. K tomuto názoru se přikláním i já. Jako alternativa ke knihám audioknihy při prvním pokusu neobstály.

Strom duchů

Po půl roce jsme se k audioknize vrátili. Tentokrát jsem chtěla vyzkoušet poslech audioknihy jako prostředek k uklidnění. Zařadily jsme ji tedy na závěr halloweenské noci, v rámci které jsme spali v knihovně. Proto jsme vybrali *Strom duchů*, který se nám nejvíce hodil k tématu.

REFLEXE

Ani tentokrát nebyl cíl splněn. Audiokniha neobstála ani jako zklidňující prostředek, přestože na klubové schůzce žáci tvrdili, že by je audioknihy uspávaly. Po dlouhé noci plné úkolů, her, čtení a filmu se tento efekt nedostavil. Příběh děti vůbec neposlouchaly a ráno vůbec nedokázaly ani zlomky reprodukovat. Samozřejmě velkou roli hrálo to, že se všichni ukládali ke spánku vedle sebe a byli plni zážitků. Ale dá se říct, že na audioknihu se nesoustředil nikdo.

Čarodějův učeň

Zlatá střední cesta – řekly jsme si a v únoru 2018 jsme se opět vrátily k audioknize. Vybraly jsme delší ukázkou a zadaly jsme k ní jeden celkem běžný úkol, který již děti znaly. Zkombinovaly jsme poslech s podvojným deníkem a pro jistotu jsme děti posadily do kruhu zády k sobě. Během osmi minut poslechu zaznamenávaly své myšlenky do deníku. Pak si deníky vyměnily a dopsaly k citaci a komentáři spolužáka nebo spolužačky svůj názor.

REFLEXE

Tato forma práce s audioknihou se osvědčila. Žáci se ve čtyřech případech z pěti soustředili a zaznamenávali slovíčka či fráze, které je zaujaly či jim nerozuměli, zamýšleli se nad příběhem. Jen jedna členka klubu napsala v deníku „Chce se mi z té nahrávky spát“. Z dalších reakcí však vyplynulo, že více než možnost něco z příběhu komentovat, je zaujal právě výběr příběhu. Vzhledem k tomu, že po obdržení audioknih do klubu v dubnu 2017 členové tvrdili, že je žádný titul neupoutal, to byl ovšem úspěch.

Vzpomínky na Sherlocka Holmese (Sir Arthur Conan Doyle)

11 případů Sherlocka Holmese ve formátu mp3 na CD. Pracovali jsme s povídkou *Reigateské panstvo*.

CÍLE PRO UČITELE

- Seznámit žáky s autorem a postavami knihy.
- Zjistit, jaký mají žáci vztah k audioknihám.

CÍLE PRO ŽÁKY

- Dedukují a předvídají z klíčových informací, jak bude text pokračovat.
- Rozliší důležitá fakta od nedůležitých.
- Soustředí se na poslech audioknihy a na text nápovědy na kartičkách.
- Reflektují poslech audioknih.

POMŮCKY

- Audiokniha
- Kartičky s nápovědami:
 - 1 – dům Egtonových
 - 2 – dům Kaninghemových
 - 3 – vykradení – překlad Homéra, barometr, 2 svícny, těžítka, klubko provázku
 - 4 – dvě nejbohatší sídla; rozpory – Egtonovi mají nárok na ½ majetku Kaninghemových
 - 5 – vraždy kočího Williama, zastřelen
 - 6 – zjištění inspektora – Williamovi přišel poštou dopis odpoledne před vraždou
 - 7 – zjištění Holmese – neoheřela střelná rána, místo beze stop

PRŮBĚH

- Seznámení s autorem, postavami Sherlocka Holmese a Dr. Watsona – upozornit, že příběhy vypráví Dr. Watson.
- Na začátku děti obdrží kartičky č. 1, 2, 3, 4.
- Předvídají, co se může v příběhu stát; prozradit – vražda kočího Williama (karta č. 5).
- Poslech ukázky (11:12–15:24) – inspektor vyšetřující vraždu shrnuje fakta z vyšetřování, přidat kartu 6.
- Nechat čas na další dedukci, přidat fakta Sherlocka Holmese (karta č. 7).
- Pustit ukázku (39:40–40:01) – nutné oddělit podstatné od nedůležitého – nechat čas na dedukci, shrnutí dat a případné rozhodnutí.
- Pustit ukázku (40:01–51:15) – Sherlock Holmes odkrývá postup vyšetřování.

REFLEXE

Jak jsem předpokládala, většina žáků (zatím se nezapojili všichni) věnovala pozornost především seznamu vykradených věcí a v něm hledala stopy. S přidáváním stop a gradováním příběhu se postupně zapojovali všichni, včetně V., který byl zpočátku úplně mimo. S mou pomocí se žáci

nakonec dostali k vyřešení případu. Především jsem je musela nasměrovat bodem 6, aby oddělili nepodstatné věci od důležitých. Taky neudrží myšlenku, a ačkoli byli třeba na dobré stopě, zapomněli to a já jim to musela připomínat. Více se pak soustředili na fakta na papírkách než na výběr faktů z poslechu. (Bohužel nám pátrání dost narušoval hluk z chodby.)

Vyjádření dětí k audioknihám

V., který se zpočátku vůbec nezapojoval, to vysvětloval tím, že má s audioknihami problém, nevnímá obsah, pouze hlas. T. audioknihy neposlouchá vůbec. K. audioknihy poslouchá, byl by raději, „kdyby to bylo více jako rozhlasová hra – různé hlasy, zvuky...“. Tý. rodiče pouštěli audioknihy, když byla nemocná. Ostatní si vzpomněli, že když byli malí, rodiče jim pouštěli pohádky před spaním. Když jsme se zeptali, zda jim rodiče více četli nebo pouštěli audioknihy, u většiny vyhrál poslech. Navíc si jsou žáci vědomi, že to bylo nedostatkem času ze strany rodičů, ale ochuzeni si nepřipadají. Zájem vrátit se ale k audioknihám příliš nemají.

V.: „Podle mě je audiokniha pro lidi, co neumí číst nebo nemají čas.“ S tím jsem nesouhlasila, protože mezi největší posluchače audioknih patří D. (nezdatný čtenář), ale i K. (častý čtenář). Já a kolegyně N. navíc máme stejný postoj k audioknihám – vyplňujeme jimi čas při jiné činnosti (např. běh nebo čekání na autobus).

Ni. dodává: „Já bych možná začal audioknihy poslouchat, ale detektivky asi spíš ne, spíš co mě zajímá.“ Jediného K. baví detektivky. Ostatní se do činnosti zapojili pro jejich zajímavost, ale žánr je neláká.

K.: „Audiokniha není takový zážitek jako kniha.“

Shrnutí

U audioknih stejně jako u knih je rozhodně důležité, zda se jedná o žánr, který žáky baví. Děti více bavily aktivity než poslech ukázek. Kdyby ukázky četly, měly text před sebou, vysledovaly by toho více než jen z poslechu. Soustředíme se ve čtenářské gramotnosti především na čtení s porozuměním a zapomínáme, že většinou lidé komunikují ústně, nikoli písemně.

Proč nejsou audioknihy pro mne

HANA HOGENOVÁ*

Audioknihy neposlouchám, nejsou pro mne. Sama sebe se ptám, co mě od jejich poslechu odrazuje. Vždyť jsem přece jako malá milovala, když mi babička recitovala Erbenova *Vodníka*, *Osiřelo dítě* nebo Vrchlického *Jarní romanci*. S její recitací mám spojené první vzpomínky na to, že se dá text prožít v představách v obrazech, a to velmi emotivně. Nabízí se vysvětlení, že jsem poslechu odrostla, ale to neobstojí. Dnes mi již nerecituje babička, ale místo toho si užívám momenty, když manžel předčítá dceři z dětských knih. Takhle jsme společně vyslechli desítky knížek, mezi nimi např. i *Děti z Bullerbynu*, které jsem do té doby přečtené neměla a úplně jsem si je zamilovala. Tak co mi na audioknihách tak vadí, že je nejsem schopná a v současnosti už ani ochotná poslouchat? Tady jsou důvody, na které jsem přišla.

HLAS BEZ TVÁŘE

Audioknihy jsou namluvené osobou, která mi není blízká a kterou nevidím. Když totiž čtu, tak mám ve zvyku si text v duchu jakoby předčítat svým vlastním hlasem. Cizí hlas mě při poslechu audioknihy tak ruší, že si ho vůbec neužiji. Celou dobu se zaměřuji na hlas a je pro mne těžké věnovat pozornost obsahu. Něco jiného je, když předčítajícího člověka vidím. Ať už jsou to výše zmínění lidé, kteří jsou mi velmi blízcí nebo autoři, kteří předčítají ze své vlastní tvorby. Namátkou můžu zmínit zkušenost třeba s Davidem Walliamsem čtoucím *Babičku drsňačku* (Gangsta Granny) nebo autorské čtení Roberta Křestana či Petry Neomillnerové. Když se vrátím ve vzpomínkách do školních let, tak mi také nedělalo problém vnímat předčítání učitele, učitelky, ale jakmile jsem byla konfrontována s audionahrávkou, tak jsem nedokázala pozorně poslouchat.

TEMPO A DYNAMIKA

Můj dojem z audioknih ovlivňuje tempo a dynamika nebo, chcete-li, také rychlost a živost čteného textu a s tím spojená atmosféra jednotlivých pasáží. Vypravěč ve snaze umocnit napětí zpomalí tempo čtení. I já to dělám, když někomu předčítám. Jenže při samostatné četbě to dělám vlastně naopak. Jakmile je pasáž napínavá, zrychluji tempo čtení, zrychlí se mi tep a lehce si koušu nehet. Na jedné klubové schůzce věnované Halloweenu jsme pracovali s knihou *Strom duchů* od Raye Bradburyho. Ve snaze zpestřit dětem program jsem zařadila i poslech audioknihy. Děti si, podle mého názoru, poslech 5. kapitoly užily, ale pro mne to byla muka. Pořád mi běželo hlavou „Proč to čte tak pomalu?“, a proto jsem se nedokázala na poslech soustředit a vychutnat si ho. K vzbuzení dojmu patřičné atmosféry potřebuji číst vlastním vnitřním hlasem svým navykklým tempem. Při poslechu si více všímám dynamických změn předčítajícího, a to mi znemožňuje soustředit se na text jako takový.

.....

* Hana Hogenová je knihovnice Městské knihovny Litvínov, vede čtenářský klub v ZŠ Ruská v Litvínově.

OBTÍŽNÁ OKAMŽITÁ REFLEXE TEXTU

Audiokniha jede dál a dál, aniž bych měla možnost užít si chvilku a zamyslet se nad něčím, co mne oslovilo. Když to udělám, unikne mi kousek a je obtížné se znovu zaposlouchat. Snadno ztrácím koncentraci, unikají mi pasáže, myšlenky se mi rozbíhají nejrůznějšími směry a ve výsledku buď usínám, nebo otráveně vypínám. S papírovými knihami to mám jinak. Když mne zaujme věta nebo delší část, tak si ji ofotím a udělám si k ní poznámku. Poznamenávání zajímavých pasáží při poslechu audioknihy si nedovedu představit, tudíž a priori volím tištěnou knihu.

Audioknihy nabízí z mého pohledu omezené možnosti interakce mezi textem a čtenářem, resp. posluchačem. Od četby očekávám kromě zážitků, které plynou z poznávání příběhu, také něco navíc. Tím jsou právě ony zmíněné pasáže, které nejsou pro příběh/děj samotný důležité, ale které mne pobaví, dotknou se mne, vyvolají ve mně silnou emoci. Audiokniha mi neposkytne potřebnou chvilku k tomu, abych takovou pasáž docenila. Pro ilustraci uvedu pasáž, kterou jsem si naposledy při četbě poznamenala. „*Pracovat pro někoho dává ženě klid a spokojenost, ale jiná věc je, máš-li pracovat sama pro sebe. V tom už není žádná radost.*“ (Hospoda Jamaica, str. 9) Jedná se na první pohled o zanedbatelné dvě věty, ale ve mně stále rezonují. I kdybych knihu nedočetla, tak s ní budu mít nadlouho spjatý tyto věty. Když nedoposlechnu audioknihu, tak mám spíše pocit, že jsem promarnila čas, který jsem poslechu věnovala.

Možná teď někoho napadne, že nejsem auditivní studijní typ. V tom to ale nebude. Myslím si, že jsem schopna velmi dobře vstřebávat informace z audiozdrojů. Běžně totiž využívám audiolekcce k učení cizích jazyků (např. korejštinu na Talk to me in Korean). Proto mějte, prosím, na zřeteli, že i některé děti mohou mít stejně jako já problém se zaposloucháním se do audioknih, buďte shovívaví a nedělejte unáhlené závěry. Každý jsme holt originál. Pro mne je využití audioknih kontraproduktivní, nenabízí mi to, co od knih očekávám. Aby bylo jasno, v žádném případě nebojuji proti audioknihám. Myslím si, že je skvělé, že lidé mají možnost volby, zda si knihu přečtou sami, poslechnou si ji nebo podívají na zfilmovanou verzi. Vždyť i můj nejoblíbenější spisovatel S. King poslouchá audioknihy.

My posloucháme každou chvíli

VENDULA KOUBKOVÁ*

Audioknihy vidím jako skvělou možnost propojení více uměleckých disciplín. Literatury, herectví a v mém případě i výtvarného umění. Někdo krásné knihy napsal, někdo je obohatil o svůj dramatický přednes (zde jsou moji favorité jednoznačně Marek Eben, Jiří Lábus, Arnošt Goldflam, Martha Issová a další) a – tak jako knihy ve všech podobách – slouží i k rozvoji dětské představivosti. Toho se dá velmi dobře využít například v hodinách výtvarné výchovy, což dělám vcelku pravidelně. Má to totiž ještě jednu přidanou hodnotu, a sice klid ve třídě.

Některé knihy si přímo říkají o výtvarné zpracování (*Alenka v kraji divů, Zaklínač...*), jiné slouží jako doprovod k samotné tvorbě.

Výběr knih záleží samozřejmě na skupině dětí, pro kterou si hodinu chystám.

Díky projektu čtenářských klubů nás také neminulo Listování, konkrétně Listování knihou *Straka v říši entropie*. Při následujícím klubovém setkání, když jsme ještě rozebírali a hodnotili toto scénické čtení, jsme využili audioknihy a doposlechli jsme bajky, na které v Listování už nezbyl čas.

Ve sportovních třídách, které u nás ve škole máme (a jsou v nich jen chlapci: hokejisté a fotbalisté), se mi skvěle osvědčuje *Deník malého poseroutky* – všechny díly, které čte Václav Kopta, „sjíždíme“ postupně.

Mezi další dětské favority v 6. a 7. třídách patří všechny knihy od Davida Walliamse (*Malý miliardář, Babička drsňačka, Pan Smradloch, Dědečkův velký útěk, Dábelská zubařka, Příšerná teta...* – čte Jiří Lábus) a *Harry Potter* (opět čte Jiří Lábus).

Pro starší ročníky mám dobrou zkušenost s knihou *My děti ze stanice ZOO* (čte Michal Jagelka a Viktorie Taberyová), *Zaklínač* (Andrzej Sapkowski – čte Jiří Dvořák, Jiří Plachý, Petr Halíček, Petr Mikeska a další) a *Hvězdy nám nepřály* (čte Veronika Kubařová a Matouš Ruml).

Ať už audioknihy slouží přímo pro výtvarnou činnost (tvorba ilustrace, motivace na začátku hodiny k rozhýbání dětské fantazie, navození pocitů, vnímání smysly...), nebo je používám jen jako doplněk k výtvarné práci, jednoznačně vidím jejich přínos. Z ohlasů dětí vím, že to není jen můj pocit.

* Vendula Koubková vede čtenářský klub v ZŠ Zborovská v Táboře, kde učí na 2. stupni český jazyk a výtvarnou výchovu.

Nekonečný příběh aneb Co jsme se dověděli o tom, kdo a proč rád poslouchá?

JITKA POLÍVKOVÁ*

Chtěly jsme dětem zpestřit četbu pro ně neobvyklým čtenářským zážitkem – poslechem audioknihy. I nás dospělé může příběh, a ideálně pohádkový, poutavě vyprávěný, vrátit zpátky do dětství, kdy se opět stáváme těmi malými dětmi, které ještě neuměly číst a poslouchaly pohádky od svých rodičů, stejně jako zlodějce knih předčítal její tatínek.

Zvolily jsme audioknihu, jejíž příběh máme i mezi klubovou literaturou. Příběh, který popisuje jednu nádhernou říši Fantázii. Příběh, který nikdy neskončí – *Nekonečný příběh*. Je skvěle načtený Janem Vlasákem, působivé jsou zvukové efekty i výtvarné zpracování obalu.

Zaměřili jsme se při poslechu na prostředí, kde se děj odehrává. V úvodním kroužku jsme si nejprve povídali o knihách, které čteme, a naše otázky směřovaly k tomu, abychom se od dětí dověděly více o světě, v němž se jejich právě čtená kniha odehrává. Poté jsme se nechali inspirovat obrázky z filmových zpracování fantasy a sci-fi bestsellerů, abychom začali rozlišovat mezi knižním světem smyšleným a reálným, fantastickým a skutečným. Následně se rozvinula diskuse, jaký svět mají děti v knihách, které právě čtou a při předložení obalu audioknihy si některé čtenářky dokonce vzpomněly na filmové zpracování *Nekonečného příběhu* a přiblížily ho ostatním.

Následně se všichni uvelebili, někteří si raději vzali k ruce i tištěný text, a zaposlouchali se do příběhu náruživého čtenáře Bastiána. Tištěný text byl pro některé vysvobozením, protože byli přesvědčeni, že bez textu neudrží pozornost, nezvládnou sledovat děj, ztratí se v příběhu. Cítili se jistěji, pokud měli oporu v textu, a obzvláště je bavilo kontrolovat, zda vypravěč čte vše, co je v knize. Druzí si naopak užívali požitky z čistého poslechu. Třetího pohádka ukolébala do snu, až ho nejspíš černomůrka štípala a on se s leknutím probudil: co asi v tom svém světě Fantázie zahlédl?

Po poslechu jsme se trochu protáhli, probudili čajem a ovocnou svačinou. A následně se rozvinula diskuse: Proč ten asi usnul? A komu se to líbilo? A že ten se asi k audioknihám zase vrátí, protože je to pro něj snazší než číst v jazyce, který není jeho mateřštinou. A ta že by si klidně poslechla nějakou audioknihu před spaním místo pohádky. A ten je přesvědčený, že je to pro lidi, které bolí oči nebo nemají dobré světelné podmínky na čtení. A ta zase, že na cestu autobusem to může být fajn... Takových a plno dalších myšlenek se kolem poslechu audioknihy točilo.

Děti měly navíc za úkol během poslechu vysledovat, jaký je Bastián čtenář a jaký typ knih má rád, jaké knižní světy vyhledává... Zamysleli jsme se, proč knihu ukradl. A co ho na ní tak přitahovalo. Nalezli jsme podobnost se *Zlodějkou knih*. A jaký nádherný smyšlený svět je ta Fantázie, která nemá zhora nic společného s realitou, což Bastiánovi vyhovovalo, aby mohl uniknout svým starostem a trápením všedního skutečného života. A co my – jaké knihy volíme a proč? Máme radši světy

* Autorka textu Jitka Polívková je knihovnice a vedoucí čtenářského klubu v ZŠ Buzulucká, Teplice. Klubovou schůzku s ní vedly Ludmila Hrubá a Lucie Tůmová.

vybájené, u nichž nám poskytne kniha příležitost zapomenout na svůj život, ale musíme trochu namáhat tu část mozku, která zapojuje fantazii? Nebo dáváme přednost knihám z reálného prostředí, v nichž hrdinové zažívají situace, které známe z našeho života, ale máme pak neustálou potřebu se zamýšlet nad podobnostmi mezi svou a hrdinovou situací? A co z toho volíme jako odpočinkovou a co pro nás náročnější literaturu?

Děti se velmi bystře a nápaditě zapojily do debaty a otevřeně a upřímně reagovaly i na názory ostatních. Poté si šly vyzkoušet, jak jim vyhovuje svět, o kterém právě čtou...

Čtenářský klub se pro naše členy (pro děti i pro nás) stal prostorem, v němž nejenže je dovoleno číst, ale také snít SNÍT... A co vy? Chtěli byste uniknout do světa Fantázie?

WWW.NAPOSLECH.CZ

Naposlech.cz je webový magazín o audioknihách a dění kolem nich. Přináší informace o chystaných, nových i starších titulech, jejich recenze, rozhovory s tvůrci, tematické články a další rubriky. Jeho součástí je postupně doplňovaný katalog audioknih s podrobnými informacemi o vydaných titulech a jejich tvůrcích s možností pokročilého vyhledávání.

Naposlech.cz je audioknižním průvodcem přinášejícím rychlé, správné a komplexní informace. Toho dosahuje především činností redakčního týmu složeného z osobností, které se audioknihám dlouhodobě věnují a také díky dobrým vztahům s jednotlivými audioknižními vydavateli a Asociací vydavatelů audioknih.

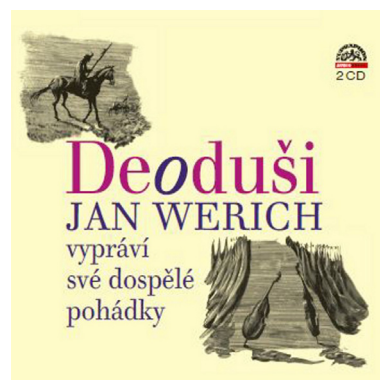
Zájem o zvukovou formu literatury, kterou audioknihy jsou, neustále sílí. Zvyšuje se počet vydávaných titulů a rozrůstá se posluchačské publikum. To je tvořeno nejen zrakově hendikepovanými či časově zaneprázdněnými, ale ve velké míře také posluchači, kteří vnímají audioknihu jako interpretační umění.

Audioknižní průvodce naposlech.cz je v současnosti jediným takto rozsáhlým a přitom úzce zaměřeným kulturním literárním magazínem. Jeho cílem je šířit audioknižní osvětu a zároveň odborně a objektivně zpravovat posluchače o českých audioknihách a mluveném slovu obecně.

Jan Werich: Deoduši

DENISA VACKOVÁ *

V této audiolekci si děti nejprve vyzkoušely čtení v rolích a spolupráci ve skupinách. Samy vymyslely závěr příběhu a s napětím pak sledovaly, jak příběh dokončil jeho autor. Po vlastní zkušenosti s hlasitým čtením docenily více interpretaci J. Wericha.

Anotace

V roce 2010, k 60. výročí vydání pohádkové knihy Jana Wericha *Fimfárum*, připravil editor Ondřej Müller v nakladatelství Albatros soubor málo známých pohádek a bajek pro dospělé, nazvaný *Deoduši*. Audiokniha obsahuje tyto texty: *O orlech a hovníválech*, *Za šťastnou lásku bas*, *Všude byl, všechno znal*, *Máta peprná*, *O zasloužilém vrabci* a *O žlutém mužátku*.

Rozdala jsem dětem text *O orlech a hovníválech* se zadáním: Zpřehledněte text – vyznačte v něm role, které si pak ve skupinách rozdělte a text přečtěte. Každý si vybere roli dle svých čtenářských schopností.

Ukázka, jak si s rozdělením rolí poradila Skupina I.

O orlech a hovníválech

Vypravěč: Vysoko nad Řeckem létal orel. Plachtil. Kroužil nebo se spouštěl po vzdušných pláních anebo se dal zdvihát větrem náhle otepleným, nu zkrátka, choval se velmi profesionálně, neboť orel je král vzduchu. Pozoroval svůj stín na zemi, jak se míhá přes potoky, stoupá po horách blíž a padá do temných údolí. A najednou si všiml, že vedle stínu něco běží. Zajíc.

Ty bys byl rád rychlejší než můj stín, pomyslil si orel, a jelikož nikdo nemůže být rychlejší než orel, rozhodl se, že zajíce potrestá. Naklonil se do patřičného úhlu a rychlostí, stoupající se čtvercem času, zamířil na zajíce.

Zajícovo odposlouchávací zařízení zaznamenalo slabé svištění. Povaha svištění tlumočila zajícovi, že letí orel.

Zajíc: „Jaj, orel.“

Vypravěč: Mrkne nahoru a vidí, že orel míří na něj. Že se prudce přibližuje, že se zvětšuje a zvětšuje... Zajíc přidál, až mu zadní běhy prokluzovaly v sypkém poli, než zabraly, a odstartoval skoro skokem.

.....

* Denisa Vacková je vedoucí čtenářského klubu v ZŠ a MŠ Vejprty, zároveň je učitelkou na 1. stupni a zástupkyní ředitele.

Ztratil půdu pod nohama a kutálel se dolů, ne a ne se postavit na všechny čtyři, až se dostal na dno strmého údolíčka. Bez dechu celý se otřásl, kouká, kde to leží.

Zrovna u nosu mu stojí chrobák. Je přední nožkou opřený o kuličku neblaze páchnoucí, aby se mu nekutálela zpět, a zadní nožky má zkřížené jako vesnický frajer, který se jednou rukou opírá o vrata a s holínkou zahrnutou a zkříženou přes druhou klábosí s druhým frajerem o motocyklech. Koukne zchvácenému zajíci rovnou do oka, pak se podívá k nebi a povídá:

Chrobák: „Orel, co?“

Zajíc: „Už nemůžu dál.“

Vypravěč: Šeptá zajíc.

Zajíc: „Schovej mne tu někde.“

Chrobák: „U mne je to pro vás malé.“

Vypravěč: Povídá chrobák.

Chrobák: „Utíkat už nemůžete?“

Zajíc: „Nemůžu. Odtud je to na všechny strany do kopce, a já už nemůžu.“

Vypravěč: A zajíc se rozplakal. To už přes chrobáka a zajíce se šmikl orlův stín. Za chvíli zas, větší a větší. Orel kroužil pomalu, níž a níž a z trupu pomalounku spouštěl spáry. Přistál kousíček dál, složil křídla a koukal. Zajíc je jeho.

Chrobák: „Jářku, pane orel.“

Vypravěč: Začal jakoby nic chrobák.

Chrobák: „Už jste ho dost vystrašil. Nepřehánějte to...“

Vypravěč: Orel se na chrobáka ani nepodíval a vykročil.

Chrobák: „Neříkejte mi, pane orel, že to nebyla legrace, takový ušlechtilý pták...“

Vypravěč: Orel jedním spárem se opírá o zajícovy plece.

Chrobák: „... s takovým rozhledem, z takových výšek, o kterých se nám ani nezdá...“

Vypravěč: Orel zabořil oba spáry do zajíčka...

Chrobák: „... s vaším zrakem, s vašimi křídly vy nemusíte...“

Vypravěč: ... zdvihl pomalu hlavu a prudkým klovnutím zajíce zabil.

Chrobák: „... bezbranný, byl bezbranný, vy jste se zbláznil, vždyť ho ani nesníte, ani hlad vás neomlouvá!“

Vypravěč: Orel snědl zajícův mozek, vyklovl mu srdce a spolkl je. Podívá se na chrobáka a povídá:

Děti povídku neznaly, a tak jsem ji mohla využít pro nedokončený příběh.

Ukázku z CD jsem pustila, až když napsaly svůj závěr příběhu. Bylo zajímavé, jak zakončily tento příběh. Nikdo nečekal, že zemřou všichni a proč k tomu došlo.

Při poslechu se děti velmi dobře soustředily a moc se jim líbil Werichův projev. Na závěr vznikla spontánní diskuse. Dětem připadal závěr tvrdý. Jejich konce byly mnohem láskyplnější. Například že se všichni skamarádili nebo chrobák se umoudřil a odpustil apod. Také si povídaly o tom, jak se jim líbí čtení v podání Jana Wericha a jak je to těžké namluvit nějakou knihu.

Reflexe k lekci Deoduši ze Zlonic

NAĀA ROLLOVÁ*

Náš první pokus poslouchat v klubu audioknihy nedopadl úplně nejlépe. Buď se nám nepodařilo vybrat vhodný titul, možná jsme nezvolily vhodnou evokační část před poslechem, možná, že se děti těšily na čtení a poslech je zaskočil.

Zkusily jsme to ještě jednou, neboť se nám líbila příprava na poslech audioknihy od kolegyně ze čtenářského klubu ve Vejprtech.

Děti se poté, co měly za úkol nejprve samy domyslet, jak příběh skončí, uvelebily na polštářích a poslouchaly se zjevnou chutí. To nás trochu překvapilo, protože v úvodu našeho setkání mluvily o tom, že je audioknihy nebaví.

Když doposlechly ukázku, ptaly jsme se, jak se jim to líbilo. Příběh je zaujal. Zpočátku poslouchaly, aby zjistily, zda se v povídce objeví jejich text. Jedna z dívek si nechala přehrát začátek ukázky a kontrolovala ji podle textu v knize. Druhá zjistila, že pohádku zná z domova, ale to si uvědomila až po chvíli poslouchání. Přednes pana Wericha děti hodnotily jako „procítěný“ a „dobře zahraný, příjemný hlas, který se dobře poslouchá“.

Pak se rozpovídaly o konkrétních zkušenostech s audioknihami: K. se nelíbí, když někdo načte audioknihy monotónním hlasem, jen tak „halabala“. R. je zvyklá audiokazety poslouchat z domova, ale v autě ji to nebaví, protože musí poslouchat to, co chce táta. Některé děti audioknihy neposlouchají, aby rodiče nevěděli, co čtou. Jeden chlapec – vyspělý čtenář – uvedl, že nemá s audioknihami vůbec žádnou zkušenost. Doma je neposlouchají a musel by je poslouchat na počítači, který nemá ve svém pokoji. S knihou je to jednodušší. Zazněl také názor, že audioknihy jsou dobré do autobusu, když není světlo a nedá se číst. Dále se děti shodly, že když byly menší, poslouchaly audiopohádky, to se jim líbilo.

Náš názor je, že k audioknihám, které by děti zajímaly, nemají vždy přístup. Buď z technických důvodů, nebo nevědí, kde by se k nim mohly dostat.

.....

* Nađa Rollová je vedoucí čtenářského klubu v ZŠ Zlonice a učitelkou v MŠ.

Překvapivé poznatky z natáčení s profesionálkou

JITKA KALČÍKOVÁ, JANA MÜLLEROVÁ*

Popíšeme zde a budeme reflektovat natáčení zvukové knihy s klubovými dětmi a Máriou Procházkovou, scenáristkou a režisérkou filmů pro děti. Nezvyklá byla nejen zkušenost s natáčením, ale také obsazení hlavní role.

Cílem čtyř setkání bylo natočení zvukové knihy Brečivá Berta a jednoho autorského příběhu. Natáčení vedlo k praktickým poznatkům o výběru textu, proběhl „konkurz“ na různé role, děti se učily číst s výrazem a poznaly celý proces tvorby zvukové knihy.

K natáčení jsme se v naší škole i profesionálním zvukovém studiu v Praze sešli čtyřikrát v průběhu ledna 2018.

První setkání

Ke čtení si děti vybraly povídku od Davida Walliamse *Brečivá Berta* a jeden ze svých autorských textů.

Režisérka Mária vysvětlila rozdíl mezi hlasitou četbou pro ostatní (tj. na mikrofon) a samostatným čtením jen pro sebe. Hovořila o tom, že do hlasitého čtení se promítá i to, jak člověk textu rozumí, jak ho interpretuje.

„Když text čtete vy, sami si představujete to, o čem čtete. Vidíte to, cítíte to. Pokud to čteme někomu dalšímu, musíme mu naše porozumění textu předat prostřednictvím práce s hlasem.“

Odlišila pro nás nezasvěcené rozhlasové hry od dramatizace a ty zas od doslovného či upraveného čtení textu jednou osobou. Ukázala dětem text upravený ke čtení na mikrofon, který je připraven v širším řádkování, a do mezer se vpisují poznámky o způsobu četby. Pak si děti zkoušely číst potichu a nahlas a sledovaly rozdíly.

Vybraný text četli nejprve jen dobrovolníci, pak se přidaly popořadě i ostatní děti, všechny četly přibližně stejně dlouhé části textu bez ohledu na kvalitu čtení.

Někdy si zkoušely přečíst stejnou větu vícekrát, různými způsoby. Ukazovaly si, jak způsob četby mění obsah textu. Někdy lze totéž říct lítostivě, jindy našťavaně.

Po prvním čtení společně hovořily o tom, co četly.

.....

* Autorky jsou vedoucími čtenářského klubu v ZŠ Olešská na Praze 10, Jitka je tamtéž zástupkyní ředitele a učitelkou na 2. stupni, Jana je knihovnicí Všenorské knihovny.

Druhé setkání

Při druhém čtení se už děti snažily **číst s výrazem**. Naštvaně, smutně, vesele. Zkoušely vyslovit jednotlivá slova a slovní spojení: *světlo, bambule, čokoláda*. Do čtení dávaly své porozumění textu a zároveň se ho snažily dle pokynů režisérky ozvláštňit. „Jak cítíte žábu? Jak zmrzlinový pohár? Co uděláte s hlasem, když se bráníte? Co to znamená, že chce vyměnit bratra za kus dortu? Co cítí k bratrovi? Když někam šla po špičkách, čtete potichu. Chce ho poslat do sirotčince. Ne na pláž. Jak vypadá, když někoho chci poslat do sirotčince?“ Takovými a mnoha dalšími pokyny inspirovala režisérka děti k výrazovému čtení a občas nějaký výraz sama modelovala. Děti si rády slova i věty zkoušely opakovaně a tu přicházely další pokyny: „Čtete do tečky. Představujte si, co čtete. Nečtete rychle, posluchač potřebuje čas, aby i on ‚viděl‘, co čtete.“

Shrnutí dalších tří dnů

- Následovalo společné čtení z kopie knihy a zaznamenání způsobu četby mezi řádky.
- Společné čtení s rozdělením rolí.
- Nahrávání v profesionálním nahrávacím studiu (s využitím externího zvukaře).
- Střih a mix materiálů (s využitím externího zvukaře).
- Vytvoření konečné podoby (využití externího zvukaře).
- Tvorba bookletu na CD.
- Nabídka zvukové knihy na CD školám a knihovnám pro nevidomé děti.

Reflexe

Jana Müllerová (knihovnice): Děti příprava na načtení audioknihy velmi těšila, o čemž svědčí i to, že po celou dobu pozorně sledovaly text a věděly, kde po vyzvání pokračovat v četbě (s jedinou výjimkou, kdy se celá skupina nechala unést předváděním vlastní intonace čtené věty).

Jitka Kalčíková (učitelka): Spolupráce s expertem, který nemá žádnou školní zkušenost, pro mě byla zcela nová a skvělá – překvapil mě především Máriin přístup k rozdělení rolí mezi děti. Já, dlouholetá učitelka, bych přirozeně dala hlavní roli nejlepšímu čtenáři (abych s tím měla co nejméně práce). Mária uvažovala úplně jinak: vybrala skutečně slabého čtenáře – asijského chlapce Jimmyho, který s češtinou z mnoha důvodů bojuje – zažil tak výborný moment, byl velmi pyšný, snažil se, děti ho podpořily, natáčení bylo pro skupinu stmelující. Sama jsem si uvědomila, že je chybou zdánlivě slabší děti vyřazovat, protože mohou do úkolu vtělit něco zcela nečekaného. Jimmy se začal úplně jinak zamýšlet nad slovy, o čteném mnohem více přemýšlel, proměnila se jeho role ve skupině dětí. Jsem přesvědčená, že nejen pro Jimmyho, ale pro většinu dětí byla práce na audioknize v nahrávacím studiu životním zážitkem, na který budou vzpomínat.

Přínosy pro děti, které z této spolupráce vnímáme:

- Radost a hrdost: vznikne společné dílo, které namluví, ale také pro ně vytvoří obal, navíc jako bonus byla namluvena krátká povídka, kterou sepsala tři děvčata z klubu.
- Pro děti s odlišným mateřským jazykem je to příležitost mít větší časový prostor k přemýšlení o češtině a „mazlit“ se s ní, objevovat její různé podoby a významy, poznat nová slova.
- Pro děti s mateřským jazykem češtinou je to příležitost zažít, jak se jiná kultura promítá do způsobu verbální i nonverbální komunikace.
- Příležitost zamyslet se nad mateřštinou: intonací, vědomým používáním paraverbální komunikace, jako je síla hlasu, mluvení do tečky, „zhmotnění“ čárek, mezer či pomlček ve větě.

Práce na přípravě audionahrávky byla náročná, děti s Máriou spolupracovaly s nezvyklým nasazením. Uvědomovaly si, že mají naprosto výjimečnou příležitost vytvořit vlastní audioknihu pod vedením profesionálky v opravdovém nahrávacím studiu.

Děti nahrávají zvukové knihy – zkušenosti z Krajské vědecké knihovny v Liberci

RADKA VOJÁČKOVÁ*

Nahrávat zvukové knihy pro nevidomé děti jsme se rozhodli, když jsme se přestěhovali do nové budovy liberecké knihovny, jejíž součástí bylo i kvalitní nahrávací studio. Chtěli jsme jej nějak smysluplně využít. A tak jsme vymysleli, že budeme nahrávat knihy současných českých autorů pro nevidomé děti. Tehdejší nabídka totiž nebyla nijak široká. Ve zvukových knihovnách bylo plno klasických děl, ale současných knih jen poskrovnu.**

Chtěli jsme ale tuto bohužel činnost propojit s dětským čtenářstvím a podpořit jeho rozvoj jinou cestou. Rozhodli jsme se proto, že knihu, kterou budeme nahrávat, musí děti, jež se chtějí projektu zúčastnit, znát. Oslovily jsme s touto myšlenkou liberecké školy, z nichž část se do projektu aktivně zapojila. Pedagogové z těchto škol odvedli, a dodnes odvádějí, velký kus práce. Děti s projektem a vybranou knihou seznámili, někde ji dokonce četli společně ve škole. Pak vybrali vhodné adepty, kteří se na konkurzu sešli s režisérem nahrávky. První dva roky jsme spolupracovali se zkušeným rozhlasovým režisérem Pavlem Michalem. Ten ale během natáčení třetí zvukové knihy zemřel a já byla hozena do vody a musela jsem se velmi rychle naučit plavat. S dětmi jsme tehdy knihu básní Jiřího Žáčka *Nesedějte na ježka* dotočili, ale čekala mě ještě velmi náročná práce ve střížně, kde jsem se za vydatné pomoci technika-zvukaře učila úplně novou práci.

Nešlo ani tak o technickou stránku, o tu jsem se naštěstí nemusela starat. Ale celá úprava nahrávky, rozhodování, co je dobře namluvené, kde už to šumluje, co je třeba vystříhnout, předělat, proložit zvukem či hudbou – to vše bylo na mně. Zvládli jsme to, zvuková kniha se nakonec dočkala svého vzniku i uznání. Rozhodli jsme se projektu dále věnovat, ale s opravdovým režisérem. Nechtěli jsme, aby vznikaly další jen „načtené“ audioknihy. Chtěli jsme něco jiného, něco, co by z této řady zvukovek vyčnívalo. Rozhodli jsme se jít cestou dramatizace knihy.

Oslovili jsme proto studenty FAMU a díky tomu získali skvělého režiséra Petra Neubauera, který s námi spolupracoval téměř deset let. Během té doby jsem se vedle něj mnohé naučila. Měla jsem možnost sledovat jeho práci, práci opravdových herců, kteří s námi spolupracovali jako vypravěči a nutno podotknout, že velmi dlouho bez nároku na honorář. Bylo mi ctí sledovat, jak každyčkou větu opracovávají, dokážou ji říci několika způsoby, jak si dávají záležet na každém vysloveném písmenku.

* Autorka je samostatná knihovnice pověřená kontakty s odbornou veřejností pro oblast rozvoje čtenářství v Krajské vědecké knihovně v Liberci, zároveň regionální koordinátorka čtenářských klubů a vedoucí jednoho z nich v ZŠ U Soudu v Liberci.

** Pozn. red.: Co se terminologie týče, v Česku i na Slovensku se dlouhodobě formoval rozdíl mezi audioknihou a zvukovou knihou. Zvukové knihy jsou chápány jako nahrávky pro nevidomé, kdežto audioknihy jsou mluveným slovem pro komerční účely.

I pro děti to byla velmi cenná zkušenost, kterou mohly využít v dalších letech. A na jejich výkonech to bylo znát. Nechceme po dětech, aby text pěkně přečetly, chceme, aby se do knihy vžily a „zahrály ji“.

Velmi nám v tom pomáhá i technika, která během těch takřka dvaceti let, kdy na projektu pracujeme, poskočila milovými kroky dopředu. K nahrávání dnes už nepotřebujeme vybavené studio. Současná režisérka Eliška Bejčková si na nahrávání přiveze jen notebook a tajemnou blikající krabičku, do které vše nahraje. Po studiu rozmístí několik mikrofonů, takže děti mohou text říkat tak, jako by se mezi sebou bavily. Velmi to pomáhá. Děti jsou uvolněnější, text se jim lépe říká a navíc to velmi urychlí celou práci. Kde jsou ty časy, kdy se děti střídaly u jednoho či dvou mikrofonů...

Doufáme, že výsledkem naší snahy a úsilí je plnohodnotná zvuková kniha, srovnatelná s těmi profesionálními. Kritiky jsou nám zatím příznivě nakloněny, o čemž se může každý dočíst ve webovém magazínu naposlech.cz*, který se věnuje audioknihám, jejich recenzím, rozhovorům s tvůrci atd. Kamil Fajmon, nevidomý recenzent, nám každoročně dává zpětnou vazbu, čehož si velmi ceníme.

Cenné je pro nás využití našich audioknih ve všech školách pro zrakově postižené děti. Už je jich celkem šestnáct a každý rok přibude další. Těší nás, když najdou posluchače i při jiných příležitostech. Naposledy tomu tak bylo při Celostátních sportovních hrách pro zrakově postiženou mládež 2018 v Kladně, kdy naše zvukové knihy byly využity jako odměna pro úspěšné sportovce.

Byli bychom moc rádi, kdyby si audioknihy našly i další posluchače z řad dětí, kterým brání ve čtení jiný hendikep. Je pro nás ale velmi obtížné hledat a oslovovat organizace, které se těmto dětem věnují. Pokud nás samy osloví, zvukové knihy těmto organizacím poskytneme zdarma.

Za úspěch lze určitě považovat rozšiřování pole působnosti projektu za hranice Libereckého kraje. Ke konkurzu se hlásí děti i z větších dálek a výběr je rok od roku těžší, protože šikovných adeptů je čím dál víc.

A zde několik tipů, jak dosáhnout dobré nahrávky:

- Děti musí celý příběh znát, musí mít knihu přečtenou.
- Nenačítat celou knihu, zkrátit ji, upravit tak, aby její poslech nebyl delší než tři hodiny.
- Do jednotlivých rolí vybrat děti tak, aby jejich hlas odpovídal dané postavě (věkově, charakterově, barvou hlasu atd.) a současně aby hlasy k sobě „ladily“. To znamená např. pokud jsou v textu výrazné dvě postavy kluků, měly by se od sebe hlasově lišit.
- Děti by neměly mít vadu řeči, jen sykavky se dají upravit.
- Děti neustále „tlačit“ do lepších výkonů. Třeba i tím, že jim to i několikrát sami předvedeme. Po desáté „už to dají“.
- Nahrávat na více mikrofonů, aby si děti mohly mezi sebou v rolích povídat.
- Dialog či větu nahrát ve více variantách, aby při střihání bylo na výběr.
- Dbát o uvolněnou atmosféru při nahrávání, čemuž napomůže dostatek jídla, pití a přestávek.
- Spolupracovat s profesionály, pokud to je jen trochu možné.

.....

* <http://naposlech.cz/zprava/deti-ctou-nevidomym-detem>

- Neustále myslet na to, že nahrávku bude poslouchat někdo, kdo umí velmi dobře naslouchat a třeba vůbec nic nevidí. Poslech knihy je pro něj zábavou a neměl by se změnit v nepříjemný zážitek.
- Text proložit hudbou, ale pozor na příliš hlasitou hudbu a autorská práva.
- I u knihy platí autorská práva, je třeba vždy oslovit autora knihy a získat od něj autorská práva na nahrávku. To samé platí u vydavatele knihy.
- Pečlivě vybírat knihu k nahrávání. Vhodná je kniha plná přímé řeči, zalidněná postavami, dlouhé vypravěčské pasáže nejsou pro dětský projev ideální.
- Nezapomenout v úvodu sdělit, který titul posluchač bude poslouchat.
- Nahrávku je dobré rozdělit do více kapitol (zvukových stop). Při přerušovaném poslechu se posluchač lépe a rychleji v nahrávce orientuje.

Kolem nahrávání je spousta práce, tou nejtěžší ale bývá shánění finančních prostředků na celou realizaci. Tady je každá rada drahá a vzhledem k tomu, že každý rok musíme toto martýrium absolvovat, necháme na každém, jak si s tím poradí.

Další podrobnosti o projektu, včetně titulů, které jsme dosud nahráli, naleznete na webové stránce: www.kvkli.cz/deti-ctou-nevidomym-detem.html.

Být jako hudební nástroj

**Z ROZHOVORU S MILENOU STEINMASSLOVOU,
INTERPRETKOU AUDIOKNIHY SKLENĚNÝ POKOJ**

Co pro vás bylo při natáčení nejobtížnější?

V textu jsou neuvěřitelně dlouhá souvětí, někdy i přes půl stránky. Každá kapitola je psaná trochu jinak, v jiném rytmu. Někdy se rytmus a struktura vět promění třeba dvakrát na jedné stránce, protože se děj přesune z jednoho místa na druhé, kde to běží jinak. Nedokážu říct, do jaké míry je to přítomno už v originále a do jaké míry to vzniká překladem. Tohle pro mě byl docela oříšek, tam jsem musela jako interpret zapracovat, „mákla“ jsem si.

Co taková práce na audioknize, to „máknutí si“, pro interpreta všechno obnáší?

Je to, jako kdybyste se učili hrát skladbu na nějaký nástroj – ale tím nástrojem jste vy a partiturou je pro vás text. V partituře máte určitý rytmus, jistý význam a nějaký příběh. Totéž je v textu – máte slova, která nesou faktický význam, slova, která nesou emotivní náboj. Je tam za sebou třeba patnáct vět, které jsou jednoduché, úderné, do tečky – to znamená, že se najednou prudce změní rytmus, jako kdybyste z tříčtvrtečního taktu přešla do pochodového rytmu. Pak to najednou skončí a vy se ocitnete v souvětí, které jde přes půl stránky a pointa je až na konci. Takže stejně jako u hry na hudební nástroj musíte zápis rozebrat, pochopit a interpretovat.

S tímhle textem to tedy byla pořádná zabíračka?

Jsou texty, s nimiž se seznámíte, a když pak na ně vkročíte, jako byste si stoupli na surfářské prkno. Pokud se třeba nepřeknete, tak si vás ten text na prkně podává, jako když jedete na vlně. Pak jsou texty, kde žádné vlnky ani podávání nefungují, a vy jste prostě na rozbouřených vlnách – občas si musíte na to prkno lehnout a zabírat rukama, abyste divoké úseky nebo příliš tiché vody přejeli.

Čtenář knihy si rytmus textu často vůbec neuvědomuje...

U audioknihy by si ho posluchač v podstatě také neměl uvědomit. Čtenář akceptuje rytmus, který mu při četbě knihy naskočí bezděky, ale nepřemýšlí nad ním. Možná se mu někdy stane, že se zasekne někde uprostřed dlouhého souvětí a bude se muset vrátit nebo si řekne, že nemusí vědět všechno, a čte dál. Interpret by tu práci měl v audioknize udělat za něj, aby i posluchači rytmus připadal přirozený a on díky němu souzněl s příběhem.

Zdroj: Blog vydavatelství OneHotBook <http://www.onehotbook.cz/blog/>

Ivona Březinová: Útěk Kryšpína N. Návrh na poslech audioknihy

NINA RUTOVÁ

Dopis klubovým vedoucím:

Milé kolegyně, jak už víte, pustila jsem se do prozkoumávání dobré (i nedobré) praxe s audioknihami v klubech. Dobrou zkušenost mají tam, kde vedoucí klubu věnovaly přípravě k poslechu audioknihy značnou a vědomou péči s jasným cílem – často v závěru tvůrčím: děti si připraví hlasitou četbu či dramatizaci ukázky z knihy (samy, ve skupince).

Nejdál asi tuto tvůrčí část dovedli v Krajské vědecké knihovně v Liberci, kde děti pravidelně natáčejí zvukové knihy pro nevidomé děti (viz článek Radky Vojáčkové).

Posílám návrh na lekci a prosím, abyste zvážily, jakým způsobem jej dotvoříte pro děti vašeho čtenářského klubu.

Před poslechem

Dříve než pustíte dětem *Útěk Kryšpína N.*, prozradte, že text knihy Ivony Březinové natočily děti nevidomým dětem.

Požádejte děti v klubu, aby si dnes všechny vyzkoušely, jaké to je nevidět, aby si našly nějaké pohodlné místo, lehly si, posadily se pohodlně, zakryly či zavřely oči a pokusily se vychutnat četbu bez jakýchkoliv zrakových podnětů.

Z časového hlediska je třeba nejspíš přerušit poslech po čtvrté části, po větě „Hank znamená měsíc v úplňku“ a zážitky reflektovat.

Po poslechu

Jaké to bylo?

- Příjemné – vydržel/a jsem poslouchat soustředěně celou dobu a pomohly mi zavřené oči.
- Spíše příjemné – občas jsem si myslel/a na své.
- Soustředění kolísalo hodně – bylo těžké vžít se do nevidomého a soustředit se „jen ušima“.

- Nesoustředil/a jsem se vůbec, nahrávka (kniha) mě nezaujal/a, poslech se zakrytými očima mi byl nepříjemný (zdůvodni proč).

Při příštím poslechu (nejlépe hned následující týden) je třeba na začátku shrnout, co si pamatujeme z minulého poslechu a děti nechat vybrat, zda si znovu chtějí zavřít (zavázat) oči nebo zda budou poslouchat s otevřenými očima.

Po konci poslechu lze opět reflektovat:

- Bylo to lepší se zavřenými očima?
- Pomohl nám zážitek se zavřenými očima k tomu, že jsme se dnes uměli lépe na poslech soustředit i bez zavřených očí?
- Jak se nám líbí výběr knihy?
- Co oceňujeme na nahrávce?
- Chtěli bychom se také o podobnou nahrávku (třeba o nějakou četbu pro menší děti) pokusit?
- Kdo, co a jak nám k tomu může pomoci?

DŮLEŽITÁ POZNÁMKA SPECIÁLNÍ PEDAGOŽKY

Když pracujeme s tím, že děti by si mohly něco představit a nabádáme je k zavření očí, bylo by vhodné použít větu: „Kdo chce, může si zavřít oči a představit si...“

Proč?

Pokud jsou přítomny primární reflexy, zejména Mooro reflex, tak se dítě může cítit ohroženo. Tato situace mu může být nepříjemná. Mohla by mu způsobit stres, že nesplní úlohu. Tělo musí být schopno přijímat a zpracovávat informace. Pokud je nastartován pocit ohrožení, může se kvalita vnímání změnit. Mozek začne vyhodnocovat to, co je kolem a začne vnímat například zvuky z okolí a nesoustředí se na zadaný úkol nebo úkol zcela zanikne.

Reflexe po poslechu zvukové knihy *Útěk Kryšpína N.*

RADKA VOJÁČKOVÁ*

Poslech jsme rozčlenili ve čtenářském klubu v Liberci tak, jak navrhuje Nina Rutová.

Během poslechu se děti uvelebily, kde jim bylo milé: Adam se schoval mezi stoly, Lea si opět sedla ke stolu, ostatní leží na různých místech.

Poslech se zavřenýma očima děti velmi zklidnil, na některých bylo vidět soustředění, někteří uvolněně naslouchaly. I přesto, že jsme dětem daly možnost mít otevřené oči, všichni oči zavřeli.

PO POSLECHU PRVNÍ ČÁSTI SE PTÁME, CO SE JIM DĚLO PŘI POSLECHU

- Terka: „Bylo to příjemné, představovala jsem si to.“
- Natka: „Moje soustředění kolísalo, přeskakovaly mi myšlenky, ale stihla jsem poslouchat i příběh.“
- Jana: „Občas jsem byla zmatená z děje, ale byl to příjemný zážitek.“
- Honza: „Nejprve jsem si myslel, že je to z války, konec už jsem moc nevnímal, bylo to tak příjemné, že jsem začal skoro usínat.“
- Daniel: „Moje soustředění kolísalo, střídavě jsem poslouchal, střídavě podřimoval.“
- Lea: „Poslech audioknih mám ráda, ale se zavřenýma očima to pro mě bylo těžší, vnímala jsem, co se mi děje za očima – to mě dost rušilo.“
- Vojta: „Čtení bylo na mě moc pomalé, poslech mi nevyhovuje.“
- Seb: „Bylo to stejně příjemné, jako když mi čte někdo jiný.“
- Adam: „Příjemné.“

CO SE ZATÍM V UKÁZCE DĚJE?

Dana zaujal kluk v křoví, Terka odpovídá, že probíhá vyšetřování, Vojta se snaží Terku doplnit, ale trochu se v tom ztratí.

TUŠÍME UŽ, KDO JE HRDINA PŘÍBĚHU Z AUDIOKNIHY?

Vojta uvádí Kryšpína a uvažuje, zda je postava objektem či subjektem. Ostatní zatím nevědí, poslech byl na to příliš krátký.

JAK NA VÁS PŮSOBÍ ZMĚNY HLASŮ?

Klukům se líbí příjemný ženský hlas. Děti jsou překvapené, že kromě vypravěčů vše četly děti.

KRÁTCE DISKUTUJEME NAD POSLECHEM ZVUKOVÉ KNIHY JAKO TAKOVÉ:

Jediná Lea uvádí, že ráda poslouchá v autě a přitom sleduje míhání krajiny za oknem.

.....

* Radka Vojáčková vede čtenářský klub v ZŠ U Soudu v Liberci a je knihovnicí v Krajské vědecké knihovně v Liberci.

POSLECH DRUHÉ UKÁZKY

Honza a Daniel opět zavírají oči, většina ale poslouchá s otevřenýma očima.

POCITY PO POSLECHU

Každý uvádí jiné pocity, odpovědi jsou různorodé:

- Terka měla tendenci si s něčím hrát (prsty, vlasy).
- Janu rušilo prostředí okolo, lépe se soustředila se zavřenýma očima.
- Pro Natku to bylo příjemnější s otevřenýma očima, při zavřených očích se příliš noří sama do sebe.
- Vojtu nezaujala kniha ani její poslech.
- Pro Sebu to bylo stejné jako při prvním poslechu.
- Honzu rušily věci okolo, lepší to bylo za zavřenýma očima, lépe se soustředil.
- Adam se při zavřených očích lépe soustředí a dobře se mu při poslechu usíná.
- Lea má raději poslech při otevřených očích, knihu si dokonce půjčila domů.

KDO BY CHTĚL TÍMTO ZPŮSOBEM ČÍST I DALŠÍ KNIHU?

Terka, Daniel, Honza – všichni, kteří se potýkají se soustředěním při běžném čtení.

Děti si odnášejí nejen knihy, ale i audioknihy. Nabídka nahrávek z Krajské vědecké knihovny je zaujala, jde o tituly vhodné pro jejich věkovou kategorii.

Lea si půjčuje i další audioknihy.

Ivona Březinová: Útěk Kryšpína N. Variace na lekci Niny Rutové

MARTINA POBŘÍSLOVÁ*

Dvě navazující poslechové lekce ctí doporučenou strukturu lekcí (před – během – po poslechu) a v obou případech na ně navazuje zadání do dílny čtení.

Cíle dvou navazujících lekcí

- propojit audioknihu s „papírovou“ knihou
- uvědomit si, jak jsou všechny lidské smysly pro naše vnímání důležité
- probudit v posluchačích empatii
- vžít se do pocitů neslyšícího chlapce
- vžít se do pocitů nevidomých dětí

Pomůcky

Zvuková kniha *Útěk Kryšpína N.*, pracovní listy se symboly smyslů, vlastní kniha do dílny čtení, psací potřeby.

Poslech audioknihy, část první

PŘED POSLECHEM

Na začátku si zahrajte krátkou hru, abyste navodili atmosféru „nevidím – neslyším“, tedy atmosféru ticha a tmy.

Děti si sednou do kruhu, jedno je uprostřed, má zavázané oči. Řekne dvě jména hráčů a jejich úkolem je potichoučku se zvednout a vyměnit si místo. Hráč uprostřed (se zavázanýma očima) naslouchá všem zvukům a snaží se někoho z těch dvou chytit. Pokud se někoho z nich dotkne, vymění si s ním místo, tedy sedne si na jeho židličku a ten chycený jde doprostřed. Místo získá hráč uprostřed i tím, když se mu podaří najít prázdnou židli a sednout si na ni. (Pokud je hráč uprostřed dlouho neúspěšný, vyměňte ho třeba po třech pokusech.)

.....

* Martina Pobříslová vede čtenářský klub v ZŠ J. K. Tyla v Písku, kde také učí český jazyk na 2. stupni.

Potom se děti ptejme:

- Jak se vám líbila tato hra? Co jste potřebovali k tomu, abyste byli v této hře úspěšní? – Otázkami dovedeme děti k lidským smyslům.

BĚHEM POSLECHU

Pak dětem ukážeme audioknihu *Útěk Kryšpína N.* a představíme ji. „My jsme vám přinesly ukázat jednu velice zvláštní audioknihu – zvláštnost jí dodává, že je určena nevidomým dětem. Jmenuje se *Útěk Kryšpína N.* Najděte si pohodlné místo, aby se vám hezky poslouchalo. Kdo chce, může zkusit poslouchat se zavázanýma nebo zavřenýma očima.“

PO POSLECHU

Poslech přerušíme ve druhé části, kde se mluví o smyslech – tedy o tom, jak a co všechno vnímá Kryšpín v lese. Položíme dětem tyto otázky:

- Jaké to bylo? Jak se vám to líbí?
- Řekněte každý jedno slovo nebo jednu větu, která vyjádří to, co jste právě slyšeli.
- V poslední části ukázky se mluví o lidských smyslech. V jakém významu? Co se tam o nich říká?
- Poznali jste z ukázky, jaký zdravotní problém má Kryšpín?
- Proč Kryšpín utekl?
- Znáte ze svého okolí někoho, kdo má podobné zdravotní omezení jako Kryšpín?

DÍLNA ČTENÍ

Dnes se zaměříme ve čtenářské dílně na lidské smysly.

Každý dostane pracovní list, na kterém jsou nakresleny symboly lidských smyslů.* Vnímejte dobře děj svého úryvku a najděte tam pokud možno ke každému smyslu jednu situaci nebo popis.

Poznatky z vlastní četby na závěr sdělíme – buď jen v menších skupinkách, nebo v celé skupině, je-li méně početná.

Poslech audioknihy, část druhá

PŘED POSLECHEM

Na začátku vhodně zvolenými otázkami přivedeme děti ke shrnutí děje a k hlavním myšlenkám textu (neslyšící Kryšpín, jeho útěk, důvody, dosavadní život, „baminka“, Kryšpínovy vzpomínky a pocity při útěku aj.).

.....

* Hubálková, R., Šafránková, K.: Záznamy z četby pomocí grafických organizérů pro žáky 5.–9. tříd: další nápady, Dobříš: Šafrán, 2016. ISBN 978-80-905978-6-0.

BĚHEM POSLECHU

Pustíme si další část zvukové knihy. Nabídneme zase šátky na zavázání očí, aby děti mohly prožít příběh tak jako nevidomé děti, kterým je audiokniha určena. Poslouchat můžeme bez přerušování.

Pokud se ale mezi dětmi vyskytne někdo, kdo nevydrží celou dobu v klidu, pak je možné vstupovat do poslechu a pokládat otázky.

- Je ticho okolo nás? Co slyšíme, když je tu teď „ticho“? Co slyší Kryšpín?
- Jak podle vás příběh skončí? Najde Kryšpína policejní pes?
- Kryšpín spadl do soutěsky. Přežije to? Bude zraněn?

Poslech zcela ukončíme v okamžiku, kdy Kryšpína vyrazí hledat policejní pes.

PO POSLECHU

Dovyprávíme dětem děj. Pokud jsme se předtím ptali na to, jak děti odhadují konec příběhu, vrátíme se teď k jejich odpovědím. Kdo byl se svou předpovědí nejbližší příběhu Ivony Březinové? Ptáme se i na jejich pocity při poslouchání. Kdo poslouchal se zavřenými nebo zavázanými očima? Jaké to bylo?

Pak zadáme dětem úkol:

Představte si, že se o této události dozvěděli novináři – šikanovaný chlapec s těžkou vadou sluchu utekl a ztratil se v lese. Můžete být novináři z jakýchkoli novin, časopisů nebo televizí, jako je Česká televize, Nova atd. Chystáte se Kryšpína po jeho šťastném objevení a návratu pořádně vyzpovídat a položit mu několik všetečných otázek. Připravte si je. Rozdělte se na skupinky po dvou až třech a rozmyslete si tři otázky, které byste chtěli Kryšpínovi položit.

Pak někdo z vás bude představovat Kryšpína a odpovídat na otázky.

Reflexe

My jsme měli „Kryšpíny“ dva, ale vůbec to nevadilo, střídali se v odpovídání a naopak to bylo obohacující. Příklady otázek, které pokládaly „Kryšpínům“ naše děti:

Chceš se skamarádit s kluky? Jaké byly tvoje pocity, když jsi utíkal? Proč jsi utekl? Jak dlouho jsi prožíval teror od spolužáků? Chtěl jsi utéct sám nebo s někým? Proč jsi to nikomu neřekl? Jaký je tvůj vztah ke spolužačce Hang? Co bys jí vzkázal? Kam jsi chtěl utéct? Jak byla dlouhá propadlina?

Dílna čtení

Při čtení se dnes zaměříme na to, co slyší naše postavy v knize. Jaké zvuky jsou jim příjemné, jaké nepříjemné. Zvuky si vypište, můžete je psát i průběžně během čtení.

To, co děti napsaly, pak sdílí ve dvojicích. Pak vybírají jeden zvuk, který byl zásadní a o tom mluví před ostatními.

Jak čtou nevidomí

MARCELA VEJMEJKOVÁ*

Poslechu zvukové knihy ve čtenářském klubu předchází setkání s nevidomým čtenářem, pravidelným návštěvníkem Knihovny Jiřího Mahena a prozkoumání možností, které mají nevidomí k dispozici při četbě textů.

Cíl setkání formulovaný tak, jak jsme ho řekli dětem

Už jste přemýšleli, jak si čtou nevidomí lidé? Znáte nějaké blíže?

Dnes se seznámíme s panem Tomášem K., kterého navštívíme v Ústavu pro nevidomé v Brně-Chrlicích.

Pomůcky

Pracovní listy, Braillovo písmo na ukázkou, čtenářské kostky.

Průběh

Dnešní lekce se odehrávala v místní knihovně. Ta je umístěna v prostorách chrlického zámečku, který slouží jako Ústav pro nevidomé. A právě s jedním z jeho obyvatel, nevidomým Tomášem, jsme si dali v knihovně schůzku, aby nám přiblížil, jak čtou nevidomí.

Nejdříve děti povídaly, co aktuálně čtou:

Bianca – *Zůstaň se mnou*, Gábi – *Volání divočiny*, Kami – *Zajatci parukových ostrovů*, Simča – *Vládci Sedmihoří*, Ondra – *Hraničářův učeň* (už 12. díl), Sabinka – *Harry Potter*, Tom – *Deník malého Minecraftáka 3*, Eliška – *Upíří storky*, Luděk – *Dusty*.

Když Luděk povídal děj Dustyho, narazili jsme na téma šikany, u něhož jsme se museli chvíli zdržet, neboť se některých dětí bohužel týkalo i osobně. Kamilka, která má se šikanou čerstvou zkušenost, dokázala přesně popsat, o co se jedná a jak hrozný pocit to je. Simča je na naší škole, protože z bývalé školy musela odejít právě kvůli šikaně. „Když jsem jednou šla ze školy, starší holky mě nechtěly pustit domů, vyhrožovaly mi, že mě hodí do potoka apod. Utekla jsem a svěřila jsem se kolemjdoucí paní a později i doma rodičům, ti mi ale nevěřili, hlavně táta. Maminka mi nakonec uvěřila, řešilo se to i ve škole a já jsem nakonec změnila školu.“

.....

* Marcela Vejmelková vede čtenářský klub v ZŠ a MŠ Jana Broskvy, Brno-Chrlice. Je zde učitelkou na 1. stupni.

Nevidomí

- Máte osobní zkušenost? Znáte někoho nevidomého?

Tom – má nevidomou prarčetu, Kamča zase dědečka.

- Jak nevidomí asi čtou?

Všichni znali Braillovo písmo. Kolegyně Marta nachystala spoustu listů, kde si mohly Braillovo písmo osahat, k tomu jim dala tabulku s vysvětlivkami a Braillovou abecedou, podle které se dala některá písmena trošku rozpoznat. Také nám ukázala pomůcku k učení se tohoto písma – dřevěný otočný čtverec s výstupy, ze kterých se jednotlivá písmena Braillovy abecedy dají složit.

Přečetla i životní příběh pana Brailla, který, sám nevidomý, toto písmo vymyslel. Světového úspěchu svého „vynálezu“ se však nedožil. Zemřel ve 40 letech na tuberkulózu.

- Kde se můžete setkat s Braillovým písmem?

Gábi správně řekla, že třeba na krabičce od léků. Ale také na všech popisících dveřích v našem zámečku, a tak jsme si šli hned ke dveřím „přečíst“ slovo knihovna v Braillově písmu.

A potom jsme společně zašli za Tomášem do chráněné dílny, kde nevidomí vyrábí výukové materiály do škol a školek.

Setkání s Tomášem

Tom je 32letý muž, který o zrak přišel už jako malé miminko, přesto si pravidelně chodí k Martě do knihovny půjčovat knihy. Jak je tedy čte, když nejsou v Braillově písmu? Ukázal nám svůj mobil se speciálním operačním systémem, do kterého si celou knihu naskenuje a ta mu převede text do hlasové podoby. Takto Tom přečte asi jednu knihu týdně. Tom je věčný student, má spoustu zájmů – mezi ty největší patří hudba. Má absolutní sluch, a tak nás pobavil třeba poznámkou, že moje zakašláni bylo v Cis2 a Eliščino hlasité povzdechnutí v F2. Hraje už 22 let na klavír, a tak jsme naše setkání s ním zakončili velmi příjemně – zahrál nám dvě písničky z pohádek. A my jsme zpívali... a někteří i tančili. Děti měly ještě dost dotazů (Kamču třeba zajímalo, jak se Tom dívá na televizi), a tak se ještě chvíli zdržel a na všechny otázky trpělivě odpovídal.

Po Tomově odchodu jsme si s dětmi ještě chvíli povídali, jak se jim setkání líbilo, co je překvapilo, co se dozvěděly...

Osobní setkání s nevidomým se velmi osvědčilo – děti byly překvapené, jaké možnosti už v dnešní době tito lidé mají, vše si mohly zkusit i prakticky.

Rozhodně takové nebo podobné setkání doporučujeme.

A nakonec se ještě četlo – děti měly knihy svoje nebo půjčené z knihovny.

Po dvou týdnech jsme pokračovali v tématu Jak čtou nevidomí – poslech audioknihy *Útěk Kryšpína N.* z edice „Děti čtou nevidomým dětem“.

Cíle setkání formulované tak, jak jsme je řekli dětem

Dnes si připomeneme, co jsme se minule dozvěděli od Tomáše. Shrňeme pro ty, kteří minule chyběli, jaké jsou v dnešní době možnosti pro nevidomé. Zkusíme se na chvíli také stát nevidomými, a nakonec si poslechneme audioknihy.

Pomůcky

Zvuková kniha *Útěk Kryšpína N.*, počítač a projektor, šátek a různé předměty.

Na začátku jsme si jako vždy popovídali o naší aktuální četbě. Luděk chtěl navíc přečíst ostatním vtipnou ukázkou z knihy, kterou právě dočetl (*Dusty*).

Když jsme se děti ptaly, co na ně nejvíc zapůsobilo, nebo je překvapilo při návštěvě chrlického zámečku a setkání s nevidomým Tomášem, často odpovídaly, že se jim líbilo, jak hrál Tom na klavír. Ondra říkal, že se mu klávesy na klaviatuře pletou, přestože na ně vidí, Ludka nadchla možnost skenování knížek do mobilu a jejich převod do hlasové podoby.

Kolegyně Marta (knihovnice) s sebou opět přinesla spoustu listů popsaných Braillovým písmem, dále jednotlivé znaky Braillovy abecedy vytisknuté na papíře a jako další pomůcku speciální dřevěnou kostku, pomocí které se dá Braillova abeceda naučit.

Pustili jsme se tedy do čtení textu v Braillově písmu. Děti to velmi bavilo, a tak z původně naplánovaných deseti minut jen tak na zkoušku byla půlhodina. Dali jsme si za cíl „přečíst“ každý alespoň jedno slovo, Ondra zvládnul dva řádky.

Následovala zážitková hra na nevidomé a rozvoj ostatních smyslů – poznej předmět podle hmatu (se zavázanýma očima). Tato aktivita dětem nečinila sebemenší problém, a tak Luděk poznal kancelářskou sponku, Ondra víčko od PET lahve, Eliška hrušku, Anežka pouzdro na brýle a Sabča plácačku na mouchy.

Z YouTube jsme si pak pustili video* – dva mladí youtubeři (sourozenci) točí videa o tom, jak čtou nevidomí – a tak jsme se dozvěděli další cenné informace, viděli jsme, jak vypadá stejná kniha ve dvou variantách – klasický tisk, jak jej známe, a Braillovo písmo (ta je asi třikrát tlustší). Nevidomý čtrnáctiletý Tomáš nás ve videu seznámil s dalšími možnostmi četby nevidomých a jeho sestra vše vtipně komentovala a moderovala. Děti video velmi zaujalo, nejen proto, že šlo o jejich vrstevníky, ale také o oblíbenou platformu – YouTube.

.....

* www.youtube.com/watch?v=pg18eJB8Qvs

Nakonec jsme ve třídě úplně zatemnili, zavřeli oči a zaposlouchali se do audioknihy *Útěk*, která byla nahraná vidícími dětmi pro nevidomé děti.

Děti se zavřenýma očima poslouchaly opravdu pozorně. Audiokniha je skvěle nahraná, působí suggestivně. Někteří říkali, že se při jejím poslechu i trochu báli.

Když jsme se jich nakonec ptaly, jak se při tom cítili, jejich odpovědi zněly:

- Sabina: „Bylo to celkem v pohodě, i když trochu nepříjemné.“
- Simona: „Já jsem se necítila moc dobře, ráda mám věci pod kontrolou, a to jsem nyní neměla. Chtěla jsem vidět, co se děje kolem.“
- Ondra: „Já jsem docela zvyklý, často si zkouším venku chodit se zavřenýma očima. Nevadí mi to.“
- Luděk: „Taky mi to nebylo moc příjemné.“
- Simonka na závěr vznesla dotaz, jestli se nevidomým také zdají sny, když nevidí... Máme tak otázku pro příští brzké setkání s Tomášem z Centra sociálních služeb pro osoby se zrakovým postižením v zámečku v Brně-Chrlicích.

Jean Giono: *Muž, který sázel stromy*

JITKA BARTOŠOVÁ *

Při poslechu silného a dojemného příběhu děti soustředěně tvoří nebo vybarvují mandaly. Pomocí mandaly mohou reflektovat i četbu vlastní knihy.

Anotace

Povídka vypráví o prostém pastýři ovcí ve vyprahlé a vylidněné Provinci, s nímž se autor setkal poprvé v roce 1910 a který tiše a bez nároků na vděk, den co den sázel v okolních kopcích stromy. Pastýř usoudil, že kraj bez stromů hyne, a rozhodl se situaci napravit. Poslední setkání autora s tímto člověkem se v roce 1933 odehrálo v zalesněných kopcích, kam se spolu s vodou vrátil život a lidé.

Cíle

- vyzkoušet si poslech audioknihy a vyjádřit pocit z četby mandalou
- uvědomit si, jak nám poslech audioknihy může změnit náladu
- seznámit se s relaxační technikou

Před poslechem

Při úvodním povídání o knížkách se zaměříme na pocity, jaké mají děti z minulého týdne, z toho, co zažily, a z knížky, kterou právě čtou. Působí na nás vše okolo nás i to, co děláme nebo čteme? Dnes zkusíme pocity zhmotnit do mandaly.

OTÁZKA: Ví někdo, co je mandala? (Necháme děti nejprve sdílet vlastní zkušenosti.)

MINILEKCE: Co je mandala

Mandala** pochází ze starobylého indického jazyka „sanskrtu“ a znamená v překladu „kolo – kruh“ či „oblouk“. Mandala začíná i končí v jednom středu a z tohoto centra vycházejí všechny tvary,

.....

* Jitka Bartošová vede čtenářský klub v Základní škole J. K. Tyla v Písku, je školní knihovnicí i učitelkou. Lekci vedla s klubovou vedoucí Martinou Pobříslovou.

** Informace o mandalách např. na www.centrum-mandala.cz

kteří můžeme v mandalách pozorovat. Mandalas nacházíme také v jiných kulturách – počínaje indiány a konče křesťany.

Mandala jako taková je archetypální symbol, který v sobě zahrnuje určité duchovní principy – jak vnější, tak i vnitřní. Tyto principy jsou součástí veškerého vesmíru a bytí (galaxie, soustavy, planety, atd.). Můžeme je pozorovat i v přírodě – letokruhy stromu, květy, pavučina, voda, vločka, atd.

Mandala je vlastně biorezonátor, který vyzařuje určitou specifickou vibraci, která je u každé mandaly jiná. Navozuje příjemnou atmosféru a její vibrace uklidňují a léčí.

JAK MANDALY VZNIKAJÍ: Všechny mandaly a obrázky vznikají ve změněném stavu vědomí. V tomto stavu „přijdou“ různé symboly, vzory či náměty a snažíme se je zachytit na papír. Necháváme tomu volný průběh a v určité fázi už víme, že je dílo hotové. Někdy máme šablonu a pouze ji vybarvujeme. Každý vybírá barvy, které jsou mu příjemné. Každá mandala má svoji energii, nějak na nás působí. Do mandal promítáme kus sebe. Nemusí se nám mandaly ostatních líbit, ale nikdy je nehodnotíme! Kdybychom malovali o hodinu později, použili bychom třeba úplně jiné barvy. Záleží totiž nejen na tom, co na nás působí zvnějšku, ale také na naší momentální náladě. Každopádně bychom si měli při tvorbě mandaly odpočinout, zklidnit se, získat energii.

ZADÁNÍ: Zkusíme zachytit v mandalách energii a pocity, které v nás vyvolá poslech knihy *Muž, který sázal stromy*. Můžete si vybrat, jestli chcete tvořit vlastní mandalu nebo použít šablonu stromu, kterou budete při čtení vybarvovat.

Odvyprávěly jsme dětem úvod knížky a pustily jsme audiokázku od momentu, kdy vypravěč uviděl v dálce postavu pastýře.

Během poslechu

Vybarvování či vytváření mandal.

Po poslechu

Sedli jsme si na koberec do kroužku, a kdo chtěl, dal svou mandalu doprostřed. Snažili jsme se očima najít mandalu, která na nás působí pozitivně.

Pak děti společně shrnuly, o čem knížka byla a refletovaly změnu nálady, která během poslechu u nich nastala. Nabídly jsme také možnost půjčit si domů knihu.

Dílna čtení

Poslední půl hodinu jsme měli vyhrazenou pro vlastní četbu, po které měl každý namalovat mandalu ke své knize. Děti mandaly bavily, zklidnily se a odpočinuly si. Navíc jsme pak měli hezkou výzdobu na klubovou nástěnku.

Muž, který sázel stromy (Zkušenost z Vejprty)

DENISA VACKOVÁ*

Na základě doporučení dívky ze čtenářského klubu, která si vypůjčila knihu *Muž, který sázel stromy* a kniha se jí velice líbila, jsem připravila práci s audioknihou. Šlo totiž o dívku, která má s hlubším porozuměním čteného textu potíže. Věděla jsem, že jí udělá radost, když budeme pracovat s něčím, co doporučila a také jsem ji chtěla přivést k ještě hlubšímu porozumění. To se povedlo při debatě spolu s ostatními dětmi.

V úvodu knihy je řada informací, která může čtenáře zaskočit. Opsala jsem tedy na porozumění poměrně obtížnou část a označila jsem pro lepší orientaci v textu řádky:

- Asi před čtyřiceti lety jsem se vydal pěšky na dlouhé putování po kopcích, turistům zcela neznámých, ve starobylém alpském kraji, který zasahuje až do Provence.
- Na jihovýchodě a na jihu, mezi Sisteronem a Mirabeau, lemuje kraj řeka Durance.
- Na severu ho pak lemuje horní tok řeky Drômy, od jejího pramene až po městečko Die.
- Na západě jsou to roviny hrabství venaissinského a výběžky hor Ventoux.
- Území zabírá celou část kraje Nízkých Alp, jižní část řeky Drômy a malý uzavřený úsek Vaucluse.
- Tehdy jsem podnikl dlouhé putování v tamějších pustinách, holých a jednotvárných stepích, ve výšce asi 1 200 až 1 900 metrů. Rostla tam jen divoce levandule.

Porozumění jsem ověřovala otázkami:

- Před kolika lety se vydal pěšky? Zadej do Google mapy Provence a zjisti, ve kterém státě se nachází.
- Ukaž na mapě jihovýchod a další světové strany.
- Vysvětli, co znamená od jejího pramene.
- Je rozdíl mezi slovem hrabství a výběžky hor?
- Jaký název se v textu opakuje?
- Ve které knize jsi zaznamenal/a dlouhé putování?
- O kolik je vyšší Klínovec, než kam vystoupal muž?

Zdatnější čtenáři si pak měli během četby a poslechu celé povídky dělat poznámky, v čem se liší text od audioknihy. Pro méně zdatné čtenáře jsem text stáhla z internetu, řádky jsem zvětšila a pro lepší orientaci a pochopení obsahu rozdělila.

Povídka je časově nenáročná a děti měly hezký pocit, že přečetly celou knihu. Velmi takový postup doporučuji pro méně zdatné čtenáře. I tyto děti pak mají možnost zažít úspěch. Děti povídka natolik inspirovala, že si povídaly o tom, že by povídku bylo dobré udělat jako film.

.....

* Denisa Vacková je vedoucí čtenářského klubu v ZŠ a MŠ Vejprty, zároveň je učitelkou na 1. stupni a zástupkyní ředitele.

Muž, který sázel stromy (Zkušenost z Tábora a Meziměstí)

VENDULA KOUBKOVÁ*

V. K.: V klubu jsme pracovali s audioknihami hned několikrát, velmi nás baví a přijde nám to jako skvělý doplněk při zážitkových činnostech nebo pro doplnění čtenářské lekce.

Jako první jsem s dětmi zkusila krásnou knihu *Muž, který sázel stromy* od Jeana Giona (čte Marek Eben). Využili jsme slunečného počasí, trochu unavené nálady a našich klubových koberečků a podsedáků, rozprostřeli jsme se po prostoru klubovny, lehli si, zavřeli oči a poslouchali.

V průběhu poslechu jsme se dvakrát zastavili, abychom zkusili hádat, jak bude příběh pokračovat a jak bychom si přáli, aby skončil. Po procitnutí z omamného opojení velkého moudra (ohromnou výhodou této knihy je, že ji – na rozdíl od většiny ostatních – vyposlechnete naráz) jsme si losovali otázky (Jaký byl muž, který sázel stromy? Co mohu říct o vypravěči? Co mě v knize potěšilo? Co mě naštvalo? atp.) a odpovídali na ně.

Potom jsme si na papírky sepisovali odpovědi na otázku: Co bych JÁ mohl udělat, abych byl prospěšný, a lepili je do velkého namalovaného stromu, který nám potom ještě dlouho visel v klubovně jako připomínka toho, že každý z nás je velmi důležitou součástí velkého celku.

MONIKA SLAVÍKOVÁ**

M. S.: Poslechovou lekci jsme v klubu prozatím dělali jen jednou, a to s audioknihou *Muž, který sázel stromy*. Ale trošku „se nám to zvtlo“ a z lekce byl pouze poslech – zaposlouchali jsme se a chtěli jsme to slyšet až do konce, tak jsme pouze celou schůzku naslouchali přenádhernému příběhu. Po poslechu jsem měla připravené nějaké otázky, úkoly, ale nakonec jsem jen poslala kamínek po kruhu. Každému z dětí se podařilo vyjádřit nějakou myšlenku. Tímto jsme se rozloučili. Přestože jsem měla dojem, že příběh snad ani nemohou pochopit, našel si v něm každý to své.

* Vendula Koubková vede čtenářský klub při ZŠ Zborovská v Táboře.

** Monika Slavíková je učitelka a vedoucí čtenářského klubu v Meziměstí.

Doporučení

Jak děti získat pro poslech audioknih

aneb Naše závěry podložené praktickými příklady

Shrnutí našich zkušeností s audioknihami do přehledných závěrů s odkazy na jednotlivé lekce a ostatní texty sborníku, ze kterých vycházejí.

Závěry a doporučení

- **Vybereme vhodný titul (téma) vzhledem k věku.**

Nikola Hobrlantová: Práce s audioknihami – Čarodějův učeň

- **Zařadíme aktivity před poslechem, řekneme dětem, co mají sledovat během poslechu, zařadíme aktivity po poslechu.**

Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu

Jitka Polívková: Nekonečný příběh (Co jsme se dověděli o tom, kdo a proč rád poslouchá?)

Hana Hogenová: Strom duchů aneb čtenářský Halloween

Nina Rutová: Tracyho tygr

Adéla Hufová: Straka v říši entropie

Jarmila Polomská: Škola Malého stromu

Martina Pobřísllová: Útěk Kryšpína N.

- **Dáme dětem možnost uvelebit se kdekoliv a do jakékoliv pozice (včetně možnosti usnout).**

Jitka Polívková: Nekonečný příběh

Martina Pobřísllová: Útěk Kryšpína N.

Radka Vojáčková: Útěk Kryšpína N.

Michaela Sembolová: Tracyho tygr (Havířov)

- **Zajistíme, aby se žáci vzájemně nerušili.**

Nikola Hobrlantová: Práce s audioknihami – Strom duchů

- **Využijeme místnost s kvalitní audiotechnikou.**

Michaela Sembolová: Tracyho tygr v Havířově

- **Reflektujeme s dětmi poslech (obsah, formu).**

Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu

Jarmila Polomská: Škola Malého stromu

Jitka Polívková: Nekonečný příběh

Monika Slavíková: Muž, který sázel stromy

Marcela Vejmelková: Jak čtou nevidomí

Radka Vojáčková: Útěk Kryšpína N.
Jarmila Polomská: Tracyho tygr (Hlučín)
Adéla Hufová: Straka v říši entropie

- **Dáme dětem možnost sledovat při poslechu také text audioknihy (nakopírujeme úryvek).**

Jitka Polívková: Nekonečný příběh
Denisa Vacková: Muž, který sázel stromy

- **Odhadneme dobu, po kterou se děti na poslech soustředí.**

Adéla Hufová: Audioknihy v hodinách českého jazyka a dějepisu

- **Poslech zařadíme jako součást čtenářské lekce.**

Hana Hogenová: Strom duchů aneb čtenářský Halloween

- **Umocníme atmosféru vybraného úryvku.**

Hana Hogenová: Strom duchů aneb čtenářský Halloween

- **Vybereme audioknihy s poutavým/atraktivním přednesem.**

Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu
Denisa Vacková: Deoduši

- **Zmíníme, že knihu načetl dětem známý herec/herci.**

Michaela Sembolová: Tracyho tygr (Havířov)

- **Propojíme poslech s tvořivým úkolem.**

Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu (shrnutí pomocí výroby leporela)
Jarmila Polomská: Škola Malého stromu
Denisa Vacková: Deoduši
Martina Pobříšlová: Alenka v kraji divů (Třikrát jinak)
Adéla Hufová: Straka v říši entropie

- **Propojíme poslech s výukovým cílem literárním, výtvarným apod.**

Jarmila Polomská: Škola Malého stromu
Jarmila Polomská: Tracyho tygr

- **Posloucháme celou audioknihy (na pokračování s jasným a přínosným zadáním a cílem).**

Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu (shrnutí pomocí výroby leporela)

- **Porovnáváme audioknihy s filmem, který všichni znají.**

Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu

- **Zjišťujeme plusy a minusy různých zpracování (kniha/audiokniha/film).**
Jarmila Polomská: Škola Malého stromu
Martina Pobřislová: Alenka v kraji divů (Třikrát jinak)
- **Během poslechu tvoříme mandaly.**
Jitka Bartošová: Muž, který sázel stromy
- **Nepřerušujeme přednes interpreta, pokud děti příběh zaujal (přestože jsme si připravili úkoly).**
Monika Slavíková: Muž, který sázel stromy
- **Na poslechovou lekci naváže zadání do dílny čtení, ve které čte každý svou knihu.**
Hana Hogenová: Strom duchů
Monika Slavíková: Tracyho tygr (Meziměstí)
Martina Pobřislová: Útěk Kryšpína N.

Důvody pro poslech

- **Poslech může být snazší pro děti, které mají takové potíže s technikou čtení, že jim brání v porozumění.**
Denisa Vacková: Muž, který sázel stromy
Příklad z praxe
- **Poslech může být snazší pro děti, jejichž mateřštinou není čeština.**
Jitka Polívková: Nekonečný příběh
- **Atraktivnější výuka (změna aktivity).**
Jarmila Polomská: Tracyho tygr
Adéla Hufová: Audioknihy v hodinách českého jazyka a dějepisu
Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu
- **Zajímavá interpretace známého herce – profesionála (na kterého jsou děti zvědavé).**
Michaela Sembolová: Tracyho tygr (Havířov)
Eliška Blahovcová: Karlík a továrna na čokoládu
- **U poslechu lze dělat i něco jiného.**
Martina Pobřislová: Alenka v kraji divů
Jitka Bartošová: Muž, který sázel stromy

Úskalí

- Děti znají zfilmovanou knihu a nijak se s tímto v lekci nepočítá.
- Text přetížíme úkoly a pouštíme příliš krátké ukázky, děti se na poslech nestihnou naladit.
- Použijeme audioknihu na zklidnění po dni plném zážitků bez jakéhokoliv zadání.
- Když si úryvek sami nestihneme poslechnout předem a připravit se na možná úskalí.

CHCETE SE ZORIENTOVAT V NABÍDCE AUDIOKNIH?

Zde jsou užitečné odkazy:

<https://asociaceaudioknih.cz/>

<https://www.tympanum.cz/>

<https://audioteka.com/cz>

<http://www.naposlech.cz/>

<https://www.supraphonline.cz/>

<https://vltava.rozhlas.cz/audioarchiv/>

Bibliografické poznámky

Uvádíme vždy konkrétní vydání, se kterým jsme pracovali. Mnohé z knih vyšly v různých vydáních.

William Saroyan: Tracyho tygr

angl. originál *Tracy's Tiger*

České knižní vydání

Nakladatelství Argo v Praze roku 2011

2. bilingvní vydání

Počet stran: 203

Překlad: Jiří Josek

Ilustrace: Matouš Přikryl

ISBN: 978-80-257-0452-3

Audiokniha

Vydavatelství Tympanum v Praze roku 2010

dvě zvukové desky

Délka záznamu: 2 hodiny 23 minut

Interpreti: Vojtěch Dyk, Martha Issová, Jiří Lábus, Ivan

Trojan, Josef Abrhám, Ilja Racek, Jiří Schmitzer, Arnošt

Goldflam

Hudba: Dominik Renč

Režie: Jan Jiráň

Markéta Baňková: Straka v říši entropie.

Fyzikální bajky ze života

České knižní vydání

Nakladatelství Petr Prchal roku 2010

Počet stran: 138

Ilustrace: Markéta Baňková

ISBN: 978-80-87003-26-8

Audiokniha

Vydavatelství Tympanum v Praze roku 2011

Délka záznamu: 1 hodina 20 minut

Interpreti: Jiří Lábus, Libuše Šafránková, Barbora

Brzánová, Ivan Trojan, Arnošt Goldflam, Libuše

Švormová

Hudba: Dominik Renč

Režie: Jan Jiráň

Jan Werich, Ondřej Müller: Deoduši

České knižní vydání

Nakladatelství Albatros v Praze roku 2010

Ilustrace: Peter Uchnár

ISBN: 978-80-00-02498-1

Audiokniha

Vydal Supraphon v roce 2012

Délka záznamu: 2 hodiny 5 minut (2 CD)

Sestavila: Naďa Dvorská

Interpret: Jan Werich

Hudba: hraje Orchestr Karla Vlacha a Jaroslav Král

(basa), orchestr řídí Karel Vlach

Lewis Carroll: Alenka v kraji divů a za zrcadlem

angl. originál *Alice's Adventures in Wonderland and*

Through the Looking Glass

České knižní vydání

Nakladatelství Československý spisovatel v Praze roku 2010

Počet stran: 228

Překlad: Aloys Skoumal, Hana Skoumalová

Ilustrace: John Tenniel

ISBN: 978-80-87391-40-2

Audiokniha

Alenka v kraji divů

Vydavatelství Tympanum v Praze 2006

Délka záznamu: 3 hodiny (3 CD)

Interpret: Jiří Ornest

Hudba: Radim Výchopeň, Tomáš Výchopeň, Jan Koukal

Režie: Pavel Mančal

Ivona Březinová: Útěk Kryšpína N.

České knižní vydání

Nakladatelství Albatros v Praze roku 2014

Počet stran: 93

Ilustrace: Barbora Kyšková

ISBN: 978-80-00-03712-7

Audiokniha

Vydala Krajská vědecká knihovna v Liberci, v rámci projektu „Děti čtou nevidomým dětem“ v roce 2018 (1 CD)

Scénář: Jana Patková

Interpreti: děti libereckých, frýdlantských a jabloneckých škol, Andrea Elsnerová, Svatopluk Schuller, Jan Battěk

Hudba: Jan Dušek

Režie: Eliška Bejčková

Roald Dahl: Karlík a továrna na čokoládu

angl. originál *Charlie and the Chocolate Factory*

České knižní vydání

Nakladatelství Euromedia Group – Knižní klub v Praze roku 2010

Počet stran: 203

Překlad: Jaroslav Kořán, Pavel Šrut

Ilustrace: Quentin Blake

ISBN: 978-80-242-2596-8

Audiokniha

Vydavatelství Tympanum v Praze roku 2010

Délka záznamu: 4 hodiny 35 minut (CD)

Interpret: Barbora Hrzánová

Hudba: Marko Ivanović

Režie: Hana Kofránková

Jean Giono: Muž, který sázel stromy

fr. originál *L'homme qui plantait des arbres*

České knižní vydání

Nakladatelství Vyšehrad v Praze roku 2016

Počet stran: 52

Překlad: Zdeňka Stavínková

Ilustrace: Helena Konstantinová

ISBN: 978-80-7429-732-8

Audiokniha

Vydavatelství Tympanum v Praze roku 2008

Délka záznamu: 34 minut (CD)

Interpret: Marek Eben

Hudba: Marek Eben

Režie: Jan Jiráň

Ray Bradbury: Strom duchů

angl. originál *The Halloween Tree*

České knižní vydání

Nakladatelství Plus v Praze roku 2015

Počet stran: 132

Překlad: Jarmila Emmerová, Jiří Josek

Ilustrace: Markéta Hlinovská

ISBN: 978-80-259-0443-5

Audiokniha

Nakladatelství Plus v Praze roku 2016

Délka záznamu: 6 hodin 1 minuta (CD)

Překlad: Jarmila Emmerová

Interpret: Igor Orozovič

Režie: Eva Spoustová-Málková

Forrest Carter: Škola Malého stromu

angl. originál *The Education of Little Tree*

České knižní vydání

Nakladatelství Kalich v Praze roku 2012

Počet stran: 183

Překlad: Lubomír Miřejovský

ISBN: 978-80-7017-187-5

Audiokniha

Vydavatelství Tympanum v Praze roku 2009

Délka záznamu: 7 hodin 40 minut (CD)

Interpret: Lukáš Hlavica

Hudba: Marko Ivanović

Režie: Aleš Vrzák